

AGB
C 265.

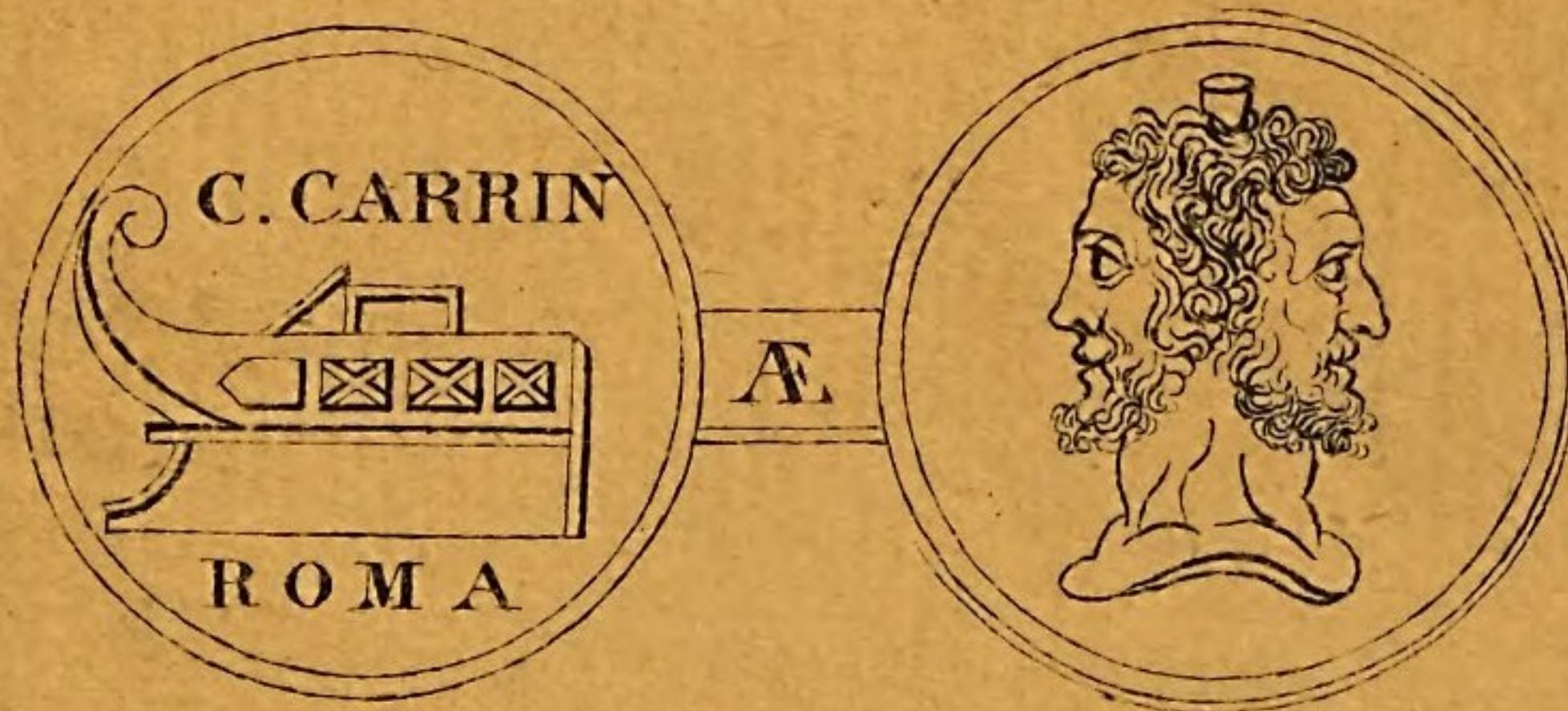
Const. 14124

Barnichey.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBRI VI.

C 265.

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
L I B R I V I.

EX RECENSIONE

P. B U R M A N N I.

In usum scholarum curavit, variantes lectiones
cod. Francofurtensis integras

adiexit

F. C. MATTHIAE,

Gymn. Francof. Director et Prof. Lyc. Carol.

FRANCOFURTI AD MOENUM,
In libraria Hermanniana.
MDCCXIII.

LECTURIS S.

In adornanda hac Ovidiani poematis editione illud inprimis, seu potius unice, spectandum erat, ut contextus ex Burmanniana recensione quam accuratissime typis describeretur. Igitur, in interpungendo quidem nostrum iudicium secuti, ipsa verba reliquimus intacta, nisi quod uno loco, (III. 829.) quum feri magistri nimis displicerent, coniecturam nostram recipere ausi sumus, satis, ut videbatur, probabilem. In plagulis emendandis nobis adesse voluit amicissimus collega G. F. GROTEFEND, qui

qui etiam ex schedis suis nonnulla, reliquorum desiderium facientia, perhumaniter nobiscum communicavit.

Ceterum, ne sine quantulacunque dote Fasti denuo prodirent, addere placuit, nostro tamen iudicio non interposito, variantes lectiones codicis Francofurtensis, quibus futuri editores, si vellent, uterentur. Harum nonnullae, a nescio quo parum accurate excerptae, iam subministratae fuerant Burmanno, qui fidem in praefatione voluminis primi datam, se de codicibus, editionibus, aliisque subsidiis, quibus adiutus fuisset, aliam disserendi occasionem captaturum, nunquam praestitisse videtur, sive morte praereptus, sive aliis causis impeditus. Servatur vero codex iste, membranaceus, seculoque XIII non recentior, in bibliotheca templi cathedralis ad S. Bartholomaeum, scriptus

scriptus diligenter neque ineleganter a duobus librariis in negotio sese invicem excipientibus. Complectitur autem foliis ccxxxv omnia Ovidii poemata et quae inter Ovidiana circumferri solent, si tamen exceperis medicamina faciei, halieuticon fragmentum, consolationem ad Liviam Augustam, A. Sabini epistolas: habet praeterea supposititia de nuce, de philomela, de cuculo, de medicamine aurium, aliaque volumini serius aut praemissa aut inserta, ut kalendarium, summaria metamorphoseon, fabularium prosaicum, et similia. Sed uberior huius libri notitia cum viro doctissimo DAV. JAC. VAN LENNEP, Professore apud Amstelodamenses, communicabitur, in cuius gratiam, hortante CL. BOISSONADE, Heroidum epistolas, quarum ille iustam editionem instituit, ad has ipsas membranas iampridem exegimus.

Fastos

Fastos quoque kalendares, ut mos est, in fronte collocavimus, eosque, nisi omnino fallimur, ad mentem poetae passim emendatos. Quod non ita erit accipiendum, quasi rem nunc perfectam esse censeamus, quae vel post viros de Ovidii Fastis egregie meritos, TAUBNERUM, BAIOSIUM, KREBSIUM, SANCTANGELUM, GESENIUM, GIERIGIUM, novo examine haud fuerit indigna.

Dab. Francofurti ad Moenum, xiv.
Kal. Apr. MDCCCXIII.

F A S T I

KALENDARES ROMANI

EX OVIDIO.

IANUARIUS. (LIB. I.)

1. A. KAL. F. Novi consulatus initia, 75. Iani
festum, 89. Aesculapii et Iovis
templa in insula Tiberina con-
secrata, 289.
2. B. IV. NON. F.
3. C. III. NON. C. Cancrī occasus, 311.
4. D. PR. NON. C.
5. E. NON. F. Lyrae ortus, 315.
6. F. VIII. ID. F.
7. G. VII. ID. C.
8. H. VI. ID. C.
9. A. V. ID. Agonalia celebrata, 317. Delphini
ortus, 457.
10. B. IV. ID. EN. Hiems dimidia, 459.
11. C. III. ID. NP. Carmentalia, 461. Iuturnae aedes
in campo Martio ad aquam Vir-
ginem dicata, 463.
12. D. PR. ID. C.
13. E. ID. NP. Iovi Statori ovis semimas immo-
labatur, 587. Populo provinciae
redditae, 589. Octaviano Augusti
nomen cum imperio datum, 590.
14. F. XIX KAL. FEBR. EN.
15. G. XVIII. KAL. Carmentalia relata, 617. Porrimae
et Postvertae festum, 631.
16. H. XVII. KAL. C. Concordiae templum prope aedem
Iunonis Monetae dedicatum, 637.
17. A. XVI. KAL. C. Sol Aquarium ingreditur, 651.
18. B. XV. KAL. C.
19. C. XIV. KAL. C.
20. D. XIII. KAL. C.
21. E. XII. KAL. C.
22. F. XI. KAL. C.

23. G. X. KAL. C. Lyra occidit, 653.
 24. H. IX. KAL. C. Stella in medio Leonis pectore
 occidit, 655. (Sementivae feriae
 circa hoc tempus indictae, 657.
 Paganalia, 669.)
 25. A. VIII. KAL. C.
 26. B. VII. KAL. C.
 27. C. VI. KAL. C. Castori et Polluci templum ad Iu-
 turnae stagnum dedicatum, 705.
 28. D. V. KAL. C.
 29. E. IV. KAL. F.
 30. F. III. KAL. C. Pacis ara dicata, 709.
 31. G. PR. KAL. C.

FEBRUARIUS. (LIB. II.)

1. H. KAL. N. Templum Iunoni Sospitae posi-
 tum, 55. Lucus Asyli celebra-
 tus, 67. Iovi in Capitolio bidens
 mactata, 69.
 2. A. IV. NON. N. Lyra occidit, 73. et Leo medius, 77.
 3. B. III. NON. N. Delphinus occidit, 79.
 4. C. PR. NON. N.
 5. D. NON. Augustus Pater Patriae dictus, 119.
 Aquarius oritur, 145.
 6. E. VIII. ID. N.
 7. F. VII. ID. N.
 8. G. VI. ID. N.
 9. H. V. ID. N. Veris initium, 149.
 10. A. IV. ID. N.
 11. B. III. ID. N. Arctophylax oritur, 153.
 12. C. PR. ID. N.
 13. D. ID. NP. Fauni sacra, 193. Fabianae cladis
 memoria, 195.
 14. E. XVI. KAL. MART. N. (C.) Corvus, Anguis,
 Crater oriuntur, 243.
 15. F. XV. KAL. NP. Lupercalia Fauno sacra, 267.
 Aquarius occidit, 457. Sol Pisces
 ingreditur, 458. (Ventorum in-
 constantia per sex dies, 453.)
 16. G. XIV. KAL. EN.

17. H. XIII. KAL. NP. Quirini festum, 475. Stultorum festa dies, 513. Fornacalia, 527.
18. A. XII. KAL. C.
19. B. XI. KAL. C. Feralia, i. e. ultimus placandis Manibus dies, 567. Deae Mutae sacra facit anus, 571.
20. C. X. KAL. C.
21. D. IX. KAL. F.
22. E. VIII. KAL. C. Charistia, cognatorum festa, 617.
23. F. VII. KAL. NP. Terminalia, 639.
24. G. VI. KAL. N. Regifugium, 685. (Hirundo advenit, veris praenuntia, 853.)
25. H. V. KAL. C.
26. A. IV. KAL. EN.
27. B. III. KAL. NP.
28. C. PR. KAL. C.

MARTIUS. (LIB. III.)

1. D. KAL. NP. Matronalia festa, 170. et Saliorum, 259. (Ad haec in flaminum domibus, regia, curia, Vestae aede, novas adhibitas fuisse laureas, et ignem Vestae reffectum, ex v. 137. repetendum.)
2. E. VI. NON. F.
3. F. V. NON. C. Alter e Piscibus occidit, 399.
4. G. IV. NON. C.
5. H. III. NON. C. Arctophylax occidit, 403. Vin- demitor oritur, 407.
6. A. PR. NON. NP. Vestae sacrum, 415.
7. B. NON. F. Veiovis templum consecratum, 429. Pegasi collum oritur, 449.
8. C. VIII. ID. F. Corona oritur, 459.
9. D. VII. ID. C.
10. E. VI. ID. C.
11. F. V. ID. C.
12. G. IV. ID. C.
13. H. III. ID. EN.
14. A. PR. ID. NP. Equiria altera in campo Martio, 517. vel monte Coelio, 521.

15. B. ID. NP. Annae Perennae festum, 523. Iulii Caesaris caedes, 697.
16. C. XVII. KAL. APR. F. Scorpius ex parte occidit, 711. Itum ad Argeos, hac et sequenti die, 791.
17. D. XVI. KAL. NP. Liberalia, Bacchi festum, 713. toga libera data, 771. Milui ortus, 793.
18. E. XV. KAL. C.
19. F. XIV. KAL. N. Quinquatria Minervae sacra, 809. Minervae natalis, 811. Delubra Minervae Captae dedicata, 835. Minerval magistris solutum, 829.
20. G. XIII. KAL. C. Alter Quinquatrum dies gladiatoris certaminibus cum tribus sequentibus celebratus, 813.
21. H. XII. KAL. C. (Tertius Quinquatrum dies.)
22. A. XI. KAL. N. (Quartus Quinquatrum dies.) Sol ingreditur arietem, 851.
23. B. X. KAL. NP. Quintus, idemque ultimus Quinquatrum dies, et Tubilustrium Minervae sacrum, 849.
24. C. IX. KAL. Q. REX. C. F.
25. D. VIII. KAL. C.
26. E. VII. KAL. C.
27. F. VI. KAL. NP. Aequinoctium vernum, 877.
28. G. V. KAL. C.
29. H. IV. KAL. C.
30. A. III. KAL. C. Iani, Concordiae, Salutis, Pacis festum, 879.
31. B. PR. KAL. C. Lunae sacra in monte Aventino, 883.

APRILIS. (LIB. IV.)

1. C. KAL. N. Veneris sacra, 133. mulieres lavantur, 139. Fortuna Virilis, 145. et Venus Verticordia placari solitae, 151. Scorpius occidit, 163.
2. D. IV. NON. C. Pliades occidere incipiunt, 165.

3. E. III. NON. C.
4. F. PR. NON. C. Festa Idaeae Parentis, s. Megale-
sia Matri Deûm, 179. (Ludi
per plures dies celebrati, 187.)
5. G. NON. Festum Fortunae Publicae, 373.
6. H. VIII. ID. NP. Iuba a Caesare victus, 377. (Librae
occasu imminente imbres, 385.)
7. A. VII. ID. N.
8. B. VI. ID. N.
9. C. V. ID. Orion occidit, 387.
10. D. IV. ID. N. Ludi Cereales in circo, 389.
11. E. III. ID. N.
12. F. PR. ID. N.
13. G. ID. NP. Iovi Victori aedes dicata, 621.
Atrium Libertatis instructum, 623.
14. H. XVIII. KAL. MAI. N. Augusti Caesaris victoria
Mutinensis, 627.
15. A. XVII. KAL. NP. Fordicidia Telluri sacra, 629.
16. B. XVI. KAL. N. Augustus Imperator salutatus, 675.
17. C. XV. KAL. N. Hyades occidunt, 677.
18. D. XIV. KAL. N.
19. E. XIII. KAL. N. Equestrîa certamina in circo in Ce-
reris honorem, 679. Vulpes com-
bustae ultimo Cerealium die, 681.
20. F. XII. KAL. N. Sol in Taurum abit, 713.
21. G. XI. KAL. NP. Palilia, 721. Romae natalis, 806.
22. H. X. KAL. N.
23. A. IX. KAL. NP. Vinalia, 863. Veneri sacra, 865.
et Iovi, 878.
24. B. VIII. KAL. C.
25. C. VII. KAL. NP. Ver medium, 901. Aries occi-
dit, 903. Canis exoritur, 904.
Robigalia, 905.
26. D. VI. KAL. F.
27. E. V. KAL. C.
28. F. IV. KAL. NP. Florantium initium, 943. Vesta
in Palatium recepta, 949.
29. G. III. KAL. C.
30. H. PR. KAL. C.

MAIUS.

MAIUS. (LIB. V.)

1. A. KAL. N. Capella oritur, 111. Laribus praestitibus ara posita, 130. Bonae Deae sacrum, 148.
2. B. VI. NON. F. Argeste flante (161.) Hyades oriuntur, 163.
3. C. V. NON. C. Florarium ultimus dies, 183. Centaurus, s. Chiron oritur, 379.
4. D. IV. NON. C.
5. E. III. NON. C. Lyra oritur, 415.
6. F. PR. NON. C. Scorpius occidit medius, 417.
7. G. NON N.
8. H. VIII. ID. F.
9. A. VII. ID. N. Lemuria Manibus sacra, 419.
10. B. VI. ID. C.
11. C. V. ID. N. Lemuria altera, 491. Orion occidit, 493.
12. D. IV. ID. NP. Martis Bisulti, s. Bisultoris sacrum, 545.
13. E. III. ID. N. Lemuria ultima, 491. Pliades oriuntur, 599. aestatis initium, 601.
14. F. PR. ID. C. Taurus oritur, 603.
15. G. ID. NP. Scirpea simulacra in Tiberim missa, 621. Mercurio templum positum eiusque festa dies, 663.
16. H. XVII. KAL. IUN. F.
17. A. XVI. KAL. C.
18. B. XV. KAL. C. Sol in geminos transit, 693.
19. C. XIV. KAL. C.
20. D. XIII. KAL. C.
21. E. XII. KAL. NP. Agonia altera, 721.
22. F. XI. KAL. (N.) Canis oritur, 723.
23. G. X. KAL. NP. Tabilustrum Vulcano sacrum, 725.
24. H. IX. KAL. Q. REX C. F. Fuga regis sacrorum ex comitio, 727.
25. A. VIII. KAL. C. Templum Fortunae Publicae positum, 729. Aquilae rostrum adparet, 731.
26. B. VII. KAL. C. Bootes occidit, 733.
27. C. VI. KAL. C. Hyas oritur, 734.

28. D. V. KAL. C.
 29. E. IV. KAL. C.
 30. F. III. KAL. C.
 31. G. PR. KAL. C.

IUNIUS. (LIB. VI.)

1. H. KAL. IUN. N. Carnae Deae festum, 101. Kalendae fabariae, 180. Iunonis Monetae templum sacratum, 183. Martis sacra extra portam Capenam, 191. Tempestatis aedes dedicata, 193. Aquila tota adparet, 196.
2. A. IV. NON. (F.) Hyadum ortus et Tauri cornuum, 197.
3. B. III. NON. C. Bellonae aedes consecrata, 199.
4. C. PR. NON. C. Herculi Custodi aedes in circo Flaminio dedicata, 209.
5. D. NON (N.) Sanco Fidio Semoni Patri aedes posita, 213.
6. E. VIII. ID. N. (Nubere ante Idus non bonum, 219. nec fas Flaminis Dialis coniugi crines detonsos depectere, 220 nec ungues praesecare, 230. nec viro concumbere, 231.)
7. F. VII. ID. N. Arctophylax totus occidit, 235. Ludi Tibridi sacri a piscatoribus celebrati, 237.
8. G. VI. ID. N. Menti aedes vota bello Punico II., 241.
9. H. V. ID. N. Vestae sacra, 249. Iovis Pistoris ara in Capitolio, 349. Brutus Gallaecos vicit, 461. Crassus a Parthis victus et occisus, 465.
10. A. IV. ID. N. Delphinus oritur, 469.
11. B. III. ID. N. Matralia, 473. Matutae templum a Servio rege positum, 479. Rutilius et Didius caesi, 563. Fortunae templum a Servio rege dedicatum, 569. Concordiae aedes per Liviam consecrata, 637.

XIV FASTI KALEND. ROM. EX OVIDIO.

12. C. PR. ID. N.
 13. D. ID. N. Iovi Invicto templa data, 650. Quinquatrus minores Minervae, 651.
 14. E. XVIII. KAL. IUL. N.
 15. F. XVII. KAL. F. Thyene in Tauri fronte oritur, 711. Stercus ex aede Vestae deferatur, 713.
 16. G. XVI. KAL. C. Zephyro secundo flante (715.) Orion oritur, 717.
 17. H. XV. KAL. C. Delphinus totus adparet, 720. Postumius Tubertus Aequos et Volscos fudit, 721.
 18. A. XIV. KAL. C. Sol Cancrum ingreditur, 725. Pallas in Aventino coli coepta, 728.
 19. B. XIII. KAL. C. Summani templum positum, 729.
 20. C. XII. KAL. C. Ophiuchus oritur 733.
 21. D. XI. KAL. C.
 22. E. X. KAL. C.
 23. F. IX. KAL. C. Flaminius ad lacum Trasymenum victus, 765.
 24. G. VIII. KAL. C. Syphax victus, 769. Hasdrubal occisus, 770. Fortunae Fortis honores, 771.
 25. H. VII. KAL. C.
 26. A. VI. KAL. C. Orionis zona adparet, 785. Solstitium, 789.
 27. B. V. KAL. C. Larium delubra posita, 791. et Iovis Statoris aedes, 793.
 28. C. IV. KAL. C. Quirino templum positum, 795.
 29. D. III. KAL. F.
 30. E. PR. KAL. C. (F.) Herculi et Musis aedes consecrata, 797.
-

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
LIBER PRIMUS.

Tempora, cum caussis, Latium digesta per annum,
Lapsaque sub terras, ortaue signa, canam.
Excipe pacato, Caesar Germanice, vultu
Hoc opus, et timidæ dirige navis iter;
Officiique levem non aversatus honorem, 5
In tibi devoto munere dexter ades!
Sacra recognosces annalibus eruta priscis,
Et quo sit merito quaeque notata dies.
Invenies illic et festa domestica vobis;
Saepe tibi pater est, saepe legendus avus. 10
Quaeque ferunt illi pictos signantia fastos,
Tu quoque cum Druso praemia fratre feres.
Caesaris arma canant alii; nos Caesaris aras,
Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Adnue conanti per laudes ire tuorum, 15
Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum! dederis in carmina vires;
Ingenium vultu statque caditque tuo.

Pagina iudicium docti subitura movetur
Principis, ut Clario missa legenda Deo. 20
Quae sit enim culti facundia sensimus oris,
Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes,
Ingeniū currant flumina quanta tui.
Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas, 25
Auspice te felix totus ut annus eat.

Tempora digereret cum conditor Urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras,
Curaque finitimos vincere maior erat. 30
Est tamen et ratio, Caesar, quae moverit illum,
Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere coniugis uxor 35
Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Cum rudibus populis annua iura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus;
(Haec generis princeps, ipsius ille pater) 40
Tertius a senibus; iuvenum de nomine quartus;
Quae sequitur numero turba notata fuit.
At Numa nec Ianum, nec avitas praeterit umbras;
Mensibus antiquis adposuitque duos.

Ne tamen ignores variorum iura dierum, 45

Non habet officii lucifer omnis idem.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur :

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Neu toto perstare die sua iura putaris ;

Qui iam fastus erit, mane nefastus erat. 50

Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari ;

Verbaque honoratus libera praetor habet.

Est quoque, quo populum ius est includere septis ;

Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.

Vindicat Ausonias Iunonis cura kalendas ; 55

Idibus alba Iovi grandior agna cadit.

Nonarum tutela Deo caret. Omnibus istis

(Ne fallare cave) proximus ater erit.

Omen ab eventu est : illis nam Roma diebus

Damna sub adverso tristia Marte tulit. 60

Haec mihi dicta semel, totis haerentia fastis,

(Ne seriem rerum scindere cogar) erunt.

Ecce ! tibi faustum, Germanice, nuntiat annum ;

Inque meo primus carmine Ianus adest.

Iane biceps, anni tacite labentis origo, 65

Solus de Superis qui tua terga vides,

Dexter ades ducibus ! quorum secura labore

Otia terra ferax, otia pontus agit.

Dexter ades patribusque tuis populoque Quirini,

Et resera nutu candida templa tuo ! 70

Prospera lux oritur; linguisque animisque favete.
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures; insanaque protinus absint
Iurgia: differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus aether, 75
Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in aede iubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est. 80
Iamque novi praeceunt fasces, nova purpura fulget,
Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum praebent ferienda iuvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Iuppiter, arce sua totum cum spectet in orbem, 85
Nil, nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve! laeta dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli. —
Quem tamen esse Deum te dicam, Iane biformis?
Nam tibi par nullum Graecia numen habet. 90
Ede simul caussam, cur, de coelestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Haec ego cum sumtis agitarem mente tabellis,
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Ianus 95
Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obstupui, sensique metu riguisse capillos;
Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille

Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
Edidit hos nobis ore priore sonos: 100
„Disce, metu posito, vates operose dierum,
Quod petis, et voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui (nam res sum prisca) vocabant.
Adspice, quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aër, et, quae tria corpora restant, 105
Ignis, aquae, tellus, unus acervus erant.
Ut semel haec rerum secessit lite suarum,
Inque novas abiit massa soluta domos,
Flamma petît altum; propior locus aëra cepit;
Sederunt medio terra fretumque solo. 110
Tunc ego, qui fueram globus et sine imagine moles,
In faciem redii dignaque membra Deo.
Nunc quoque, confusae quondam nota parva figurae,
Ante quod est in me, postque, videtur idem.
Accipe, quaesitae quae caussa sit altera formae; 115
Hanc simul ut noris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, coelum, mare, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi,
Et ius vertendi cardinis omne meum est. 120
Cum libuit Pacem placidis emittere tectis,
Libera perpetuas ambulat illa vias;
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidae condita bella serae.
Praesideo foribus coeli cum mitibus Horis: 125
It, redit officio Iuppiter ipse meo.

Inde

Inde vocor Ianus. Cui cum Cereale sacerdos
Imponit libum, mixtaque farra sali;
Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem,
Et modo sacrificio Clusius ore vocor. 130
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est; caussam nunc disce figurae.
Iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas, hinc atque hinc, ianua frontes, 135
E quibus haec populum spectat, at illa larem.
Utque sedens vester primi prope limina tecti
Ianitor egressus introitusque videt;
Sic ego prospicio, coelestis ianitor aulae,
Eoas partes, Hesperiasque simul. 140
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias:
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.“ —
Dixerat: et vultu, si plura requirere vellem, 145
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque Deo non territus egi,
Verbaque sum spectans pauca locutus humum:
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat? 150
Omnia tunc florent; tunc est nova temporis aetas;
Et nova de gravido palmite gemma tumet;
Et modo formatis amicitur vitibus arbos;
Prodit et in summum seminis herba solum;

Et

Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent; 155

Ludit et in pratis, luxuriatque pecus;

Tum blandi soles; ignotaque prodit hirundo,

Et luteum celsa sub trabe fingit opus;

Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro:

Haec anni novitas iure vocanda fuit.— 160

Quaesieram multis: non multis ille moratus,

Contulit in versus sic sua verba duos:

„Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:

Principium capiunt Phoebus et annus idem.“—

Post ea mirabar, cur non sine litibus esset 165

Prima dies? „Caussam percipe, Ianus ait.

Tempora commisi nascentia rebus agendis,

Totus ab auspicio ne foret annus iners.

Quisque suas artes ob idem delibat agendo,

Nec plus quam solitum testificatur opus.“— 170

Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,

Iane, tibi primo tura merumque fero?—

„Ut per me possis aditum, qui limina servo,

Ad quoscunque velim prorsus, habere Deos.“—

At cur laeta tuis dicuntur verba kalendis, 175

Et damus alternas accipimusque preces?—

Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,

„Omnia principiis, inquit, inesse solent.

Ad primam vocem timidas advertitis aures,

Et visam primum consulit augur avem. 180

Templa patent, auresque Deum, nec lingua caducas

Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.“—

Desierat

Desierat paucis ; nec longa silentia feci,
Sed tetigi verbis ultima verba meis :
Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi, 185
Et data sub niveo candida mella favo?—
„Omen, ait, caussa est, ut res sapor ille sequatur,
Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.“—
Dulcia cur dentur, video : stipis adiice caussam,
Pars mihi de festo ne labet ulla tuo. — 190
Risit, et: „O quam te fallunt tua saecula, dixit,
Qui stipe mel sumta dulcius esse putes?
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi. 195
Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit ;
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum. 200
Iuppiter angusta vix totus stabat in aede,
Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
Frondebis ornabant quae nunc Capitolia gemmis,
Pascebatque suas ipse senator oves.
Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem, 205
Nec foenum capiti supposuisse, fuit.
Iura dabat populis posito modo consul aratro,
Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam Fortuna loci caput extulit huius,
Et tetigit summos vertice Roma Deos: 210
Creverunt

Creverunt et opes, et opum furiosa cupido;
Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Quaerere, ut absumant, absumpta requirere, certant;
Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda, 215
Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias; pauper ubique iacet.
Tu tamen, auspiciis si sit stipis utile, quaeris,
Curque iuvent nostras aera vetusta manus. 220
Aera dabant olim; melius nunc omen in auro est,
Victaque concedit prisca moneta novae.
Nos quoque templa iuvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea: maiestas convenit ista Deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis. 225
Mos tamen est aeque dignus uterque coli.“ —
Finierat monitus. Placidis ita rursus, ut ante,
Clavigerum verbis adloquor ipse Deum:
Multa quidem didici: sed cur navalis in aere
Altera signata est, altera forma biceps? — 230
„Noscere me duplici posses in imagine, dixit,
Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
Causa ratis superest: Tuscum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum: 235
Coelitibus regnis ab Iove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.

At

At bona posteritas puppim servavit in aere,
Hospitis adventum testificata Dei. 240
Ipse solum colui, cuius placidissima laevum
Radit arenosi Tibridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat,
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro 245
Nuncupat haec aetas, Ianiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cum terra Deorum
Esset, et humanis numina mixta locis.
Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,
(Ultima de Superis illa reliquit humum) 250
Proque Metu populum sine vi Pudor ipse regebat:
Nullus erat, iustis reddere iura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar;
Et clavem ostendens, Haec, ait, arma gero.“ —
Presserat ora Deus. Tunc sic nostra ora resolvo, 255
Voce mea voces eliciente Dei:
Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno,
Hic, ubi juncta foris templa duobus habes? —
Ille, manu mulcens propexam ad pectora barbam,
Protinus Oebalii retulit arma Titi; 260
Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
Ad summae Tatium duxerit arcis iter.
„Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
Arduus in valles et fora clivus erat.
Et iam contigerat portam, Saturnia cuius 265
Demserat adpositas insidiosa seras;
Cum

Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipse meae movi callidus artis opus,
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
Sumque repentinas eiaculatus aquas. 270
Ante tamen gelidis subieci sulphura venis,
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cuius ut utilitas pulsus percepta Sabinis,
Quaeque fuit, tuto reddita forma loco est;
Ara mihi posita est, parvo coniuncta sacello: 275
Haec adolet flammis cum strue farra suis.“—
At cur pace lates, motisque recluderis armis? —
Nec mora; quaesiti reddita caussa mihi:
„Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demta ianua nostra sera. 280
Pace fores obdo, ne qua discedere possit,
Caesareoque diu nomine clausus ero.“—
Dixit, et, attollens oculos diversa tuentes,
Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat, et vestri, Germanice, caussa triumphi 285
Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
Iane, face aeternos, Pacem, Pacisque ministros,
Neve suum, praesta, deserat auctor opus!
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis;
Sacravere patres hac duo templa die. 290
Accepit Phoebus nymphaque Coronide natum
Insula, dividua quam premit amnis aqua.
Iuppiter in parte est: cepit locus unus utrumque:
Iunctaque sunt magno templa nepotis avo.—
Quid

Quid vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque, 295

Dicere? promissi pars sit et ista mei.

Felices animos, quibus haec cognoscere primis,

Inque domos superas scandere cura fuit!

Credibile est illos pariter vitiisque locisque

Altius humanis exseruisse caput. 300

Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,

Officiumve fori, militiaeve labor.

Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,

Magnarumve fames sollicitavit opum.

Admovere oculis distantia sidera nostris, 305

Aetheraque ingenio supposuere suo.

Sic petitur coelum: non, ut ferat Ossan Olympus,

Summaque Peliacus sidera tangat apex.

Nos quoque sub ducibus coelum metabimur illis,

Ponemusque suos ad stata signa dies. 310

Ergo ubi nox aderit venturis tertia nonis,

Sparsaque coelesti rore madebit humus:

Octipedis frustra quaeruntur brachia Cancri;

Praeceptis occiduas ille subivit aquas.

Institerint nonae: missi tibi nubibus atris 315

Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

Quattuor adde dies ductis ex ordine nonis;

Ianus Agonali luce piandus erit.

Nominis esse potes succinctus caussa minister,

Hostia coelitibus quo feriente cadit; 320

Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,

Semper, Agone? rogas, nec, nisi iussus, agis.

Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu

Nomen Agonalem credit habere diem.

Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum; 325

Una sit ut proprio litera demta loco.

An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,

A pecoris lux est ista notata metu?

Pars etiam, fieri solitis aetate priorum

Nomina de ludis Graia tulisse diem. 330

Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:

Veraque iudicio est ultima caussa meo.

Utque ea nunc certa est, ita rex placare sacrorum

Numina lanigeræ coniuge debet ovis.

Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur: 335

Hostibus amotis hostia nomen habet.

Ante, Deos homini quod conciliare valeret,

Far erat, et puri lucida mica salis.

Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas

Acta per æquoreas hospita navis aquas. 340

Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,

Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,

Et non exiguo laurus adusta sono.

Si

Si quis erat, factis prati de flore coronis 345
Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
Ultra suas merita caede nocentis opes: 350
Nam sata, vere novo, teneris lactentia succis,
Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat poenas: exemplo territus huius
Palmitē debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem, 355
Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem; tamen hinc, cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero. 360
Culpa sui nocuit; nocuit quoque culpa capellæ:
Quid bos, quid placidæ commeruistis oves?
Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
Viderat inceptos destituisse favos.
Caerula quem genetrix aegre solata dolentem, 365
Addidit hæc dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrimas. Proteus tua damna levabit;
Quoque modo repares, quæ periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus. — 370
Pervenit ad vatē iuvenis: resolutaque somno
Adligat æquorei brachia capta senis.
Ille

Ille sua faciem transformis adulterat arte :

Mox domitus vinclis in sua membra redit.

Oraque caerulea tollens rorantia barba ; 375

Qua, dixit, repares arte, requiris, apes?

Obrue mactati corpus tellure iuveni;

Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.

Iussa facit pastor. Fervent examina putri

De bove : mille animas una necata dedit. 380

Poscit ovem fatum : verbenas improba carpsit,

Quas pia Dîs ruris ferre solebat anus.

Quid tuti superest, animam cum ponat in aris

Lanigerumque pecus, ruricolaeque boves?

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum, 385

Ne detur celeri victima tarda Deo.

Quod semel est triplici pro virgine caesa Dianae,

Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.

Extâ canum vidi Triviae libare Sapaeos,

Et quicumque tuas accolit, Haeme, nives. 390

Caeditur et rigido custodi ruris asellus.

Caussa pudenda quidem est, huic tamen apta Deo.

Festa corymbiferi celebrabas, Graecia, Bacchi,

Tertia quae solito tempore bruma refert.

Dî quoque cultores gelidi venerè Lycaeî, 395

Et quicumque ioci non alienus erat :

Panes, et in Venerem Satyrorum prona iuventus,

Quaeque colunt amnes solaque rura Deae.

Venerat et senior pando Silenus asello,

Quique rubro pavidas inguine terret aves. 400

Dulcia

Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.

Vina dabat Liber; tulerat sibi quisque coronam;
Miscendas parce rivus agebat aquas.

Naiades effusis aliae sine pectinis usu, 405
Pars aderant positis arte manuque comis.

Illa super suras tunicam collecta ministrat,
Altera dissuto pectus aperta sinu.

Exserit haec humerum; vestem trahit illa per herbas:
Impediunt teneros vincula nulla pedes. 410

Hinc aliae Satyris incendia mitia praebent,
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.

Te quoque, inexstinctae Silene libidinis, urunt.
Nequitia est, quae te non sinit esse senem.

At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus 415
Omnibus ex illis Lotide captus erat.

Hanc cupit, hanc optat; sola suspirat in illa;
Signaque dat nutu, sollicitatque notis.

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam:
Irrisum vultu despicit illa suo. 420

Nox erat, et, vino somnum faciente, iacebant
Corpora, diversis victa sopore locis.

Lotis in herbosa, sub acernis ultima ramis,
Sicut erat lusu fessa, quievit humo.

Surgit amans, animamque tenens, vestigia furtim 425
Suspense digitis fert taciturna gradu.

Ut tetigit nivcae secreta cubilia Nymphae;
Ipsa sui flatus ne sonet aura cavet.

Et

Et iam finitima corpus librabat in herba;
Illa tamen multi plena soporis erat. 430
Gaudet; et, a pedibus tracto velamine, vota
Ad sua felici coeperat ire via.
Ecce! rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgens nympha manibusque Priapum 435
Reiicit, et fugiens concitat omne nemus.
At Deus, obscaena nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad lunae lumina risus erat.
Morte dedit poenas auctor clamoris; et hinc est
Hellespontiaco victima grata Deo. — 440
Intactae fueratis aves, solatia ruris,
Adsuetum silvis, innocuumque genus;
Quae facitis nidos, quae plumis ova foveitis,
Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil ista iuvant; quia linguae crimen habetis, 445
Dique putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum: nam, Dîs ut proxima quaeque,
Nunc penna veras, nunc datis ore, notas.
Tuta diu volucrum proles tum denique caesa est,
Iuveruntque Deos indicis exta sui. 450
Ergo saepe suo coniux abducta marito
Uritur in calidis, alba columba, focis:
Nec defensa iuvant capitolia, quo minus anser
Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deae Nocti cristatus caeditur ales, 455
Quod tepidum vigili provocat ore diem.

B

Interea

Interea Delphin clarum super aequora sidus
Tollitur, et patriis exserit ora vadis.

Postera lux hiemem medio discrimine signat;
Aequaque praeteritae, quae superabit, exit. 460

Proxima prospiciet, Tithono, nupta, relicto,
Arcadiae sacrum pontificale Deae.

Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
Hic ubi virginea campus obitur aqua.

Unde petam caussas horum moremque sacrorum? 465
Dirigat in medio quis mea vela freto?

Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
Propositoque fave, ne tuus erret honos! —

Orta prior luna (de se si creditur ipsi)

A magno tellus Arcade nomen habet. 470

Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
Nobilior sacrae sanguine matris erat.

Quae, simul aethereos animo conceperat ignes,
Ore dabat vero carmina, plena Dei.

Dixerat haec, nato motus instare sibi, 475
Multaque praeterea, tempore nacta fidem.

Nam iuvenis, vera nimium cum matre fugatus,
Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.

Cui genetrix flenti: Fortuna viriliter, inquit,
(Siste, puer, lacrimas) ista ferenda tibi est. 480

Sic

Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit,
Sed Deus; — offenso pulsus es urbe Deo.
Non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
Est aliquid, magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra 485
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus moere mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
Cadmus in Aonia constitit exsul humo. 490
Passus idem Tydeus, et idem Pagasaeus Iäson;
Et quos praeterea longa referre mora est.
Omne solum forti patria est; ut piscibus aequor,
Ut volucris, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno, 495
Et tibi (crede mihi) tempora veris erunt. —
Vocibus Evander firmata mente parentis
Nave secatur fluctus, Hesperiamque tenet.
Iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
Egerat, et Thuscis obvius ibat aquis. 500
Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Terenti,
Adspicit et sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis,
Continuitque manum torva regentis iter.
Et, procul in dextram tendens sua brachia ripam, 505
Pinea non sano ter pede texta ferit;
Neve daret saltum properans insistere terrae,
Vix est Evandri vixque retenta manu;

Dîque petitorum, dixit, salvete locorum,
Tuque novos coelo terra datura Deos; 510
Fluminaque, et fontes, quibus utitur hospita tellus;
Et nemora, et silvae, Naiadumque chori!
Este bonis avibus visi natoque mihi;
Ripaque felici tacta sit ista pede!
Fallor? an hi fient ingentia moenia colles? 515
Iuraque ab hac terra cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis? —
Quis tantum fati credat habere locum?
Et iam Dardaniae tangent haec litora pinus:
Hic quoque caussa novi femina Martis erit. 520
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
Indue! non humili vindice caesus eris.
Victa tamen vinces, eversaue, Troia, resurges:
Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammae: 525
Num minus hic toto est altior orbe cinis?
Iam pius Aeneas sacra et, sacra altera, patrem
Adferet Iliacos excipe, Vesta! Deos.
Tempus erit, cum vos orbemque tuebitur idem,
Et fient ipso sacra colente Deo; 530
Et penes Augustos patriae tutela manebit:
Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos, natusque Dei (licet ipse recuset)
Pondera coelesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris, 535
Sic Augusta novum Iulia numen erit. —

Talibus

Talibus ut nostros dictis descendit in annos,
Substitit in medios praescia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
Felix, exsilium cui locus ille fuit ! 540
Nec mora longa fuit, stabant nova tecta : nec alter
Montibus Ausoniis Arcade major erat. —
Ecce ! boves illuc Erytheïdas adplicat heros
Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur 545
Incustoditae lata per arva boves.
Mane erat : excussus somno Tirynthius hospes,
De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt taciti quaerens vestigia furti :
Traxerat aversos Cacus in antra feros ; 550
Cacus , Aventinae timor atque infamia silvae,
Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies ; vires pro corpore ; corpus
Grande : pater monstri Mulciber huius erat.
Proque domo , longis spelunca recessibus ingens, 555
Abdita , vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes adfixaque brachia pendent,
Squalidaque humanis ossibus albet humus. —
Servata male parte boum Iove natus abibas ;
Mugitum raucis furta dedere sono. 560
Accipio revocamen , ait ; vocemque secutus
Impia per silvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti praestruxerat obice montis ;
Vix iuga movissent quinque bis illud opus.

Nititur

Nititur hic humeris, (coelum quoque sederat illis) 565

Et vastum motu collabefactat onus.

Quod simul evulsum est, fragor aethera terruit ipsum,

Ictaque subsedit pondere molis humus.

Prima movet Cacus collata proelia dextra,

Remque ferox saxis stipitibusque gerit. 570

Quis ubi nil agitur, patrias, male fortis, ad artes

Confugit, et flammās ore sonante vomit.

Quas quoties proflat, spirare Typhoea credas,

Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.

Occupat Alcides; adductaque clava trinodis 575

Ter quater adversi sedit in ore viri.

Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,

Et lato moriens pectore plangit humum.

Immolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum

Victor, et Evandrum ruricolāsque vocat: 580

Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,

Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.

Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,

Hercule quo tellus sit satis usa suo.

At felix vates, ut Dīs gratissima vixit, 585

Possidet hunc Iani sic Dea mense diem.

Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos

Semimarīs flammis viscera libat ovis:

Redditaque est omnis populo provincia nostro:

Et tuus Augusto nomine dictus avus. 590

Perlege

Perlege dispositas generosa per atria ceras ;
Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat ; alter Isauras ,
Aut Cretum domitas testificatur opes ;
Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum ; 595
Ille Numantina traxit ab urbe notam ;
Et mortem et nomen Druso Germania fecit ; —
Me miserum , virtus quam brevis illa fuit ! —
Si petat a victis , tot sumat nomina Caesar ,
Quot numero gentes maximus orbis habet. 600
Ex uno quidam celebres , aut torquis ademptae ,
Aut corvi titulos auxiliaris habent.
Magne , tuum nomen rerum mensura tuarum est ;
Sed , qui te vicit , nomine maior erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus : 605
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes ;
Hic socium summo cum Iove nomen habet.
Sancta vocant Augusta patres ; augusta vocantur
Templa sacerdotum rite dicata manu. 610
Huius et augurium dependet origine verbi ,
Et quodcumque sua Iuppiter auget ope.
Augeat imperium nostri ducis , augeat annos ,
Protegat et vestras querna corona fores ;
Auspiciisque Deis tanti cognominis heres 615
Omne suscipiat , quo pater , orbis onus !

Respiciet

Respiciet Titan actas ubi tertius idus,
Fient Parrhasiae sacra relata Deae.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
(Haec quoque ab Evandri dicta parente reor) 620
Mox honor eripitur; matronaque destinat omnis
Ingratos nulla prole novare viros:
Neve daret partus, ictu temeraria caeco
Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse patres ausas immitia nuptas, 625
Ius tamen exemptum restituuisse, ferunt;
Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque iubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos. 630
Si quis amas ritus veteres, adsiste precanti:
Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrimum placantur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugae comites, Maenali nympha, tuae:
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur; 635
Altera, versurum postmodo quidquid erat.

Candida, te niveo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.
Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam;
Nunc te sacratae restituere manus. 640
Furius, (antiquum) populi superator Hetrusci,
Voverat, et voti solverat ante fidem.

Causa,

Causa, quod a patribus sumtis secesserat armis
Vulgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
Causa recens melior. Passos Germania crines 645
Porrigit auspiciis, dux venerande, tuis:
Inde triumphatae libasti munera gentis,
Templaque fecisti, quam colis ipse, Deae.
Haec tua constituit genetrix et rebus et ara,
Sola toro magni digna reperta Iovis. 650

Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto,
Per iuvenis curres signa gerentis aquam.

Septimus hinc oriens cum se demiserit undis,
Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.

Sidere ab hoc, ignis, venienti nocte, Leonis 655
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
Nec sementiva est ulla reperta dies;
Cum mihi: (sensit enim) „Lux haec indicitur, inquit
Musa; quid a fastis non stata sacra petis? 660
Utque dies incerta sacro; sic tempora certa,
Seminibus iactis est ubi foetus ager.“—

State

State coronati plenum ad praesepe, iuveni;
Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus meritum palo suspendat aratrum; 665
Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terrae, semente peracta;
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum; pagum lustrate, coloni,
Et date paganis annua liba focis. 670
Placentur matres frugum, Tellusque Ceresque,
Farre suo, gravidæ visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur:
Haec praebet caussam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas, 675
Quernaque glans victa est utiliore cibo;
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultus praemia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus;
Nec nova per gelidas herba sit usta nives. 680
Cum serimus, coelum ventis aperite serenis:
Cum latet, aetherea spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerealia dona, cavete,
Agmine laesuro depopulentur aves.
Vos quoque subiectis, formicae, parcite granis: 685
Post messem praedae copia maior erit.
Interea crescat scabrae rubiginis expers,
Nec vitio coeli palleat aegra seges:
Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
Divitiis pereat luxuriosa suis. 690
Et

Et careant loliis oculos vitiantibus agri ;
Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos foetus , passuraque farra bis ignem ,
Hordeaque ingenti foenore reddat ager.
Hoc ego pro vobis , hoc vos optate , coloni ! 695
Efficiantque ratas utraque Diva preces.
Bella diu tenuere viros. Erat aptior ensis
Vomere ; cedebat taurus arator equo ;
Sarcula cessabant ; versique in pila ligones ;
Factaque de rastro pondere cassis erat. 700
Gratia Dîs , domuique tuae ! religata catenis
Iam pridem nostro sub pede bella iacent.
Sub iuga bos veniat , sub terras semen aratas !
Pax Cererem nutrit ; Pacis alumna Ceres.

At , quae venturas praecedet sexta kalendas , 705
Hac sunt Ledaeis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
Circa Iuturnae composuere lacus.

Ipsam nos carmen deducit Pacis ad aram.
Haec erit a mensis fine secunda dies. 710
Frondebis Actiacis comtos redimita capillos ,
Pax ! ades , et toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes , deit quoque caussa triumphi.
Tu ducibus bello gloria maior eris.

Sola

Sola gerat miles, quibus arma coërceat, arma, 715

Canteturque fera nil, nisi pompa, tuba.

Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis;

Si qua parum Romam terra timebit, amet.

Tura, sacerdotes! Pacalibus addite flammis;

Albaque percussa victima fronte cadat. 720

Utque domus, quae praestat eam, cum Pace perennet,

Ad pia propensos vota rogate Deos!—

Sed iam prima mei pars est exacta laboris,

Cumque suo finem mense libellus habet. 724

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
LIBER SECUNDUS.

Ianus habet finem. Cum carmine crescit et annus.
Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, elegi, maioribus itis:
Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Certe ego vos habui faciles in amore ministros, 5
Cum lusit numeris prima iuventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora fastis: —
Ecquis ad haec illinc crederet esse viam? —
Haec mea militia est: ferimus, quae possumus, arma,
Dextraque non omni munere nostra vacat. 10
Si mihi non valido torquentur pila lacerto;
Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galea tegimur; nec acuto cingimur ense:
(His habilis telis quilibet esse potest)
At tua prosequimur studioso pectore, Caesar, 15
Nomina, per titulos ingredimurque tuos.

Ergo

Ergo ades! et placido paullum mea munera vultu
Respice, pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres;
Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem. 20
Pontifices ab rege petunt et flamine lanas,
Quis veteri lingua Februa nomen erat.
Quaeque capit lictor domibus purgamina certis
Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui, caesus ab arbore pura, 25
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego flaminicam poscentem februa vidi:
Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcumque est, quo pectora nostra piamur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos. 30
Mensis ab his dictus, secta quia pelle Luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent;
Aut, quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
Tunc cum ferales praeteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamina caussam 35
Credebant nostri tollere posse senes.
Graecia principium moris fuit. Illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Caede per Haemonias solvit Acastus aquas. 40
Vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
Credulus immerita Phasida iuvit ope.

Amphiarædes, Naupactoo Acheloo :

Solve nefas! dixit; solvit et ille nefas.

Ah! nimium faciles, qui trîstia crimina caedis 45

Fluminea tolli posse putetis aqua! —

Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis erres)

Primus, ut est, Iani mensis et ante fuit:

Qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni.

Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras. 50

Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est:

Qui sacer est imis manibus, imus erat.

Postmodo creduntur spatio distantia longo

Tempora his quini continuasse viri.

Principio mensis, Phrygiae contermina matri, 55

Sospita delubris dicitur aucta novis.

Nunc ubi sint illis, quaeris, sacrata kalendis,

Templa Deae? — Longo procubuerunt die.

Cetera ne simili caderent labefacta ruina,

Cavit sacrati provida cura ducis, 60

Sub quo delubris sentitur nulla senectus.

Nec satis est, homines, obligat ille Deos.

Templorum positor, templorum sancte repostor,

Sit superis, opto, mutua cura tui!

Dent tibi coelestes, quot tu coelestibus, annos, 65

Proque tua maneant in statione domo!

Tum quoque vicini lucus celebratur asyli,

Qua petit aequoreas advena Tiberis aquas.

Ad

Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
Inque Iovis summa caeditur arce bidens. 70
Saepe graves pluvias adopertus nubibus auster
Concitat, aut posita sub nive terra latet.

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas
Gemmea purpureis cum iuga demit equis;
Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultum, 75
Dicet: ubi est hodie, quae Lyra fulsit heri?
Dumque Lynam quaeret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus, nocte sequente, tuos. 80
Seu fuit occultis felix in amoribus index;
Lesbida cum domino seu tulit ille lynam.
Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmines currentes ille tenebat aquas.
Saepe, sequens agnam, lupus est hac voce retentus, 85
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum;
Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leae;
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit; et accipitri iuncta columba fuit. 90
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstupuisse modis.

Nomen

Nomen Arionium Siculas impleverat urbes;

Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis:

Inde, domum repetens, puppim conscendit Arion; 95

Atque ita quaesitas arte ferebat opes.

Forsitan, infelix! ventos undamque timebas:

At tibi nave tua tutius aequor erat.

Namque gubernator destricto constitit ense,

Ceteraque armata conscia turba manu. 100

Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum:

Non sunt haec digitis arma tenenda tuis.

Ille, metu vacuus: Mortem non deprecor, inquit;

Sed liceat sumta pauca referre lyra.

Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam, 105

Quae possit crines, Phoebe, decere tuos.

Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam;

Reddidit icta suos pollice chorda sonos,

Flebilibus veluti numeris, canentia dura

Traiectus penna tempora, cantat olor. 110

Protinus in medias ornatus desilit undas;

Spargitur impulsa caerula puppis aqua.

Inde (fide maius) tergo delphina recurvo

Se memorant oneri supposuisse novo.

Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi 115

Cantat, et aequoreas carmine mulcet aquas.

Dî pia facta vident: astris delphina recepit

Iuppiter, et stellas iussit habere novem. —

Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles,
Vellem, Maeonide! pectus inesse tuum. 120

Dum canimus sacras alterno pectine nonas,
Maximus hinc fastis adcumulatur honos.
Deficit ingenium, maioraque viribus urgent:

Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
Quid volui, demens, elegis imponere tantum 125
Ponderis? heroï res erat ista pedis.

Sancte Pater patriae! tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen, eques:
Res tamen ante dedit. Sero quoque vera tulisti
Nomina: iam pridem tu Pater orbis eras. 130

Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
Nomen habes: hominum tu pater, ille Deûm.
Romule! concedas. Facit hic tua magna tuendo
Moenia; tu dederas transsilienda Remo.

Te Tatius, parvique Cures, Caeninaque sensit; 135
Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.

Tu breve, nescio quid, victae telluris habebas;
Quodcumque est alto sub Iove, Caesar habet.
Tu rapis; hic castas duce se iubet esse maritas.

Tu recipis luco; submovet ille nefas. 140
Vis tibi grata fuit; florent sub Caesare leges.
Tu Domini nomen; Principis ille tenet.
Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille.
Coelestem fecit te pater; ille patrem.

Iam puer Idaeus media tenus eminet alvo, 145

Et liquidas misto nectare fundit aquas.

En! etiam, si quis Borean horrere solebat,

Gaudeat: a Zephyris mollior aura venit.

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis

Lucifer, et primi tempora veris eunt. 150

Ne fallare tamen! restant tibi frigora, restant;

Magnaue discedens signa relinquit hiems.

Tertia nox veniat: Custodem protinus Ursae

Adspicies geminos exseruisse pedes. —

Inter Hamadryadas, iaculatricemque Dianam, 155

Callisto sacri pars fuit una chori.

Illa, Deae tangens arcus: Quos tangimus, arcus!

Este meae testes virginitatis, ait.

Cynthia laudavit: Promissaque foedera serva!

Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris. 160

Foedera servasset, si non formosa fuisset:

Cavit mortales; de Iove crimen habet.

Mille feras Phoebe silvis venata redibat,

Aut plus, aut medium sole tenente diem.

Ut tetigit lucum: (densa niger ilice lucus; 165

In medio gelidae fons erat altus aquae)

Hac, ait, in silva, virgo Tegeaea, lavemur! —

Erubuit falso virginis illa sono.

Dixerat et nymphis ; nymphae velamina ponunt :

Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae. 170

Exuerat tunicas ; — uteri manifesta tumore,

Proditur indicio ponderis ipsa sui.

Cui Dea : Virgineos, periura Lycaoni ! coetus

Desere, nec castas pollue, dixit, aquas. —

Luna novum decies implerat cornibus orbem : 175

Quae fuerat virgo credita, mater erat.

Laesa furit Iuno, formam mutatque puellae ;

(Quid facis ? invito pectore passa Iovem est !)

Utque ferae vidit turpes in pellice vultus :

Huius in amplexus Iuppiter, inquit, eat ! 180

Ursa per incultos errabat squalida montes,

Quae fuerat summo nuper amanda Iovi.

Iam tria lustra puer furto conceptus agebat,

Cum mater nato est obvia facta suo.

Illa quidem, tanquam cognosceret, adstitit amens, 185

Et gemit : gemitus verba parentis erant !

Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto,

Ni foret in superas raptus uterque domos.

Signa propinqua micant : prior est, quam dicimus Arcton ;

Arctophylax formam terga sequentis habet. 190

Saevit adhuc, canamque adiit Saturnia Tethyn,

Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,

Hic, ubi discretas Insula rumpit aquas.

Hæc

Haec fuit illa dies, in qua, Veientibus arvis, 195
Ter centum Fabii ter cecidere duo.
Una domus vires et onus suscepit Urbis:
Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab isdem,
E quâs dux fieri quilibet aptus erat. 200
(Carmentis portae dextro via proxima Iano est;
Ire per hanc noli, quisquis es! omen habet.
Illa fama refert Fabios exisse trecentos:
Porta vacat culpa; sed tamen omen habet)
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem; 205
(Turbidus hibernis ille fluebat aquis)
Castra loco ponunt: destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt;
Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva greges. 210
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
Accipiunt; Tusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic saepe cadunt. Ubi vincere aperte
Non datur, insidias armaque caeca parant.
Campus erat; campi claudebant ultima colles, 215
Silvaeque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt;
Cetera virgultis abdita turba latet.
Ecce! velut torrens, undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quae Zephyro victa tepente fluit, 220
Per sata, perque vias fertur; nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas:

Sic

Sic Fabii latis vallem discursibus implent,
Quosque vident, spernunt: nec metus alter inest.
Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti. 225
Simplex nobilitas! perfida tela cave! —
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
Quid faciant pauci, contra tot millia, fortes?
Quidve, quod in misero tempore restet, habent? 230
Sicut aper, silvis longe Laurentibus actus,
Fulmineo celeres dissipat ore canes,
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti,
Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes; 235
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse Deos:
Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
Unus de Fabia gente relictus erat. 240
Scilicet, ut posses olim tu, Maxime! nasci,
Cui res cunctando restituenda foret.

Continuata loco tria sidera: Corvus et Anguis,
Et medius Crater inter utrumque iacet.
Idibus illa latent; oriuntur nocte sequenti. 245
Quae sibi cur tria sint consociata, canam.
Forte Iovi festum Phoebus sollemne parabat:
(Non faciet longas fabula nostra moras)

I ! mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur ;
Et tenuem vivis fontibus adfer aquam. — 250
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, et aërium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis :
Tentat eam rostro ; non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur, 255
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Inde satur nigris longum rapit unguibus hydram,
Ad dominumque redit, fictaque verba refert :
Hic mihi caussa morae, vivarum obsessor aquarum ;
Hic tenuit fontes officiumque meum. — 260
Addis, ait, culpae mendacia? Phoebus, et audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum ?
At tibi, dum lactens haerebit in arbore ficus,
De nullo gelidae fonte bibantur aquae ! —
Dixit : et antiqui monumenta perennia facti, 265
Anguis, Avis, Crater, sidera iuncta, micant.

Tertia post idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit ; et Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides ! sacrorum quae sit origo ;
Attigerint Latias unde petita domos? — 270
„Pana Deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades ; Arcadiis plurimus ille iugis.
Testis erit Pholoë ; testes Stymphalides undae,
Quique citis Ladon in mare currit aquis ;
Cinctaque

Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini; 275
Altaque Cyllene; Parrhasiaeque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum;
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum:
Hic, ubi nunc Urbs est, tum locus Urbis erat. 280
Inde Deum colimus, devectaque sacra Pelasgis;
Flamen ad haec prisco more Dialis erat. —
Cur igitur currant, et cur (sic currere mos est)
Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis 285
Montibus, et subitas concitat ille feras.
Ipse Deus nudus nudos iubet ire ministros;
Nec satis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades; et luna gens prior illa fuit. 290
Vita ferae similis, nullos agitata per usus;
Artis adhuc expers, et rude vulgus erant.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas;
Nectar erat, palmis hausta duabus, aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus; 295
Nulla sub imperio terra colentis erat;
Nullus adhuc erat usus equi: se quisque ferebat;
Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Iove durabant, et corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres et tolerare notos. 300
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, et antiquas testificantur opes. —

Sed,

Sed, cur praecipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena ioci.
Forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat; 305
Vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
Vidit, et incaluit: Montanaque numina! dixit,
Nil mihi vobiscum est; haec meus ardor erit.
Ibat, odoratis humeros perfusa capillis,
Maeonis, aurato conspicienda sinu. 310
Aurea pellebant rapidos umbracula soles;
Quae tamen Herculeae sustinuere manus.
Iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
Hesperus et fusco roscidus ibat equo:
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo; 315
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas, Gaetulo murice tinctas,
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit. 320
Ventre minor zona est; tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.
Fregerat armillas, non illa ad brachia factas;
Stringebant magnos vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem, spoliūque leonis, 325
Conditaque in pharetra tela minora sua.
Sic, epulis functi, sic dant sua corpora somno,
Et positis iuxta secubuere toris.
Causa: repertori vitis pia sacra parabant,
Quae facerent pure, cum foret orta dies. 330

Noctis

Noctis erat medium: (quid non amor improbus audet?)

Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.

Utque videt somno comites vinoque solutos,

Spem capit, in dominis esse soporis idem.

Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter: 335

Et praefert cautas, subsequiturque, manus.

Venerat ad strati captata cubilia lecti,

Et prima felix sorte futurus erat.

Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis

Vellera, pertimuit, sustinuitque manum, 340

Attonitusque metu rediit: ut saepe viator

Turbatum viso retulis angue pedem.

Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit

Mollia, mendaci decipiturque nota.

Adscendit, spondaque sibi propiore recumbit: 345

Et rigido cornu durius inguen erat.

Interea tunicas ora subducit ab ima;

Horrebant densis aspera crura pilis. —

Cetera tentantem cubito Tirynthius heros

Repulit: e summo decidit ille toro. 350

Fit sonus: inclamat comites et lumina poseit

Maeonis: illatis ignibus acta patent.

Ille gemit lecto graviter deiectus ab alto;

Membraque de dura vix sua tollit humo.

Ridet et Alcides, et qui videre iacentem; 355

Ridet amatorem Lyda puella suum.

Veste Deus lusus fallentes lumina vestes

Non amat, et nudos ad sua sacra vocat. “ —

Adde

Adde peregrinae caussam, mea Musa! latinam,
Inque suo noster pulvere currat equus. — 360
„Cornipedi Fauno caesa de more capella,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis
Exta parant, medias sole tenente vias;
Romulus, et frater, pastoralisque iuventus, 365
Solibus et campo corpora nuda dabant;
*Caestibus, et iaculis, et missi pondere saxi,
Brachia per lusus experienda dabant.*
Pastor ab excelso: Per devia rura iuencos,
Romule! praedones, eripe! dixit, agunt. 370
Longum erat armari. Diversis exit uterque
Partibus. Accursu praeda recepta Remi.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta,
Atque ait: Haec certe non, nisi victor, edet.
Dicta facit, Fabiique simul. Venit irritus illuc 375
Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
Risit; et indoluit, Fabios potuisse Remumque
Vincere; Quinctilios non potuisse suos.
Fama manet facti. Posito velamine currunt:
Et memorem famam, quod bene cessit, habet. — 380
Forsitan et quaeras: Cur sit locus ille Lupercal,
Quaeve diem tali nomine caussa notet? —
Ilia Vestalis coelestia semina partu
Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is iubet auferri pueros, et in amne necari. 385
(Quid facis? ex istis Romulus alter erit!)

Iussa

Iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri:

Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.

Albula, quem Tibrin mersus Tiberinus in unda

Reddidit, hibernis forte tumebat aquis. 390

Hic, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres,

Quaque iacent valles, Maxime Circe! tuae.

Huc ubi venerunt, nec iam procedere possunt

Longius, ex illis unus, an alter, ait:

At quam sunt similes! at quam formosus uterque! 395

Plus tamen ex illis iste vigoris habet.

Si genus arguitur vultu; (ni fallit imago)

Nescio quem vobis suspicor esse Deum.

At, si quis vestrae Deus esset originis auctor,

In tam praecipiti tempore ferret opem. 400

Ferret opem certe, si non ope mater egeret,

Quae facta est uno mater et orba die.

Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas

Corpora! — Desierat; deposuitque sinu.

Vagierunt clamore pari; — sentire putares. 405

Hi redeunt udis in sua tecta genis.

Sustinet impositos summa cavus alveus unda:

(Heu! quantum fati parva tabella vehit!)

Alveus in limo silvis appulsus opacis,

Paullatim fluvio deficiente, sedet. 410

Arbor erat; remanent vestigia; quaeque vocatur

Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.

Venit ad expositos (mirum!) lupa, foeta gemellos.

Quis credat, pueris non nocuisse feram?

Non

Non nocuisse parum est: prodest quoque. Quos lupa nutrit, 415

Prodere cognatae sustinuere manus.

Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,

Et fingit lingua corpora bina sua.

Marte satos scires; timor abfuit: ubera ducunt,

Nec sibi promissi lactis aluntur ope. 420

Illa loco nomen fecit; locus ipse Lupercis:

Magna dati nutrix praemia lactis habet. —

Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?

Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet. —

Nupta! quid exspectas? non tu pollentibus herbis, 425

Nec prece, nec magico carmine, mater eris.

Excipe fecundae patienter verbera dextrae:

Iam socer optati nomen habebit avi.

Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritae

Reddebant uteri pignora rara sui. 430

Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas?

Romulus: (hoc illo sceptrum tenente fuit)

Si mea non vires, sed bellum, iniuria fecit,

Utilius fuerat non habuisse nurus.

Monte sub Esquilio, multis incaeduis annis, 435

Iunonis magnae nomine lucus erat.

Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique

Suppliciter posito procubuere genu;

Cum subito motae tremuere cacumina silvae,

Et Dea, per lucos mira locuta suos: 440

Italidas matres, inquit, caper hirtus inito! —

Obstupuit dubio territa turba sono.

Augur

Augur erat : nomen longis intercidit annis ;

Nuper ab Hetrusca venerat exsul humo.

Ille caprum mactat : iussae sua terga maritae 445

Pellibus exsectis percutienda dabant.

Luna resumebat decimo nova cornua motu ;

Virque pater subito , nuptaque mater erat. —

Gratia Lucinae ! dedit haec tibi nomina lucus ,

Aut quia principium tu , Dea ! lucis habes. 450

Parce , precor , gravidis , facilis Lucina ! puellis ,

Maturumque utero molliter effer onus.

Orta dies fuerit : tu desine credere ventis ;

Perdidit illius temporis aura fidem.

Flamina non constant ; et , sex reserata diebus , 455

Carceris Aeolii ianua laxa patet.

Iam levis obliqua subsidit Aquarius urna :

Proximus aetherios excipe , Piscis , equos.

Te memorant fratremque tuum (nam iuncta micatis

Signa) duos tergo sustinuisse Deos. 460

Terribilem quondam fugiens Typhona Dione ,

Tunc , cum pro coelo Iuppiter arma tulit ,

Venit ad Euphraten , comitata Cupidine parvo ,

Inque Palaestinae margine sedit aquae.

Populus et cannae riparum summa tenebant , 465

Spemque dabant salices , hos quoque posse tegi.

Dum

Dum latet, intonuit vento nemus : illa timore
Pallet, et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit : Succurrite nymphae !
Et Dîs auxilium ferte duobus, ait. 470
Nec mora; prosiluit. Pisces subiere gemelli;
Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
Nec violant timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est; at tertia dicta Quirino. 475
Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive, quod hasta Curis priscis est dicta Sabinis,
Bellicus a telo venit in astra Deus;
Sive suum regi nomen posuere Quirites;
Seu, quia Romanis iunxerat ille Cures. 480
Nam pater armipotens, postquam nova moenia vidit,
Multaque Romulea bella peracta manu :
Iuppiter! inquit, habet Romana potentia vires;
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum! quamvis intercidit alter, 485
Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in caerula coeli,
Tu mihi dixisti: sint rata dicta Iovis.—
Iuppiter adnuerat: nutu tremefactus uterque
Est polus, et coeli pondera sensit Atlas. 490
Est locus, antiqui Capream dixere paludem;
Forte tuis illic, Romule! iura dabas.

Sol fugit, et removent subeuntia nubila coelum,
Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: 495
Fit fuga: — rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsaeque Patres in crimine caedis;
Haesissetque animis forsitan illa fides:
Sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba,
Lunaque fulgebat, nec facis usus erat; 500
Cum subito motu nubes crepuere sinistrae:
Retulit ille gradus, horrueruntque comae.
Pulcher, et humano maior, trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via,
Et dixisse simul: Prohibe lugere Quirites, 505
Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum;
Et patrias artes militiamque colant. —
Iussit, et in tenues oculis evanuit auras.
Convocat hic populos, iussaque verba refert. 510
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo;
Et referunt certi sacra paterna dies. —
Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
Accipe: parva quidem caussa, sed apta, subest.
Non habuit tellus doctos antiqua colonos; 515
Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro;
Neglectus domino pauca ferebat ager,
Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant:
Primitias Cereri farra resecta dabant. 520
Usibus

Usibus admoniti flammis torrenda dedere;

Multaque peccato damna tulere suo.

Nam modo verrebant nigras, pro farre, favillas;

Nunc ipsas igni corripuere casas.

Facta Dea est Fornax: laeti Fornace coloni 525

Orant, ut fruges temperet illa suas.

Curio legitimis nunc Fornacalia verbis

Maximus indicit; nec stata sacra facit.

Inque foro, multa circum pendente tabella,

Signatur certa curia quaeque nota; 530

Stultaque pars populi, quae sit sua curia, nescit,

Sed facit extrema sacra relata die.

Est honor et tumulis. Animas placate paternas,

Parvaeque in extinctas munera ferte pyras!

Parva petunt manes; pietas pro divite grata est 535

Munere: non avidos Styx habet ima Deos.

Tegula proiectis satis est velata coronis,

Et sparsae fruges, parvaeque mica salis,

Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae;

Haec habeat media testa relictæ via. 540

Nec maiora veto; sed et his placabilis umbra est.

Adde preces positis, et sua verba, focis.

Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,

Attulit in terras, iuste Latine! tuas.

Ille patris Genio sollemnia dona ferebat; 545

Hinc populi ritus edidicere pios.

D

At

At quondam , dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella , parentales deseruere dies.

Non impune fuit : nam dicitur omine ab isto
Roma suburbanis incaluisse rogis. 550

Vix equidem credo : bustis exîsse feruntur ,

Et tacitae questi tempore noctis avi ;

Perque vias Urbis , Latiosque ululasse per agros

Deformes animas , vulgus inane , ferunt.

Post ea praeteriti tumulis redduntur honores , 555

Prodigiisque venit funeribusque modus.

Dum tamen haec fiunt , viduae cessate puellae ;

Exspectet puros pinea taeda dies !

Nec tibi , quae cupidae matura videbere matri ,

Comat virgineas hasta recurva comas ! 560

Conde tuas , Hymenaeae ! faces , et ab ignibus atris

Aufer : habent alias moesta sepulcra faces.

Dî quoque templorum foribus celentur opertis ;

Ture vacent arae , stentque sine igne foci !

Nunc animae tenues , et corpora functa sepulcris , 565

Errant ; nunc posito pascitur umbra cibo.

Nec tamen haec ultra , quam tot de mense supersint

Luciferi , quot habent carmina nostra pedes.

Hanc , quia iusta ferunt , dixere Feralia lucem.

Ultima placandis manibus illa dies. — 570

Ecce ! anus , in mediis residens annosa puellis ,

Sacra facit Tacitae ; (vix tamen ipsa tacet)

Et digitis tria tura tribus sub limine ponit ,

Qua brevis occultum mus sibi fecit iter :

Tum

Tum cantata ligat cum fusco licia rhombo, 575
Et septem nigras versat in ore fabas;
Quodque pice adstrinxit, quod acu traiecit athena,
Obsutum maenae torret in igne caput.
Vina quoque instillat; vini quodcumque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa bibit. 580
Hostiles linguas, inimicaque vinximus ora,
Dicit discedens; ebriaque exit anus. —
Forsitan a nobis, quae sit Dea Muta, requiras. —
Disce, per antiquos quae mihi nota senes.
Iuppiter, indomito Iuturnae captus amore, 585
Multa tulit tanto non patienda Deo.
Illa modo in silvis inter coryleta latebat;
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic nymphas, Latium! quodcumque tenebas;
Et iacit in medio talia verba choro: 590
Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
Vestra soror summo iungere membra Deo.
Consulite ambobus! nam, quae mea magna voluptas,
Utilitas vestrae magna sororis erit.
Vos illi in prima fugienti obsistite ripa, 595
Ne sua flumine corpora mergat aqua! —
Dixerat: annuerunt omnes Tiberinides udae,
Quaeque colunt thalamos, Ilia diva! tuos.
Forte fuit Naïs, Lara nomine; prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat, 600
Ex vitio positum. Saepe illi dixerat Almo:
Nata, tene linguam! nec tamen illa tenet.

Quae, simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis,
Effuge, ait, ripas! dicta refertque Iovis.
Illa etiam Iunonem adiit, miserataque nuptam: 605
Naïda Iuturnam vir tuus, inquit, amat. —
Iuppiter intumuit: quaque est non usa modeste,
Eripuit linguam; Mercuriumque vocat:
Duc, ait, ad manes! locus ille silentibus aptus.
Nympha, sed infernae nympha paludis, erit. — 610
Iussa Iovis fiunt: accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tum placuisse Deo.
Vim parat hic: vultu, pro verbis, illa precatur,
Et frustra muto nititur ore loqui;
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant, 615
Et vigilant nostra semper in Urbe, Lares.

Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socias turba propinqua dapes.
Scilicet a tumulis, et, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre iuvat; 620
Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
Adspicere, et generis dinumerare gradus.
Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
Frater; et in partus mater acerba suos;
Cui pater est vivax; qui matris digerit annos; 625
Quae premit invisam socrus iniqua nurum;
Tantalidae fratres absint; et Iäsonis uxor;
Et, quae ruricolis semina tosta dedit;

Et

Et soror, et Procne, Tereusque duabus iniquus;
Et, quicumque suas per scelus auget opes. 630
Dis generis date tura bonis! (Concordia fertur
Illo praecipue mitis adesse die)
Et libate dapes, ut grati pignus honoris
Nutriat incinctos missa patella lares.
Iamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos, 635
Parca precaturae sumite vina manus;
Et: Bene nos, patriae, bene te, pater optime, Caesar!
Dicite; suffuso, per sacra verba, mero.

Nox ubi transierit, solito celebretur honore
Separat indicio qui Deus arva suo. 640
Termine! sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant,
Binaque sarta tibi, binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu 645
Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit alte,
Et solida ramos figere pugnat humo.
Dum sicco primas irritat cortice flammis,
Stat puer, et manibus lata canistra tenet. 650
Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii; libantur singula flammis:
Spectant, et linguis candida turba favent.

Spar-

Spargitur et caesa communis Terminus agna ; 655
Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes, vicinia simplex,
Et cantant laudes, Termine sancte ! tuas.
Tu populos, urbesque, et regna ingentia, finis :
Omnis erit, sine te, litigiosus ager. 660
Nulla tibi ambitio est ; nullo corrumperis auro. :
Legitima servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Thyreatida terram,
Corpora non leto missa trecenta forent :
Nec foret Othryades congestis tectus in armis. 665
(O ! quantum patriae sanguinis ille dedit !)
Quid, nova cum fierent Capitolia ? — Nempe Deorum
Cuncta Iovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus (ut vetêres memorant) conventus in acde
Restitit ; et magno cum Iove templa tenet. 670
Nunc quoque, se supra ne quid, nisi sidera, cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine ! post illud levitas tibi libera non est :
Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti, 675
Ne videare hominem praeposuisse Iovi.
Et, seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
Clamato : Meus est hic ager, ille tuus ! —
Est via, quae populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci : 680
Illac lanigeri pecoris tibi, Termine ! fibris
Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.

Genti-

Gentibus est aliis tellus data limite certo ;
Romanae spatium est Urbis et orbis idem.

Nunc dicenda mihi Regis fuga. Traxit ab illa 685

Sextus ab extremo nomina mense dies. —

Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat

Regna ; vir iniustus , fortis ad arma tamen.

Ceperat hic alias , alias everterat urbes ;

Et Gabios turpi fecerat arte suos. 690

Namque trium minimus , proles manifesta Superbi,

In medios hostes nocte silente venit.

Nudarant gladios : Occidite , dixit , inermem !

Hoc cupiant fratres , Tarquiniusque pater ,

Qui mea crudeli laceravit verbere terga. — 695

(Dicere ut hoc posset , verbera passus erat)

Luna fuit. Spectant iuvenem , gladiosque recondunt ;

Tergaque , deducta veste , notata vident.

Flent quoque , et , ut secum tueatur bella , precantur :

Callidus ignaris adnuit ille viris. 700

Iamque potens , misso genitorem adpellat amico ,

Prodendi Gabios quod sibi monstret iter ? —

Hortus odoratis suberat cultissimus herbis ,

Sectus humum rivo lene sonantis aquae :

Illic Tarquinius mandata latentia nati 705

Accipit , et virga lilia summa metit.

Nuntius ut rediit , decussaue lilia dixit ;

Filius : Agnosco iussa parentis , ait.

Nec

Nec mora ; principibus caesis ex urbe Gabina,
Traduntur ducibus moenia nuda suis. 710
Ecce ! (nefas visu) mediis altaribus anguis
Exit, et, extinctis ignibus, exta rapit.
Consulitur Phoebus ; sors est ita reddita : Matri
Qui dederit princeps oscula, victor erit.
Oscula quisque suae matri properata tulerunt, 715
Non intellecto, credula turba, Deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe ! tuis :
Ille tacens pronus matri dedit oscula Terrae,
Creditus offenso procubuisse pede. — 720
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
Luditur in castris ; otia miles agit.
Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque 725
Accipit, atque illis rege creatus ait :
Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre Deos,
Ecquid in officio torus est socialis ? et ecquid
Coniugibus nostris mutua cura sumus ? — 730
Quisque suam laudant : studiis certamina crescunt ;
Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit, cui clarum dederat Collatia nomen :
Non opus est verbis ; credite rebus ! ait ;
Nox superest : tollamur equis, Urbemque petamus ! — 735
Dicta placent ; frenis impediuntur equi.

Per-

Pertulerant dominos. Regalia protinus illi
Tecta petunt; custos in fore nullus erat.
Ecce! nurum regis fuis per colla coronis
Inveniunt posito pervigilare mero. 740.
Inde cito passu petitur Lucretia: nebat;
Ante torum calathi, lanaque molliſ, erant.
Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant;
Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
Mittenda est domino (nunc, nunc properate, puellae!) 745
Quamprimum nostra facta lacerna manu.
Quid tamen audistis? (nam plura audire soletis)
Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
Improba! quae nostros cogis abesse viros. 750
Sint tantum reduces! — sed enim temerarius ille
Est meus, et stricto quolibet ense ruit.
Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
Me subit, et gelidum pectora frigus habet. —
Desinit in lacrimas, intentaque fila remittit, 755
In gremio vultum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrimae cecidere pudicae;
Et facies animo dignaque parque fuit. —
Pone metum, venio! coniux ait. — Illa revixit,
Deque viri collo dulce pependit onus. — 760
Interea iuvenis furiatos regius ignes
Concipit, et caecó raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
Quique aderat, nulla factus ab arte decor.

Verba

Verba placent, et vox, et quod corrumpere non est : 765

Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.

Iam dederat cantum lucis praenuntius ales,

Cum referunt iuvenes in sua castra pedem.

Carpitur attonitos absentis imagine sensus

Ille ; recordanti plura magisque placent. 770

Sic sedit; sic culta fuit; sic stamina nevit;

Neglectae collo sic iacuere comae ;

Hos habuit vultus ; haec illi verba fuere ;

Hic decor, haec facies, hic color oris erat.

Ut solet a magno fluctus languescere flatu, 775

Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:

Sic, quamvis aberat placitae praesentia formae,

Quem dederat praesens forma, manebat amor.

Ardet; et, iniusti stimulis agitatus amoris,

Comparat indigno vimque dolumque toro. 780

Exitus in dubio est: audebimus ultima! dixit;

Viderit, audentes Forsne Deusne iuvet.

Cepimus audendo Gabios quoque. — Talia fatus

Ense latus cingit, tergaque pressit equi. —

Accipit aerata iuvenem Collatia porta, 785

Condere iam vultus Sole parante suos.

Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:

Comiter excipitur; sanguine iunctus erat.

Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum

Infelix epulas hostibus illa suis. 790

Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.

Nox erat, et tota lumina nulla domo.

Surgit

Surgit, et auratum vagina liberat ensem,
Et venit in thalamos, nupta pudica! tuos.
Utque torum pressit: Ferrum, Lucretia! mecum est; 795
Natus, ait, regis, Tarquiniusque, loquor.
Illa nihil: — neque enim vocem viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet;
Sed tremit, ut quondam, stabulis deprensa relictis,
Parva sub infesto cum iacet agna lupo. 800
Quid faciat? — pugnet? — vincetur femina pugna.—
Clamet? — at in dextra, qui necet, ensis adest.—
Effugiat? — positis urguetur pectora palmis,
Nunc primum externa pectora tacta manu.—
Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque: 805
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis. —
Nil agis! Eripiam, dixit, pro crimine, vitam;
Falsus adulterii testis adulter erit:
Interimam famulum, cum quo deprensa fereris! —
Succubuit famae victa puella metu. — 810
Quid, victor! gaudes? haec te victoria perdet.
Heu! quanto regnis nox stetit una tuis! —
Iamque erat orta dies: passis sedet illa capillis,
Ut solet ad nati mater itura rogam;
Grandaevumque patrem fido cum coniuge castris 815
Evocat; et posita venit uterque mora.
Utque vident habitum: quae luctus caussa? requirunt,
Cui paret exsequias, quove sit icta malo? —
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
Ora: fluunt lacrimae more perennis aquae. 820

Hinc

Hinc pater, hinc coniux lacrimas solantur, et orant,
Indicet! et caeco flentque paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit: ausaque quarto,
Non oculos adeo sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? Eloquar, inquit, 825
Eloquar, infelix, dedecus ipsa meum?
Quaeque potest, narrat. — Restabant ultima: flevit;
Et matronales erubuere genae. —
Dant veniam facto genitor coniuxque coacto. —
Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego! — 830
Nec mora; celato figit sua pectora ferro,
Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque, iam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit: haec etiam cura cadentis erat —
Ecce! (super corpus, communia damna gementes, 835
Obliti decoris virque paterque iacent)
Brutus adest, tandemque animo sua nomina fallit;
Fixaque semanimi corpore tela rapit;
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
Edidit impavidos ore minante sonos: 840
Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem,
Perque tuos manes, qui mihi numen erunt,
Tarquinium poenas profuga cum stirpe daturum!
Iam satis est virtus dissimulata diu. —
Illa iacens ad verba oculos sine lumine movit, 845
Visaque concussa dicta probare coma.
Fertur in exsequias animi matrona virilis,
Et secum lacrimas invidiamque trahit.

Vulnus

Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Concitat, et regis facta nefanda refert. 850
Tarquinius cum prole fugit: capit annua Consul
Iura: dies regnis illa suprema fuit.

Fallimur? an veris praenuntia venit hirundo,
Et metuit, ne qua versa recurrat hiems?
Saepe tamen, Procne! nimium properasse quereris, 855
Virque tuo Tereus frigore laetus exit.

Iamque duae restant noctes de mense secundo,
Marsque suos iunctis curribus urguet equos.
Ex vero positum permansit Equiria nomen,
Quae Deus in campo prospicit ipse suo. 860
Iure venis, Gradive! locum tua tempora poscunt,
Signatusque tuo nomine mensis adest. —
Venimus in portum, libro cum mense peracto:
Naviget hinc alia iam mihi linter aqua. 864

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clypeo paulisper et hasta,
Mars ! ades, et nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poëtae?—
A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae: 5
Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendae tempora sume
Cuspidis : invenies et quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
Cepit, ut huic Urbi semina digna dares. 10
Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam :
Ponitur e summa fictilis urna coma.
Fessa resedit humi, ventosque accepit aperto 15
Pectore, turbatas restituitque comas.
Dum

Dum sedet, umbrosae salices, volucresque canorae,
Fecerunt somnos, et leve murmur aquae.
Blanda quies victis furtim subrepat ocellis,
Et cadit a mento languida facta manus. 20
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam,
Et sua divina furta fefellit ope.
Somnus abit; iacet illa gravis: — iam scilicet intra
Viscera, Romanae conditor Urbis! eras.
Languida consurgit, (nec scit, cur languida surgat) 25
Et peragit tales, arbore nixa, sonos:
Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
Vidimus! an somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos. 30
Inde duae pariter (visu mirabile) palmae
Surgunt: ex illis altera maior erat,
Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
Contigeratque nova sidera summa coma.
Ecce! meus ferrum patruus molitur in illas. 35
Terreor admonitu, corque timore micat.
Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant
Et lupa: tuta per hos utraque palma fuit. —
Dixerat; et plenam non firmis viribus urnam
Sustulit: implerat, dum sua visa refert. 40
Interea, crescente Remo, crescente Quirino,
Coelesti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
Restabant nitido iam duo signa Deo.

Sylvia fit mater : Vestae simulacra feruntur 45
Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara Deae certe tremuit, pariente ministra,
Et subiit cineres territa flamma suos.
Haec ubi cognovit contemtor Amulius aequi,
(Nam raptas fratri victor habebat opes) 50
Amne iubet mergi geminos : scelus unda refugit ;
In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
Et picum expositis saepe tulisse cibos ?
Non ego te , tantae nutrix , Larentia ! gentis , 55
Nec taceam vestras , Faustule pauper ! opes.
Vester honos veniet, cum Larentalia dicam ;
Acceptus Geniis illa December habet. —
Marta ter senos proles adoleverat annos ,
Et suberat flavae iam nova barba comae : 60
Omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadae fratres iura petita dabant.
Saepe domum veniunt, praedonum sanguine laeti,
Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierunt, animos pater agnitus auget, 65
Et pudet in paucis nomen habere casis :
Romuleoque cadit traiectus Amulius ense ;
Regnaque longaevo restituuntur avo.
Moenia conduntur : quae , quamvis parva fuerunt ,
Non tamen expediit transsiluisse Remo. 70
Iam , modo qua fuerant silvae pecorumque recessus ,
Urbs erat ; aeternae cum pater Urbis ait :

Arbiter

Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
Credor; et, ut credar, pignora certa dabo:
A te principium Romano ducimus anno; 75
Primus de patrio nomine mensis eat. —
Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur haec pietas grata fuisse Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores;
Hoc dederat studiis bellica turba suis. 80
Pallada Cecropidae; Minoia Creta Dianam;
Vulcanum tellus Hypsipylea colit;
Iunonem Sparte, Pelopeiadesque Mycenae;
Pinigerum Fauni Maenalis ora caput:
Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis; 85
Arma ferae genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacas, peregrinos inspice fastos;
Mensis in his etiam nomine Martis erit:
Tertius Albanis; quintus fuit ille Faliscis;
Sextus apud populos, Hernica terra! tuos. 90
Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
Factaque Telegoni moenia celsa manu.
Quintum Laurentes; bis quintum Aequicolus asper;
A tribus hunc primum turba Curensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne! Sabinis 95
Convenit; hic genti quartus utrique Deus.
Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit:
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere kalendas;
Ille minor geminis mensibus annus erat. 100

Nondum tradideras victas victoribus artes ,
Graecia ! facundum , sed male forte , genus.
Qui bene pugnarat , Romanam noverat artem ;
Mittere qui poterat pila , disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas , aut Pleiadas Atlanteas , 105
Senserat , aut geminos esse sub axe polos ?
Esse duas Arctos , quarum Cynosura petatur
Sidoniis , Helicen Graia carina notet ?
Signaque , quae longo frater percenseat anno ,
Ire per haec uno mense sororis equos ? 110
Libera currebant et inobservata per annum
Sidera ; constabat sed tamen , esse Deos.
Non illi coelo labentia signa movebant ,
Sed sua ; quae magnum prodere crimen erat.
Illaque de foeno : (sed erat reverentia foeno , 115
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas)
Pertica suspensos portabat longa maniplos ;
Unde manipularis nomina miles habet.
Ergo animi indociles , et adhuc ratione carentes ,
Mensibus egerunt lustra minora decem. 120
Annus erat , decimum cum luna repleverat orbem :
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu , quia tot digiti , per quos numerare solemus ;
Seu , quia bis quino femina mense parit ;
Seu , quod ad usque decem numero crescente venit , 125
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus , hastatos instituitque decem ;

Et

Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo. 130
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque, dedit.
Adsuetos igitur numeros servavit in anno:
Hoc luget spatio femina moesta virum.
Neu dubites, primae fuerint quin ante kalendae 135
Martis, ad haec animum signa referre potes.
Laurea flaminibus, quae toto perstitit anno,
Tollitur, et frondes sunt in honore novae.
Ianua nunc regis posita viret arbore Phoebi;
Ante tuas fit idem, curia prisca! fores. 140
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
Dicitur, et vires flamma resecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores, 145
Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad spatium belli, perfide Poene! tui. —
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis; et inde
Incipit, a numero nomina quisquis habet. 150
Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos;
(Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
Nos putat; Egeria sive monente sua)
Sed tamen errabant etiamnum tempora, donec 155
Caesaris in multis haec quoque cura fuit.

Non haec ille Deus, tantaeque propaginis auctor,
Credidit officiis esse minora suis;
Promissumque sibi voluit praenosceret coelum,
Nec, Deus, ignotas hospes inire domos. 160
Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis:
Is decies senos ter centum et quinque diebus
Iunxit, et e pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est. In lustrum accedere debet, 165
Quae consummatur partibus, una dies.

Si licet occultos monitus audire Deorum
Vatibus; (ut certe fama licere putat)
Cum sis officiis, Gradive! virilibus aptus,
Dic mihi, matronae cur tua festa colant? — 170
Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors:
(Sed tamen in dextra missilis hasta fuit)
„Nunc primum studiis pacis, Deus utilis armis,
Advocor, et gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. Iuvat hac quoque parte morari, 175
Hoc solam ne se posse Minerva putet.
Disce, Latinorum vates operose dierum!
Quod petis; et memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma; sed in parva spes tamen huius erat. 180
Moenia iam stabant, populis angusta futuris;
Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.

Quae

Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati?
Adspice de canna straminibusque domum!
In stipula placidi carpebat munera somni: 185
Et tamen ex illo venit in astra toro.
Iamque loco maius nomen Romanus habebat:
Nec coniux illi, nec socer ullus, erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives,
Et male credebar sanguinis auctor ego. 190
In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat,
Iugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus; — at, quae 195
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui, patriamque dedi tibi, Romule! mentem.
Tolle preces! dixi; quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso! Consus tibi cetera dicet;
Ipso festa die dum sua sacra canes. — 200
Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem.
Tum primum generis intulit arma socer.
Iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem; 205
Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
O! pariter raptae, (quoniam hoc commune tenemus)
Non ultra lente possumus esse piaec.
Stant acies: sed uira Dî sint pro parte rogandi,
Eligite! hinc coniux, hinc pater arma tenent. 210
Quaeren-

Quaerendum, viduae fieri malimus, an orbae.

Consilium vobis forte piumque dabo. —

Consilium dederat: parent, crinemque resolvunt;

Moestaque funerea corpora veste tegunt.

Iam stabant acies, ferro mortique paratae; 215

Iam lituus pugnae signa daturus erat:

Cum raptae veniunt inter patresque virosque,

Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.

Ut medium campi passis tetigere capillis,

In terram posito procubuerunt genu; 220

Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes

Tendebant ad avos brachia parva suos;

Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum;

Et, qui vix poterat, posse coactus erat. —

Tela viris animusque cadunt; gladiisque remotis 225

Dant soceri generis, accipiuntque, manus,

Laudatasque tenent natas; scutoque nepotem

Fert avus; hic scuti dulcior usus erat.

Inde diem, quae prima, meas celebrare kalendas

Oebalides matres non leve munus habent. 230

An, quia, committi strictis mucronibus ausae,

Finierant lacrimis Martia bella suis?

Vel, quod erat de me feliciter Ilia mater,

Rite colunt matres sacra, diemque meum?

Quid? quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit, 235

Et pereunt, victae sole tepente, nives;

Arboribus redeunt detonsae frigore frondes,

Uvidaque e tenero palmite gemma tumet;

Quae.

Quaeque diu latuit, nunc, se qua tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias; 240
Nunc fecundus ager; pecoris nunc hora creandi;
Nunc avis in ramo tecta laremque parat:
Tempora iure colunt Latiae secunda parentes,
Quarum militiam votaue partus habet? —
Adde, quod excubias regi Romanus agebat, 245
Qua nunc Esquilias nomina collis habet.
Illic a nuribus Iunoni templa Latinis
Hac sunt, si memini, publica facta die. —
Quid moror, et variis onero tua pectora caussis?
Eminet ante oculos, quod petis, ecce! tuos. 250
Mater amat nuptas; matris me turba frequentant: —
Haec nos praecipue tam pia causa decet!
Ferte Deae flores! gaudet florentibus herbis
Haec Dea; de tenero cingite flore caput!
Dicite: Tu lucem nobis, Lucina! dedisti. 255
Dicite: Tu voto parturientis ades!
Si qua tamen gravida est, resoluta crine precetur,
Ut solvat partus molliter illa suos.“ —

Quis mihi nunc dicat, quare coelestia Martis
Arma ferant Salii, Mamuriumque canant? — 260
Nympha! mone, nemori stagnoque operata Dianae,
Nympha, Numae coniux! ad tua festa veni. —
Vallis Aricinae, silva praecinctus opaca,
Est lacus, antiqua religione sacer.

Hic

Hic latet Hippolytus, furiis direptus equorum; 265

Unde nemus nullis illud initur equis.

Licia dependent, longas velantia sepes,

Et posita est merita multa tabella Deae.

Saepe potens voti, frontem redimita coronis,

Femina lucentes portat ab Urbe faces. 270

Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces,

Et perit exemplo postmodo quisque suo.

Defluit incerto lapidosus murmure rivus;

Saepe, sed exiguis haustibus, inde bibes.

Egeria est, quae praebet aquas, Dea grata Camoenis. 275

Illa Numae coniux consiliumque fuit.

Principio nimium promptos ad bella Quirites

Molliri placuit iure, Deumque metu:

Inde datae leges, ne firmior omnia posset;

Coeptaque sunt pure tradita sacra coli. 280

Exuitur feritas; armisque potentius aequum est;

Et cum cive pudet conseruisse manus.

Atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara,

Vinaque dat tepidis, salsaque farra, focis.

Ecce! Deum genitor rutilas per nubila flammis 285

Spargit, et effusis aethera siccant aquis.

Non alias missi cecidere frequentius ignes.

Rex pavet, et vulgi pectora terror habet.

Cui Dea: Ne nimium terrere! piabile fulmen

Est, ait; et saevi flectitur ira Iovis. 290

Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi

Prodere, Romani numen uterque soli.

Nec

Nec sine vi tradent : adhibeto vincula captis ! —

Atque ita , qua possint , erudit , arte capi.

Lucus Aventino superat niger ilicis umbra , 395

Quo posses viso dicere : Numen inest !

In medio gramen , muscoque adoperta virenti

Manabat saxo vena perennis aquae ;

Inde fere soli Faunus Picusque bibebant : —

Huc venit , et fonti rex Numa mactat ovem , 300

Plenaque odorati Dîs ponit pocula Bacchi ;

Cumque suis antro conditus ipse latet. —

Ad solitos veniunt silvestria numina fontes ,

Et relevant multo pectora sicca mero.

Vina quies sequitur. Gelido Numa prodit ab antro , 305

Vinclaque sopitas addit in arta manus.

Somnus ut abscessit , tentando vincula pugnant

Rumpere ; pugnantes fortius illa tenent.

Tum Numa : Dî nemorum , factis ignoscite nostris ,

Si scelus ingenio scitis abesse meo : 310

Quoque modo possit fulmen , monstrate , piari ! —

Sic Numa : sic , quatiens cornua , Faunus ait :

Magna petis ; nec quae monitu tibi discere nostro

Fas sit : habent fines numina nostra suos.

Dî sumus agrestes , et qui dominemur in altis 315

Montibus : arbitrium est in sua tela Iovi.

Hunc tu non poteris per te deducere coelo ;

At poteris nostra forsitan usus ope. —

Dixerat haec Faunus ; par est sententia Pici :

Deme tamen nobis vincula ! Picus ait. 320

Iuppiter

Iuppiter huc veniet, valida deductus ab arte :
Nubila promissi Styx mihi testis erit. —
Emissi, quid agant, laqueis; quae carmina dicant;
Quaque trahant superis sedibus arte Iovem;
Scire nefas homini: — nobis concessa canantur, 325
Quaeque pio disci vatis ab ore licet.
Eliciunt coelo te, Iuppiter! unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat, Aventinae tremuisse cacumina silvae;
Terraque subsedit, pondere pressa Iovis. 330
Corda micant regis, totoque e pectore sanguis
Fugit, et hirsutae diriguere comae.
Ut rediit animus: Da certa piamina, dixit,
Fulminis, altorum rexque paterque Deûm!
Si tua contigimus manibus donaria puris, 335
Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat. —
Adnuït oranti: sed verum ambage remota
Abdidit, et dubio terruit ore virum.
Caede caput! — dixit. Cui Rex: Parebimus, inquit;
Caedenda est hortis eruta cepa meis! 340
Addidit hic: Hominis! — Summos, ait ille, capillos!
Postulat hic animam; — cui Numa: Piscis! ait.
Risit, et: His, inquit, facito mea tela procures,
O! vir colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem 345
Cynthius, imperii pignora certa dabo. —
Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
Fertur, adorantem destituitque Numam.

Ille

Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis difficilisque fides. — 350
At certe credemur, ait, si verba sequatur
Exitus; en! audi crastina, quisquis ades:
Protulerit terris cum totum Cynthus orbem,
Iuppiter imperii pignora certa dabit. —
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur, 355
Dependetque fides a veniente die. —
Mollis erat tellus rorata mane pruina;
Ante sui populus limina regis adest.
Prodit, et in solio medius consedit acerno;
Innumeri circa stantque silentque viri. 360
Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus;
Sollicitae mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque, caput niveo velatus amictu,
Iam bene Dīs notas sustulit ille manus.
Atque ita: Tempus adest promissi muneris, inquit; 365
Pollicitam dictis, Iuppiter! adde fidem. —
Dum loquitur, totum iam Sol emerseat orbem,
Et gravis aethereo venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube Deus, tria fulgura misit;
(Credite dicenti! mira, sed acta, loquor) 370
A media coelum regione dehiscere coepit;
Submisere oculos cum duce turba suo.
Ecce! levi scutum versatum leniter aura
Decidit: a populo clamor ad astra venit.
Tollit humo munus caesa prius ille iuvenca, 375
Quae dederat nulli colla premenda iugo,
Idque

Idque ancile vocat; quod ab omni parte recisum est,

Quaque notes oculis, angulus omnis abest.

Tum, memor, imperii sortem consistere in illo,

Consilium multae calliditatis init: 380

Plura iubet fieri simili caelata figura,

Error ut ante oculos insidiantis eat.

Mamurius, morum fabraene exactior artis,

Difficile est, illud, dicere, clausit opus.

Cui Numa munificus: Facti pete praemia, dixit: 385

Si mea nota fides, irrita nulla petes. —

Iam dederat Saliis (a saltu nomina ducunt)

Armaque, et ad certos verba canenda modos.

Tum sic Mamurius: Merces mihi gloria detur,

Nominaque extremo carmine nostra sonent! — 390

Inde sacerdotes operi promissa vetusto

Praemia persolvunt, Mamuriumque vocant. —

Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,

Differ! habent parvae commoda magna morae.

Arma movent pugnam; pugna est aliena maritis: 395

Condita cum fuerint, aptius omen erit. —

His etiam coniux apicati cincta Dialis

Lucibus impexas debet habere comas.

Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes,

Conditus e geminis Piscibus alter erit. 400

Nam duo sunt: austris hic est, aquilonibus ille

Proximus; a vento nomen uterque tenet.

Cum

Cum croceis rorare genis Tithonia coniux
Coeperit, et quintae tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes, 405
Mergetur, visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. Hoc quoque causam
Unde trahat sidus, parva docere mora est.
Ampelon intonsum, satyro nymphaque creatum,
Fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis. 410
*Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi,
Quae nunc de pueri nomine nomen habet.*
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit; amissum Liber in astra vehit.

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum 415
Phoebus, et alatis aethera carpit equis;
Quisquis ades, canaeque colis penetralia Vestae,
Cratera Iliacis turaque pone focus!
Caesaris innumeris, quem maluit ille mereri,
Accessit titulis pontificalis honos. 420
Ignibus aeternis aeterni numina praesunt
Caesaris: imperii pignora iuncta vides.
De veteris Troiae dignissima praeda favilla,
Qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit,
Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos 425
Numina; cognatum, Vesta! tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis, ignes!
Vivite inextincti, flammaque, duxque! precor. —
Una

Una nota est Marti, nonis sacrata quod illis
 Templa putant lucos Veiovis ante duos. 430
Romulus, ut saxo lucum circumdedit alto,
 Cuilibet: Huc, inquit, confuge! tutus eris. —
O! quam de tenui Romanus origine crevit!
 Turba vetus quam non invidiosa fuit! —
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet, 435
 Disce: quis iste Deus, curve vocetur ita?
Iuppiter est iuvenis; iuveniles adspice vultus;
 Adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina, post ausos coelum adfectare Gigantas,
 Sumta Iovi; primo tempore inermis erat. 440
Ignibus Ossa novis, et Pelion altior Ossa,
 Arsit, et in solida fixus Olympus humo.
Stat quoque capra simul; nymphae pavisse feruntur
 Cretides: infanti lac dedit illa Iovi.
Nunc vocor ad nomen. Vegrandia farra colonae, 445
 Quae male creverunt, vescaque parva, vocant.
Vis ea si verbi est, cur non ego Veiovis aedem
 Aedem non magni suspicer esse Iovis? —
Iamque, ubi caeruleum vallabunt sidera coelum,
 Suspice: Gorgonei colla videbis equi. 450
Creditur hic caesae gravida cervice Medusae
 Sanguine respersis prosiluisse iubis.
Huic, supra nubes et subter sidera lapso,
 Coelum pro terra, pro pede penna fuit.
Iamque indignanti nova frena receperat ore, 455
 Cum levis Aonias ungula fodit aquas.

Nunc

Nunc fruitur coelo, quod pennis ante petebat,
Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam
Gnosida. Theseo crimine facta Dea est. 460
Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum,
Quae dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens: Quem flebam, rustica, dixit,
Utiliter nobis perfidus ille fuit! —
Interea Liber, depexus crinibus, Indos 465
Vincit, et Eoo dives ab orbe redit:
Inter captivas facie praestante puellas
Grata nimis Baccho filia regis erat.
Flebat amans coniux, spatiatum litore curvo
Edidit incultis talia verba comis: 470
En, iterum similes, fluctus! audite querelas;
En, iterum lacrimas accipe, arena! meas.
Dicebam, memini: Periure et perfide Theseu!
Ille abiit; eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque: Nulla viro, clamabo, femina credat! 475
Nomine mutato caussa relata mea est.
O, utinam mea sors, qua primum coeperat, isset!
Iamque ego praesenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber! arenis
Servabas? potui dedoluisse semel. 480
Bacche levis, leviorque tuis, quae tempora cingunt,
Fronibus! in lacrimas cognite, Bacche, meas!
Ausus

Ausus es, ante oculos adducta pellice nostros,
Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu! ubi pacta fides? ubi, quae iurare solebas? — 485
Me miseram, quoties haec ego verba loquor!
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
Iudicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar!
Ne toties falli digna fuisse puter. 490
Praecipue cupiam celari Thesea, ne te
Consortem culpa gaudeat esse suae.
At, puto, praeposita est fuscae mihi candida pellex.—
Eveniat nostris hostibus ille color.
Quid tamen hoc refert, vitio si gratior ipso est? 495
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos!
Bacche, fidem praesta! nec praefer amoribus ullam
Coniugis adsuetae semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri,
Me tua; at hic laudi est, ille pudendus, amor. 500
Ne noceat, quod amo: neque enim tibi, Bacche! nocebat,
Quod flammis nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quod nos uris, mirum facis: ortus in igne
Diceris, et patria raptus ab igne manu.
Illa ego sum, cui tu solitus promittere coelum: 505
Hei mihi, pro coelo qualia dona fero! —
Dixerat: audibat iamdudum verba querentis
Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccatur;
Et: Pariter coeli summa petamus! ait. 510
Tu

Tu mihi iuncta toro, mihi iuncta vocabula sume:
Iam tibi mutatae Libera nomen erit;
Sintque tuae tecum, faciam, monumenta coronae,
Vulcanus Veneri quam dedit, illa mihi. —
Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes: 515
Aurea per stellas nunc micat illa novem.

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit, orbes
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curvis in latus urguet aquis. 520
Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,
Coelius accipiat pulverulentus equos.

Idibus est Annae festum geniale Perennae,
Haud procul a ripis, advena Tibri! tuis.
Plebs venit, ac, virides passim disiecta per herbas, 525
Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
Sub Iove pars durat; pauci tentoria ponunt;
Sunt, quibus e ramo frondea facta casa est;
Pars, ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
Desuper extentas imposuere togas. 530
Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos;
Quae sit per calices facta Sibylla suos:

Illic et cantant, quidquid didicere theatris; 535
Et iactant faciles ad sua verba manus;
Et ducunt posito duras crateres choreas;
Multaque diffusis saltat amica comis.
Cum redeunt, titubant, et sunt spectacula vulgo;
Et fortunos obvia turba vocant. 540
Occurri nuper. Visa est mihi digna relatu
Pompa: senem potum pota trahebat anus! —
Quae tamen haec Dea sit, quoniam rumoribus errant,
Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Aeneae Dido miserabilis igne; 545
Arserat exstructis in sua fata rogis:
Compositusque cinis; tumulique in marmore carmen
Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
„Praebuit Aeneas et causam mortis, et ense:
Ipsa sua Dido concidit usa manu.“ — 550
Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
Et potitur capta Maurus Iarba domo.
Seque memor spretum: Thalamis tamen, inquit, Elissae
En ego, quem toties reppulit illa, fruor!
Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim 555
Amisso dubiae rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes,
Inque cavos ierant tertia musta lacus;
Pellitur Anna domo, lacrimansque sororia linqvit
Moenia: germanae iusta dat ante suae. 560
Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae,
Vertice libatas accipiuntque comas.

Ter-

Terque; Vale! dixit; cineres ter ad ora relatos
Pressit, et est illis visa subesse soror.
Nacta ratem, comitemque fugae, pede labitur aequo, 565
Moenia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyrae
Insula, quam Libyci verberat unda freti:
Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto;
Hospes opum dives rex ibi Battus erat. 570
Qui, postquam didicit casus utriusque sororis:
Haec, inquit, tellus, quantulacunque, tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus;
Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis Sol sua; tertius ibat 575
Annus; et exsulibus terra petenda nova est.
Frater adest, belloque petit. Rex, arma perosus:
Nos sumus imbelles; tu fuge sospes! ait.
Iussa fugit; ventoque ratem committit et undis:
Asperior quovis aequore frater erat. 580
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Purus ager, Cameren incola turba vocant;
Illuc cursus erat. Nec longius abfuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest;
Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura: 585
Findite remigio, navita dixit, aquas!
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca noto,
Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
Fertur, et ex oculis visa refugit humus. 590

Adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec iam moderator habenis
Utitur, at votis; hic quoque poscit opem.
Iactatur tumidas exsul Phoenissa per undas, 595
Humidaque opposita lumina veste tegit.
Tum primum Dido felix est dicta sorori,
Et quaecunque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
Puppis; et, expositis omnibus, hausta perit. 600
Iam pius Aeneas regno nataque Latini
Auctus erat, populos miscueratque duos.
Litore dotali, solo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter;
Adspicit errantem, nec credere sustinet, Annam 605
Esse: Quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Aeneas: Anna est! exclamat Achates.
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
Ante oculos miserae fata sororis erant. 610
Sensit, et adloquitur trepidam Cythereius heros:
(Flet tamen admonitu mortis, Elissa! tuae)
Anna! per hanc iuro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari,
Perque Deos comites, hac nuper sede locatos, — 615
Saepe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
Hei mihi! credibili fortior illa fuit.

Ne refer: adspexi non illo pectore digna
Vulnera, Tartareas ausus adire domos. 620
At tu (seu ratio te nostris adpulit oris,
Sive Deus) regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissae:
Nomine grata tuo, grata sororis, eris. —
Talia dicenti (neque enim spes altera restat) 625
Credidit; errores exposuitque suos.
Vtque domum intravit, Tyrios induta paratus,
Incipit Aeneas: (cetera turba silet)
Hanc tibi cur tradam, pia caussa, Lavinia coniux!
Est mihi; consumsi naufragus huius opes. 630
Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora:
Quam, precor, ut carae more sororis ames. —
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
Donaque cum videat praeter sua lumina ferri 635
Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat: furialiter odit;
Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat: ante torum visa est adstare sororis
Squalenti Dido sanguinolenta coma, 640
Et: fuge! ne dubita, moestum, fuge, dicere, tectum! —
Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; et velox humili super arva fenestra
Se iacit: audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta, 645
Currit, ut auditis territa dama lupis.

Cor-

Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis

Creditur, et stagnis occuluisse suis.

Sidonis interea magno clamore per agros

Quaeritur: adparent signa notaeque pedum. 650

Ventum erat ad ripas; inerant vestigia ripis:

Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.

Ipsa loqui visa est: Placidi sum nymphea Numici:

Amne perenne latens, Anna Perenna vocor. —

Protinus erratis laeti vescuntur in agris, 655

Et celebrant largo seque diemque mero.

Sunt, quibus haec Luna est, quia mensibus impleat annum;

Pars Themis; Inachiam pars putat esse bovem.

Invenies, qui te nymphas Atlantida dicant,

Teque Iovi primos, Anna! dedisse cibos. 660

Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures

Fama; nec a vera dissidet illa fide:

Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta tribunis,

Fugit, et in sacri vertice montis abî.

Iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos 665

Victus et humanis usibus apta Ceres.

Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis,

Pauper, sed mundaе sedulitatis, anus.

Illa, levi mitra canos redimita capillos,

Fingebat tremula rustica liba manu. 670

Atque ita per populum fumantia mane solebat

Dividere: haec populo copia grata fuit.

Pace domi facta signum posuere Perennae,

Quod sibi defectis illa tulisset opem. —

Nunc

Nunc mihi, cur cantent, superest, obscaena puellae? 675

Dicere: nam coëunt, certaue probra canunt.

Nuper erat Dea facta; venit Gradivus ad Annam,

Et cum seducta talia verba facit:

Mense meo coleris; iunxi mea tempora tecum;

Pendet ab officio spes mihi magna tuo. 680

Armifer armiferae correptus amore Minervae

Uror; et hoc longo tempore vulnus alo.

Effice, Dî studio similes coëamus in unum!

Conveniunt partes hae tibi, comis anus! —

Dixerat. Illa Deum promisso ludit inani, 685

Et stultam dubia spem trahit usque mora.

Saepe instanti: Mandata peregrimus, inquit;

Evictas precibus vix dedit illa manus. —

Gaudet amans, thalamosque parat. Deducitur illuc

Anna, tegens vultus, ut nova nupta, suos. 690

Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam;

Nunc pudor elusum, nunc subit ira, Deum.

Ridet amatorem carae nova Diva Minervae;

Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.

Inde ioci veteres obscaenaeque dicta canuntur; 695

Et iuvat hanc magno verba dedisse Deo. —

Praeteriturus eram gladios in principe fixos;

Cum sic a castis Vesta locuta focus:

„Ne dubita meminisse: meus fuit ille sacerdos;

Sacrilegae telis me petiere manus. 700

Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui:

Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.

Ille

Ille quidem, coelo positus, Iovis atria servat,
Et tenet in magno templa dicata foro.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum 705

Numine, polluerant pontificale caput,
Morte iacent merita: testes estote, Philippi!

Et quorum sparsis ossibus albet humus.

Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem. — 710

Postera cum teneras Aurora refecerit herbas,
Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.

Bacche! fave vati, dum tua festa cano.

Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum 715

Iuppiter adferret, parvus inermis eras:

Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,

Expletum patrio corpore matris onus.

Sithonas et Scythicos longum enumerare triumphos,

Et domitas gentes, turifer Inde! tuas. 720

Tu quoque Thebanae mala praeda tacebere matris;

Inque tuum furiis acte, Lycurge! genu. —

Ecce! libet subitos pisces, Tyrrhenaque monstra

Dicere: sed non est carminis huius opus.

Carminis huius opus, causas expromere, quare 725

Vilis anus populos ad sua liba vocet. —

Ante

Ante tuos ortus arae sine honore fuerunt,
Liber! et in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange totoque Oriente subacto,
Primitias magno seposuisse Iovi. 730
Cinnama tu primus, captivaeque tura, dedisti,
Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen
Libaque; quod sacris pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus ille 735
Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoso, Satyris comitatus, ab Hebro:
(Non habet ingratos fabula nostra iocos)
Iamque erat ad Rhodopen Pangaeaeque florida ventum;
Aeriferae comitum concrepuere manus. 740
Ecce! novae coeunt volucres, tinnitibus actae;
Quaque movent sonitus aera, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
Liber, et inventi praemia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem, 745
Quaerebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
Adspicit et ceras, dissimulatque senex.
Utque piger pandi tergo residebat aselli,
Adplicat hunc ulmo corticibusque cavis. 750
Constitit ipse, super ramoso stipite nixus,
Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coeunt; et vertice nudo
Spicula defigunt, oraque summa notant.

Ille

Ille cadit praeceps, et calce feritur aselli, 755
Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
Rident: percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse Deus, limumque inducere monstrat:
Hic paret monitis, et linit ora luto. 760
Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
Iure repertori candida mella damus. —
Femina cur presset, non est rationis opertae:
Femineos thyrsos concitat ille choros. —
Cur anus hoc faciat, quaeris? Vinosior aetas 765
Haec est, et gravidae munera vitis amans. —
Cur hederam cincta est? Hederam est gratissima Baccho.
Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiades nymphae, puerum quaerente noverca,
Hanc frondem cunis adposuere novis. — 770
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche! tuo.
Sive, quod ipse puer semper, iuvenisque videris,
Et media est aetas inter utrumque tibi?
Seu, quia tu pater es, patres, sua pignora, natos 775
Commendant curae numinibusque tuis?
Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, et vitae liberioris iter?
An, quia (cum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure senator opus, 780
Et caperet fasces a curvo consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus)

Rusticus

Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem; —
(Sed Dîs, non studiis, ille dabatur honos.
Luce sua ludos uvae commentor habebat: 785
Quos cum taedifera nunc habet ipse Dea)
Ergo, ut tironem celebrare frequentia possit,
Visa dies dandae non aliena togae? —
Mite, pater, caput huc placataque cornua vertas,
Et des ingenio vela secunda meo! — 790
Itur ad Argeos (qui sint, sua pagina dicet)
Hac, si commemini, praeteritaque die. —
Stella Lycaoniam vergit proclinis ad Arcton,
Milîus: haec illa nocte videnda venit.
Quid dederit volucris, si vis cognoscere, coelum? 795
Saturnus regnis ab Iove pulsus erat.
Concitatur iratus validos Titanas in arma,
Quaeque fuit fati debita, poscit opem.
Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit: 800
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, aeternos vincere posse Deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi; 805
Et iamiam flammis exta daturus erat:
Iuppiter alitibus rapere imperat: attulit illi
Milîus; et meritis venit in astra suis. —

Una dies media est ; et fiunt sacra Minervae :
Nominaque a iunctis quinque diebus habent. 810
Sanguine prima vacat , nec fas concurrere ferro :
Causa , quod est illa nata Minerva die.
Altera , tresque super , strata celebrantur arena :
Ensibus exsertis bellica laeta Dea est.
Pallada nunc pueri , teneraeque ornate puellae ! 815
Qui bene placarit Pallada , doctus erit.
Pallade placata , lanam mollite , puellae !
Discite iam plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit , et rarum pectine denset opus. 820
Hanc cole , qui maculas laesis de vestibis aufers !
Hanc cole , velleribus quisquis ahena paras !
Nec quisquam invita faciat bene vincula plantae
Pallade , sit Tychio doctior ille licet.
Et licet antiquo manibus collatus Epeo 825
Sit prior , irata Pallade mancus erit.
Vos quoque , Phoebea morbos qui pellitis arte !
Munera de vestris pauca referte Deae.
Nec vos , turba fere censu fraudata , magistri !
Spernite : discipulos attrahit illa novos ; 830
Quique moves coelum , tabulamque coloribus uris ,
Quique facis docta mollia saxa manu !
Mille Dea est operum : certe Dea carminis illa est.
Si mereor , studiis adsit amica meis.
Coelius ex alto qua mons descendit in aequum , 835
Hic ubi non plana est , sed prope plana via est ;
Parva

Parva licet videas captae delubra Minervae,
Quae Dea natali coepit habere suo.
Nominis in dubio caussa est: capitale vocamus
Ingenium sollers; ingeniosa Dea est. 840
An, quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit? et hoc ipsum litera prisca docet.
An, quod habet legem, capitis quae pendere poenas 845
Ex illo iubeat furta reperta loco?
A quacunque trahis ratione vocabula, Pallas!
Pro ducibus nostris aegida semper habe! —
Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet, et forti sacrificare Deae. — 850
Nunc potes ad solem sublato dicere vultu;
Hic here Phryxae vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet, 855
Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus, pro semine nuntiat Helles
Et iuvenis Phryxi funera sorte peti.
Utque recusantem cives, et tempus, et Ino
Compulerunt regem iussa nefanda pati; 860
Et soror, et Phryxus, velati tempora ramis,
Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
Adspicit hos, ut forte pependerat aethere, mater,
Et ferit attonita pectora nuda manu;

In-

Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem 865

Desilit, et natos eripit inde suos.

Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro.

Traditur: ille vehit per freta longa duos.

Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra

Femina, cum de se nomina fecit aquae. 870

Pene simul periit, dum vult succurrere lapsae,

Frater; et extentas porrigit usque manus.

Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,

Caeruleo iunctam nescius esse Deo.

Litoribus tactis aries fit sidus: at huius 875

Pervenit in Colchas aurea lana domos.

Tres ubi luciferos veniens praemiserit Eos,

Tempora nocturnis aequa diurna feres.

Inde quater pastor saturos ubi clausurit hoedos,

Canuerint herbae rore recente quater; 880

Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,

Et Romana Salus, araque Pacis, erit.

Luna regit menses: huius quoque tempora mensis

Finit Aventino Luna colenda iugo. 884

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
LIBER QUARTUS.

Alma, fave vati, geminorum mater Amorum! —

Ad vatem vultus retulit illa suos.

„Quid tibi, ait, mecum? certe maiora canebas.

Num vetus in molli pectore vulnus habes?“ —

Scis, Dea! respondi, de vulnere: (risit, et aether 5

Protinus ex illa parte serenus erat)

Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?

Tu mihi propositum, tu mihi semper, opus.

Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis;

Nunc teritur nostris area maior equis. 10

Tempora, cum caussis, annalibus eruta priscis,

Lapsaque sub terras, ortaue signa, cano.

Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem:

Et vatem, et mensem, scis, Venus! esse tuos. —

Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto 15

Contigit, et: „Coeptum perfice, dixit, opus.“ —

Sen-

Sensimus; et subito caussae patuere dierum.

Dum licet, et spirant flamina, navis eat. —

Si qua tamen pars te de fastis tangere debet,

Caesar! in Aprili, quo tenearis, habes. 20

Hic ad te magna descendit imagine mensis,

Et fit adoptiva nobilitate tuus.

Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,

Vidit, et auctores retulit ipse suos:

Utque fero Marti primam dedit ordine sortem, 25

Quod sibi nascenti proxima caussa fuit;

Sic Venerem, gradibus multis in gente repertam,

Alterius voluit mensis habere locum.

Principiumque sui generis, revolutaque quaerens

Secula, cognatos venit ad usque Deos. 30

Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum

Scilicet, Electran concubuisse Iovi?

Huius Erichthonius; Tros est generatus ab illo;

Assaracon creat hic; Assaracusque Capyn;

Proximus Anchisen, cum quo commune parentis 35

Non dedignata est nomen habere Venus.

Hinc satus Aeneas; pietas spectata per ignes

Sacra, patremque humeris, altera sacra, tulit.

Venimus ad felix aliquando nomen Iuli:

Unde domus Teucros Iulia tangit avos. 40

Postumus huic; qui, quod silvis fuit ortus in altis,

Silvius in Latia gente vocatus erat.

Isque, Latine! tibi pater est; subit Alba Latinum;

Proximus est titulis Epytos, Alba! tuis.

Ille

Ille dedit Capyi recidiva vocabula Troiae; 45
Et tuus est idem, Calpete! factus avus.
Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
Iam tamen Agrippan genitum, Remulumque nepotem,
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt. 50
Venit Aventinus post hos; locus unde vocatus,
Mons quoque: post illum tradita regna Procae.
Quem sequitur diri Numitor germanus Amulî:
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patruo Lausus; placet Ilia Marti, 55
Teque parit, gemino iuncte, Quirine! Remo.
Ille suos semper, Venerem Martemque, parentes
Dixit, et emeruit vocis habere fidem:
Neve secuturi possent nescire nepotes,
Tempora Dîs generis continuata dedit. 60
Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror: a spumis est Dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum, Graio rem nomine dici;
Italia nam tellus Graecia maior erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum, 65
Venerat Alcides; Graius uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger: et tanto est Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius; (testes Laestrygones exstant,
Et quod adhuc Circes nomina litus habet) 70
Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi
Stabant, Argolicae quod posuere manus.

Venerat Atrides fatis agitatus Halesus ,
A quo se dictam terra Falisca putat.
Adiice Troianae suasorem Antenora pacis, 75
Et generum Oeniden , Appule Daune ! tuum.
Serus ab Iliacis , et post Antenora , flammis
Attulit Aeneas in loca nostra Deos.
Huius erat Solymus Phrygia comes exsul ab Ida ,
A quo Sulmonis moenia nomen habent, 80
Sulmonis gelidi , patriae , Germanice ! nostrae. —
Me miserum , Scythico quam procul illa solo est !
Ergo ego ... tam longas sed supprime , Musa ! querelas !
Non tibi sunt moesta sacra canenda lyra. —
Quo non livor abit ? Sunt , qui tibi mensis honorem 85
Eripuisse velint , invidiantque , Venus !
Nam , quia ver aperit tunc omnia , densaque cedit
Frigoris asperitas , fetaque terra parit ;
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum ,
Quem Venus iniecta vindicat alma manu. 90
Illa quidem totum dignissima temperat orbem ;
Illa tenet nullo regna minora Deo ;
Iuraque dat coelo , terrae , natalibus undis ,
Perque suos initus continet omne genus ;
Illa Deos omnes (longum enumerare) creavit ; 95
Illa satis causas arboribusque dedit ;
Illa rudes animos hominum contraxit in unum ,
Et docuit iungi cum pare quemque sua.
Quid genus omne creat volucrum , nisi blanda voluptas ?
Nec coëant pecudes , si levis absit Amor. 100
Cum

Cum mare trux aries cornu decertat; at idem
Frontem dilectae laedere parcit ovis.
Deposita taurus sequitur feritate iuvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne, tremunt.
Vis eadem, lato quodcunque sub aequore vivit, 105
Servat, et innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit; ab illa
Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen, vigilatum nocte negata,
Dicitur ad clausas concinuisse fores; 110
Eloquiumque fuit, duram exorare puellam;
Proque sua caussa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motae; studioque placendi,
Quae latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi 115
Audeat? — A nobis sit procul iste furor!
Quid? quod, ubique potens templisque frequentibus aucta,
Urbe tamen nostra ius Dea maius habet?
Pro Troia, Romane! tua Venus arma ferebat,
Cum gemit, teneram cuspide laesa manum; 120
Coelestesque duas, Troiano iudice, vicit;
(Ah! nolim victas hoc meminisse Deas!)
Assaracique nurus dicta est: ut scilicet olim
Magnus Iuleos Caesar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum: 125
Vere nitent terrae; vere remissus ager.
Nunc herbae, rupta tellure, cacumina tollunt;
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.

Et formosa Venus formoso tempore digna est;
Utque solet, Marti continuata suo. 130

Vere monet curvas materna per aequora puppes
Ire, nec hibernas iam timuisse minas.

Rite Deam Latiae colitis matresque nurusque!

Et vos! quibus vittae longaue vestis abest.

Aurea marmoreo redimicula solvite collo! 135

Demite divitias! tota lavanda Dea est.

Aurea siccato redimicula reddite collo!

Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.

Vos quoque sub viridi myrto iubet illa lavari:

Caussaue, cur iubeat, (discite) certa subest: 140

Litore siccabat rorantes nuda capillos:

Viderunt Satyri, turba proterva, Deam.

Sensit, et adposita texit sua corpora myrto.

Tuta fuit facto: vosque referre iubet. —

Discite nunc: quare Fortunae tura Virili 145

Detis eo, calida qui locus humet aqua.

Accipit ille locus, posito velamine, cunctas,

Et vitium nudi corporis omne videt.

Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis

Praestat, et hoc, parvo ture rogata, facit. — 150

Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver

Sumere, et expressis mella liquata favis.

Cum primum cupido Venus est deducta marito,

Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit.

Supplicibus verbis illam placate! sub illa 155

Et forma, et mores, et bona fama manent.

Roma

Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
Cumaeam, Veteres! consuluistis anum.
Templa iubet Veneri fieri; quibus ordine factis,
Inde Venus verso nomina corde tenet. 160
Semper ad Aeneadas placido, pulcherrima! vultu
Respice: totque tuas, Diva! tuere nurus. —
Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
Scorprios in virides praecipitatur aquas.

Nox ubi transierit, coelumque rubescere primo 165
Coeperit, et tactae rore querentur aves;
Semustamque facem, vigilata nocte, viator
Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus:
Pliades incipiunt humeros relevare paternos,
Quae septem dici, sex tamen esse, solent. 170
Seu, quod in amplexum sex hinc venere Deorum;
(Nam Steropen Marti concubuisse ferunt;
Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celaeno!
Maian, et Electran, Taygetenque, Iovi)
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe! nupsit; 175
(Poenitet, et facti sola pudore latet)
Sive, quod Electra Troiae spectare ruinas
Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

Ter sine perpetuo coelum versetur in axe,
Ter iungat Titan, terque resolvat equos; 180
Pro-

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, et Idaeae festa parentis erunt.
Ibunt semimares, et inania tympana tudent,
Aeraque tinnitus, aere repulsa, dabunt.
Ipsa, sedens molli comitum cervice, feretur 185
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, ludique vocant. Spectate, Quirites!
Et fora Marte suo litigiosa vacent. —
Quaerere multa libet: sed me sonus aeris acuti
Terret, et horrendo lotos adunca sono. 190
Da, Dea, quas sciter, doctas, Cybeleia! neptes. —
Audit, et has curae iussit adesse meae. —
Pandite, mandati memores, Heliconis alumnae!
Gaudeat assiduo cur Dea Magna sono? —
Sic ego; sic Erato: (mensis Cythereius illi 195
Cessit, quod teneri nomen Amoris habet)
„Reddita Saturno sors haec erat: Optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis. —
Ille suam, metuens, ut quaeque erat edita, prolem
Devorat, immersam visceribusque tenet. 200
Saepe Rhea quæta est, (toties fecunda, nec unquam
Mater) et indoluit fertilitate sua.
Iuppiter ortus erat: (pro magna teste vetustas
Creditur; — acceptam parce movere fidem)
Veste latens saxum coelesti viscere sedit; 205
Sic genitor fati decipiendus erat.
Ardua iam dudum resonat tinnitibus Ide,
Tutus ut infanti vagiat ore puer.

Pars clypeos rudibus, galeas pars tundit inanes;
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus. 210
Res latuit patrem; priscique imitamina facti
Aera Deae comites, raucaque terga, movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsan;
Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos. —
Desierat; coepi: Cur huic, genus acre, leones, 215
Praebeat insolitas ad iuga curva iubas? —
Desieram; coepit: „Feritas mollita per illam
Creditur; id curru testificata suo est.“ —
At, cur turrita caput est ornata corona?
An Phrygiis turres urbibus illa dedit? — 220
Adnuit. — Unde venit, dixi, sua membra secandi
Impetus? — Ut tacui, Pieris orsa loqui:
„Phryx puer in silvis, facie spectabilis, altis
Turrigeram casto vinxit amore Deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri: 225
Et dixit: Semper fac puer esse velis!
Ille fidem iussis dedit, et: Si mentiar, inquit,
Ultima, quam fallam, sit Venus illa mihi! —
Fallit: et in nymphea Sagaritide desinit esse,
Quod fuit; huic poenas exigit ira Deae. 230
Naïda vulneribus succidit in arbore factis:
Illa perit: fatum Naïdos arbor erat.
Hic furit; et, credens thalami procumbere tectum,
Effugit, et cursu Dindyma summa petit.
Et modo: Tolle faces! remove, modo, verbera! clamat; 235
Saepe Palaestinas iurat adesse Deas.

Ille

Ille etiam saxo corpus laniavit acuto;
Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
Voxque fuit: Merui! meritas dem sanguine poenas.
Ah! pereant partes, quae nocuere mihi. 240
Ah pereant! dicebat adhuc: onus inguinis aufert, —
Nullaque sunt subito signa relictæ viri!
Venit in exemplum furor hinc; mollesque ministri
Caedunt iactatis vilia membra comis. “ —
Talibus Aoniae facunda voce Camoenæ 245
Reddita quaesiti caussa furoris erat. —
Hoc quoque, dux operis! moneas, precor: unde petita
Venerit: an nostra semper in Urbe fuit? —
„Dindymon, et Cybelen, et amoenam fontibus Iden
Semper, et Iliacas Mater amavit opes: 250
Cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,
Est Dea sacriferas pene secuta rates;
Sed, nondum fatis Latio sua numina posci,
Senserat, adsuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma, potens opibus, iam secula quinque 255
Vidit, et edomito sustulit orbe caput;
Carminis Euboïci fatalia verba sacerdos
Inspicit: inspectum tale fuisse ferunt:
Mater abest; Matrem iubeo, Romane! requiras:
Cum venit, casta est accipienda manu. 260
Obscuræ sortis Patres ambagibus errant;
Quæve parens absit, quove petenda loco.
Consultur Pæan: Divûmque arcessite Matrem!
Inquit; in Idaeo est invenienda iugo.

Mittuntur proceres. Phrygiae tum sceptrum tenebat 265

Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.

Mira canam! Longo tremuit cum murmure tellus,

Et sic est adytis Diva locuta suis:

Ipsa peti volui! ne sit mora; mitte volentem!

Dignus Roma locus, quo Deus omnis eat. — 270

Ille, soni terrore pavens: Proficiscere! dixit;

Nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos.

Protinus innumerae caedunt pineta secures

Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.

Mille manus coeunt; et, picta coloribus ustis, 275

Coelestum matrem concava puppis habet.

Illa sui per aquas fertur tutissima nati,

Longaque Phryxae stagna sororis adit;

Rhoeteumque rapax, Sigeaque litora transit;

Et Tenedum, veteres Eëtionis opes. 280

Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relictæ;

Quaque Carysteis frangitur unda vadis.

Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas

Icarus, et vastae nomina fecit aquae.

Tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas, 285

Deserit, et, Veneri sacra, Cythera petit.

Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum

Brontesque, et Steropes, Acmonidesque solent;

Aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris

Prospicit a remis, Ausoniamque tenet. 290

Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum

Dividit, et campo liberiore natat.

Omnis

Omnis eques , mixtaque gravis cum plebe senatus ,
Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres , nataeque , nurusque , 295
Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant :
Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu tellus fuerat ; sitis usserat herbas :
Sedit limoso pressa carina vado. 300
Quisquis adest operi , plus , quam pro parte , laborat ,
Adiuvat et fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto :
Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto ; 305
Nec facies impar nobilitate fuit :
Casta quidem , sed non et credita. Rumor iniquus
Laeserat , et falsi criminis acta rea est.
Cultus , et ornatis varie prodîsse capillis ,
Obfuit , ad rigidos promptaque lingua senes. 310
Conscia mens recti famae mendacia risit ; —
Sed nos in vitium credula turba sumus.
Haec , ubi castarum processit ab agmine matrum ,
Et manibus puram fluminis hausit aquam ,
Ter caput irrorat , ter tollit in aethera palmas ; 315
(Quicunque adspiciunt , mente carere putant)
Submissoque genu , vultus in imagine Divae
Figit , et hos edit , crine iacente , sonos :
Supplicis , alma ! tuae , genetrix fecunda Deorum ,
Accipe sub certa conditione preces ! 320
Casta

Casta negor : si tu damnas , meruisse fatebor ;
Morte luam poenas , iudice victa Dea !
Sed , si crimen abest , tu nostrae pignora vitae
Re dabis , et castas casta sequere manus ! —
Dixit , et exiguo funem conamine traxit — 325
Mira , sed et scena testificata , loquar : —
Mota Dea est , sequiturque ducem , laudatque sequendo !
Index laetitiae fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt , (Tiberina priores
Ostia dixerunt) unde sinister abit. 330
Nox aderat ; querno religant a stipite funem ,
Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux aderat ; querno solvunt a stipite funem :
Ante tamen posito tura dedere foco.
Ante , coronata puppi , sine labe iuvencam 335
Mactarunt , operum coniugiique rudem.
Est locus , in Tiberin qua lubricus influit Almo ,
Et nomen magno perdit ab amne minor :
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam , sacraque , lavit aquis. 340
Exululant comites , furiosaque tibia flatur ,
Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia praecedit , laeto celeberrima vultu ;
Credita vix tandem teste pudica Dea.
Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena ; 345
Sparguntur iunctae flore recente boves.
Nasica accepit : templi tunc exstitit auctor.
Augustus nunc est ; ante Metellus erat.“ —

Sub-

Substitit hic Erato - Mora fit, si cetera quaeram.

Dic, inquam: parva cur stipe quaerat opes? —

„Contulit aes populus; de quo delubra Metellus

Fecit, ait; dandae mos stipis inde manet.“ —

Cur, vicibus factis, ineant convivia, quaero,

Tum magis, indictas concelebrentque dapes? —

„Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit, 355

Captant, mutatis sedibus, omen idem.“ —

Institeram: quare primi Megalesia ludi

Urbe forent nostra? cum Dea: (sensit enim)

„Illa Deos, inquit, peperit: cessere parenti,

Principiumque dati Mater honoris habet.“ — 360

Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,

Cum tanto Phrygia Gallica distet humus? —

„Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celaenas,

Amnis it insana, nomine Gallus, aqua:

Qui bibit inde, furit. Procul hinc discedite, quis est 365

Cura bonae mentis! qui bibit inde, furit.“ —

Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum

In Dominae mensis? an sua caussa subest? —

„Lacte mero veteres usi memorantur, et herbis,

Sponte sua si quas terra ferebat, ait. 370

Candidus elisae miscetur caseus herbae,

Cognoscat priscos ut Dea prisca cibos.“ —

Postera cum coelo motis Pallantias astris

Fulserit, et niveos Luna levarit equos,

Qui

Qui dicet: Quondam sacrata est colle Quirini, 375
Hac Fortuna die Publica; verus erit.

Tertia lux (memini) ludis erat; at mihi quidam
Spectanti senior, contiguusque loco:
Haec, ait, illa dies, Libycis qua Caesar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Iubae. 380
Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
Glorior: officio praefuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
Inter bis quinos usus honore viros. —
Plura locuturi subito seducimur imbre: 385
Pendula coelestes Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
Ensifer Orion aequore mersus erit.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
Et dederit Phoebo stella fugata locum; 390
Circus erit pompa celebr, numeroque Deorum;
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris ludi: non est opus indice caussa,
Sponte Deae munus promeritumque patent.
Messis erant primis virides mortalibus herbae; 395
Quas Tellus, nullo sollicitante, dabat.
Et modo carpebant vivaci cespite gramen;
Nunc epulae tenera fronde cacumen erant.

Posi-

Postmodo glans nata est: bene erat iam, glande reperta,
Duraque magnificas quercus habebat opes. 400
Prima Ceres homini, ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa iugo tauros collum praeberere coëgit;
Tum primum soles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio; chalybeia massa latebat. 405
(Heu, quam perpetuo debuit illa tegi!)
Pace Ceres laeta est: at vos optate, coloni!
Perpetuam pacem, perpetuumque ducem.
Farra Deae, micaeque, licet, salientis honorem
Detis, et in veteres turea grana focos; 410
Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas:
Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete, ministri!
Bos aret; ignavam sacrificate suem.
Apta iugo cervix non est ferienda securi: 415
Vivat, et in dura saepe laboret humo! —
Exigit ipse locus, raptus ut Virginis edam.
Plura recognosces; pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
Trinacris, a positu nomen adepta loci; 420
Grata domus Cereri: multas ibi possidet urbes;
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida coelestium matres Arethusa vocarat:
Venerat ad sacras et Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis, 425
Errabat nudo per sua prata pede.

Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores:
Pictaque dissimili flore nitebat humus. 430
Quam simul adspexit: Comites! accedite, dixit,
Et mecum vestros flore replete sinus.
Praeda puellares animos prolectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Haec implet lento calathos e vimine textos, 435
Haec gremium; laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas; huic sunt violaria curae;
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, hyacinthe! tenes; illas, amarante! moraris;
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant: 440
Plurima lecta rosa est, et, sunt sine nomine, flores:
Ipsa crocos tenues, liliaque alba, legit.
Carpendi studio paulatim longius itur,
Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, et visam patruus velociter aufert, 445
Regnaque caeruleis in sua portat equis. —
Illa quidem clamabat: Iō, carissima mater!
Auferor! ipsa suos abscideratque sinus.
Panditur interea Diti via; iamque diurnum
Lumen inadsueti vix patiuntur equi. 450
At chorus aequalis, cumulatis flore canistris:
Persephone! clamant, ad dona tua veni! —
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
Et feriunt moestae pectora nuda manus. —

Atto-

Attonita est plangore Ceres : (modo venerat Hennam) 455
Nec mora : Me miseram ! filia ! dixit , ubi es ?
Mentis inops rapitur , quales audire solemus
Threïcias fuis Maenadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto ,
Et quaerit foetus per nemus omne suos : 460
Sic Dea nec retinet gemitus , et concita cursu
Fertur ; et e campis incipit , Henna ! tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantae ,
Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies errori summa fuisset , 465
Si non turbassent signa reperta sues.
Iamque Leontinos , Amenanaque flumina , cursu
Praeterit , et ripas , herbifer Aci ! tuas :
Praeterit et Cyanen , et fontem lenis Anapi ,
Et te , vorticibus non adeunde , Gela ! 470
Liquerat Ortygien , Megareaque , Pantagienque ,
Quaque Simaetheas accipit aequor aquas ;
Antraque , Cyclopum positis exusta caminis ;
Quique locus curvae nomina falcis habet ;
Himeraque , et Didymen , Acragantaque , Tauromenonque , 475
Sacrorumque Melan pascua laeta boum.
Hinc Camerinan adit , Thapsonque et Heloria tempe ;
Quaque patet , zephyro semper apertus , Eryx.
Iamque Peloriaden , Lilybaeaeque , iamque Pachynon
Lustrarat , terrae cornua trina suae. 480
Quacunque ingreditur , miseris loca cuncta querelis
Implet , ut amissum cum gemit ales Ityn.

Per-

Perque vices, modo: Persephone! modo: Filia! clamat;
Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem 485
Audit; et alternis nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat: Hac gressus si qua puella tulit? —
Iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
Omnia; iam vigiles conticuere canes. 490
Alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne,
Cuius anhelatis ignibus ardet humus;
Illic accendit geminas pro lampade pinus.
(Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur) —
Est specus, exesi structura pumicis asper, 495
Non homini regio, non adeunda ferae:
Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
Iungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes, et te, Zancleaea Charybdi!
Et vos, Nisaei, naufraga monstra, canes! 500
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon:
Sic venit ad portus, Attica terra! tuos.
Hic primum sedit gelido moestissima saxo.
Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
Sub Iove duravit, multis immota diebus, 505
Et lunae patiens, et pluvialis aquae.
Fors sua cuique loco est: quo nunc Cerealis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes excussaqué mora rubetis
Portat, et arsuris arida ligna focis. 510

Filia parva duas redigebat rupe capellas,
Et tener in cunis filius aeger erat. —
Mater! ait virgo, (mota est Dea nomine matris)
Quid facis in solis incommitata iugis? —
Restitit et senior, quamvis onus urguet; et orat, 515
Tecta suae subeat quantulacumque casae.
Illa negat; (simularat anum, mitraque capillos
Presserat) instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens! mihi filia rapta est.
Heu melior quanto sors tua sorte mea! — 520
Dixit: et, ut lacrimae, (neque enim lacrimare Deorum est)
Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque.
E quibus haec iusti verba fuere senis:
Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes! 525
Surge, nec exiguae despice tecta casae!
Cui Dea: Duc! inquit; scisti, qua cogere posses. —
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger;
Nec capiat somnos, invigiletque malis. — 530
Illa soporiferum, parvos initura penates,
Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quae quia principio posuit ieiunia noctis, 535
Tempus habent mystae sidera visa cibi. —
Limen ut intravit, luctûs videt omnia plena.
Iam spes in puero nulla salutis erat.

Matre salutata, (mater Metanira vocatur)
Iungere dignata est os puerile suo. 540
Pallor abit, subitaeque vigent in corpore vires:
Tantus coelesti venit ab ore vigor.
Tota domus laeta est: hoc est, materque paterque
Nataque; tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte, 545
Pomaeque, et in teneris aurea mella favis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera caussas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer!
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
Triptoleмум gremio sustulit illa suo, 550
Terque manu permulsit eum; tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda sono.
Inque foco pueri corpus vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater; et, amens: 555
Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit.
Cui Dea: Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
Et seret, et culta praemia tollet humo. — 560
Dixit; et egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, et aligero tollitur axe, Ceres.
Sunion expositum, Piraeaeque tuta recessu,
Linqvit, et in dextrum quae iacet ora latus.
Hinc init Aegaeum, quo Cycladas adspicit omnes; 565
Ioniumque rapax, Icariumque, legit.

Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum :
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas , modo despicit Indos ;
Hinc Libys ; hinc Meroë , siccaque terra , subest. 570
Nunc adit Hesperios ; Rhenum , Rhodanumque , Padumque ,
Teque , future parens , Tibri ! potentis aquae.
Quo feror ? immensum est erratas dicere terras :
Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in coelo : liquidique immunia ponti 575
Adloquitur gelido proxima signa polo :
Parrhasides stellae ! (namque omnia nosse potestis ,
Aequoreas numquam cum subeatis aquas)
Persephonen miserae natam monstrate parenti ! —
Dixerat : huic Helice talia verba refert : 580
Crimine Nox vacua est : Solem de virgine rapta
Consule , qui late facta diurna videt ! —
Sol aditus : Quam quaeris , ait , ne vana labores ,
Nupta Iovis fratri tertia regna tenet. —
Questa diu secum sic est adfata Tonantem : 585
(Maximaque in vultu signa dolentis erant)
Si memor es , de quo mihi sit Proserpina nata ,
Dimidium curae debet habere tuae.
Orbe pererrato , sola est iniuria facti
Cognita ; commissi praemia raptor habet. 590
At neque Persephone digna est praedone marito ,
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius , victore Gyge , captiva tulissem ,
Quam nunc , te coeli sceptrā tenente , tuli ?

Verum

Verum impune ferat; nos haec patiamur inultae: 595
Reddat, et emendet facta priora novis. —
Iuppiter hanc lenit, factumque excusat amore:
Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior: posita est mihi regia coelo;
Possidet alter aquas; alter inane chaos. 600
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
Statque semel iuncti rumpere vincla tori:
Hoc quoque tentemus, siquidem ieiuna remansit:
Sin minus; — inferni coningis uxor erit.
Tartara iussus adit sumtis Caducifer alis; 605
Speque redit citius, visaque certa refert:
Rapta tribus, dixit, solvit ieiunia granis,
Punica quae lento cortice poma tegunt.
Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
Moesta parens; longa vixque resecta mora est. 610
Atque ita: Nec nobis coelum est habitabile, dixit;
Taenaria recipi me quoque valle iube.
Et factura fuit; pactus nisi Iuppiter esset,
Bis tribus ut coelo mensibus illa foret.
Tum demum vultusque Ceres animumque recepit, 615
Imposuitque suae spicea sarta comae;
Largaque provenit cessatis messis in arvis,
Et vix congestas area cepit opes. —
Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas
Sumite! nunc pulli velleris usus abest. 620

Occupat Apriles idus cognomine Victor
Iuppiter; hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
Atria Libertas coepit habere sua.

Luce secutura tutos pete, navita! portus: 625
Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
Sit licet, ut fuerit; tamen hac Mutinensia Caesar
Grandine militia contudit arma sua.

Tertia post Veneris cum lux surrexerit idus,
Pontifices! forda sacra litate bove. — 630
Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo;
(Hinc etiam fetus nomen habere putant)
Nunc gravidum pecus est; gravidae nunc semine terrae:
Telluri plenae victima plena datur.
Pars cadit arce Iovis; ter denas Curia vaccas 635
Accipit, et largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
Sectaque fumosis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, quae natu maxima, Virgo;
Luce Palis populos purget ut ille cinis. 640
Rege Numa, fructu non respondente labori,
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat, gelidis aquilonibus, annus,
Nunc ager adsidua luxuriabat aqua.

Saepe

Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis, 645

Et levis obsesso stabat avena solo;

Et pecus ante diem partus edebat acerbos,

Agnaque nascendo saepe necabat ovem;

Silva vetus, nullaue diu violata securi,

Stabat, Maenalia sacra relictâ Deo. 650

Ille dabat tacitis animo responsa quieto

Noctibus: hic geminas rex Numa mactat oves.

Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno;

Sternitur in duro vellus utrumque solo.

Bis caput intonsum fontana spargitur unda; 655

Bis sua faginea tempora fronde premit:

Usus abest Veneris; nec fas animalia mensis

Ponere; nec digitis annulus ullus inest.

Veste rudi tectum supra nova vellera corpus

Ponit, adorato per sua verba Deo. 660

Interea, placidam redimita papavere frontem,

Nox venit, et secum somnia nigra trahit.

Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,

Edidit a dextro talia dicta toro:

Morte boûm tibi, rex! Tellus placanda duarum: 665

Det sacris animas una necata duas. —

Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit,

Et secum ambages caecaque iussa refert.

Expedit errantem nemori gratissima coniux;

Et dixit: Gravidae posceris exta bovis! 670

Extâ bovis dantur gravidae: felicior annus

Provenit, et fructum terra pecusque ferunt. —

Hanc

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Iussit, et aethereos praecipitavit equos,
Ut titulum imperii quam primum, luce sequenti, 575
Augusto iuveni prospera bella darent.

Sed iam praeteritas quartus tibi lucifer idus
Respicit: hac Hyades Dorida nocte petunt.

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
Carcere partitos circus habebit equos. 680

Cur igitur missae vinctis ardentia taedis
Terga ferant vulpes? caussa docenda mihi.

Frigida Carseoli, nec olivis apta ferendis,
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.

Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam; 685
Parva, sed adsiduis uvida semper aquis.

Hospitis antiqui solitas intravimus aedes:
(Demserat emeritis iam iuga Phoebus equis)

Is mihi multa quidem, sed et haec, narrare solebat,
Unde meum praesens instrueretur opus. 690

Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.

Ille suam peragebat humum; sive usus aratri,
Sive cavae falcis, sive bidentis erat.

Haec modo verrebat stantem tibicine villam; 695
Nunc matris plumis ova fovenda dabat:

Aut

Aut virides malvas, aut fungos colligit albos;
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen adsiduis exercet brachia telis,
Adversumque minas frigoris arma parat. 700
Filius huius erat primo lascivus in aevo,
Addideratque annos ad duo lustra duos:
Is capit extremi vulpem sub valle salicti;
(Abstulerat multas illa cohortis aves)
Captivam stipula foenoque involvit, et ignes 705
Admovet: urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit; monumenta manent: nam vivere captam
Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat. 710
Utque luat poenas gens haec, Cerealibus ardet;
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

Postera cum veniet, terras visura patentes,
Memnonis in roseis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen, 715
Sol abit: egresso victima maior adest.
Vacca sit, an taurus, non est cognoscere promptum:
Pars prior adparet; posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum;
Iunone invita munus amoris habet. 720

Nox

Nox abiit, oriturque Aurora: Palilia poscor.

Non poscor frustra, si favet alma Pales. —

Alma Pales! faveas pastoria sacra canenti,

Prosequor officio si tua festa pio.

Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales 725

Saepe tuli plena, februa casta, manu:

Certe ego transsilui positas ter in ordine flammis,

Virgaque roratas laurea misit aquas. —

Mota Dea est, operique favet. — Navalibus exi,

Puppis! habent ventos iam tua vela suos. 730

I, pete virginea, populus! suffimen ab ara:

Vesta dabit: Vestae munere purus eris.

Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla;

Tertia res, durae culmen inane fabae. —

Pastor! oves saturas ad prima crepuscula lustra. 735

Uda prius spargat virgaque verrat humum;

Frondebis et fixis decorantur ovilia ramis,

Et tegat ornatas longa corona fores.

Caerulei fiant vivo de sulphure fumi,

Tactaque fumanti sulphure balet ovis. 740

Ure mares oleas, taedamque, herbasque Sabinas,

Et crepet in mediis laurus adusta focis;

Libaque de milio milii fiscella sequatur,

Rustica praecipue quo Dea laeta cibo est.

Adde dapes mulctramque suas; dapibusque resectis, 745

Silvicolam tepido lacte precare Palen.

Consule, dic, pecori pariter, pecorisque magistris!

Effugiat stabulis noxa repulsa meis;

Sive

Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis; 750
Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatae
Sunt oculis nymphae, semicaperve Deus;
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est aegrae fiscina frondis ovi:
Da veniam culpae! nec, cum degrandinat, obsit 755
Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbasse lacus: ignoscite, nymphae!
Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu, Dea! pro nobis fontes fontanaque placa
Numina, tu sparsos per nemus omne Deos! 760
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianae;
Nec Faunum, medio cum premit arva die.
Pelle procul morbos! valeant hominesque gregesque,
Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multo redigam, quam mane fuerunt, 765
Neve gemam referens vellera rapta lupo!
Absit iniqua fames! herbae, frondesque supersint,
Quaeque lavent artus, quaeque bibantur, aquae.
Ubera plena premam! referat mihi caseus aera:
Dentque viam liquido vimina rara sero! 770
Sitque salax aries, conceptaque semina coniux
Reddat; et in stabulo multa sit agna meo!
Lanaque proveniat, nullas laesura puellas,
Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus!
Quae precor, eveniant! et nos faciamus ad annum 775
Pastorum dominae grandia liba Pali.

His

His Dea placanda est; haec tu, conversus ad ortus,
Dic ter, et in vivo perlue rore manus.
Tum licet, apposita, veluti cratere, camella,
Lac niveum potes, purpureamque sapam. 780
Moxque per ardentis stipulae crepitantis acervos
Traicias celeri strenua membra pede! —
Expositus mos est: moris mihi restat origo.
Turba facit dubium; coeptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis 785
Excoquit: idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo, discordes, ignis et unda, Dei,
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
Ignibus et sparsa tangere corpus aqua? 790
An, quod in his vitae caussa est, haec perdidit exsul,
His nova fit coniux; haec duo magna putant? —
Vix equidem credo! Sunt, qui Phaëthonta referri
Credant, et nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, cum saxis pastores saxa terebant, 795
Scintillam subito prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit; stipulis excepta secunda est.
Hoc argumenti flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Aeneia fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter? 800
Num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
Transferri iussos in nova tecta lares?
Mutantesque domum tectis agrestibus ignem,
Et cessaturae supposuisse casae?

Per

Per flammās saluisse pecus? saluisse colonos? 805
Quod sit natali nunc quoque, Roma! tuo.
Ipse locus caussas vati facit. Urbis origo
Venit: ades festis, magne Quirine! tuis. —
Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
Pastorum gemino sub duce vulgus erat. 810
Contrahere agrestes, et moenia ponere, utrique
Convenit: ambigitur, moenia ponat uter.
Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
Magna fides avium est: experiamur aves! —
Res placet: alter init nemorosi saxa Palatî; 815
Alter Aventinum mane cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
Statur, et arbitrium Romulus Urbis habet.
Apta dies legitur, quae moenia signet aratro.
Sacra Palis suberant; inde movetur opus. 820
Fossa fit ad solidum; fruges iaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenaque imponitur ara,
Et novus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stivam designat moenia sulco: 825
Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit haec regis: Condenti, Iuppiter! Urbem,
Et genitor Mavors! Vestaque mater! ades.
Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti;
Auspicius vobis hoc mihi surgat opus! 830
Longa sit huic aetas, dominaeque potentia terrae;
Sitque sub hac oriens occiduusque dies!

Ille

Ille precabatur : tonitru dedit omina laevo
Iuppiter, et laevo fulmina missa polo.
Augurio laeti iaciunt fundamina cives ; 835
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urguet opus , quem Romulus ipse vocarat ;
Sintque , Celer ! curae , dixerat , ista tuae.
Neve quis aut muros , aut factam vomere fossam ,
Transeat ; audentem talia dede neci. — 840
Quod Remus ignorans , humiles contemnere muros
Coepit , et : His populus , dicere , tutus erit ?
Nec mora , transsiluit. — Rutro Celer occupat ausum ;
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Haec ubi rex didicit ; lacrimas introrsus obortas 845
Devorat , et clausum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult , exemplaue fortia servat :
Sicque meos muros transeat hostis ! ait.
Dat tamen exsequias ; nec iam suspendere fletum
Sustinet , et pietas dissimulata patet. 850
Osculaque adplicuit posito suprema feretro ;
Atque ait : Invito frater ademte , vale !
Arsurosque artus unxit ; fecere , quod ille ,
Faustulus et moestas Acca soluta comas.
Tum iuvenem nondum facti flevare Quirites ; 855
Ultima plorato subdita flamma rogo. —
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset ?)
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas ; et sis magno sub Caesare semper ;
Saepe etiam plures nominis huius habe : 860
Et

Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
Omnia sint humeris inferiora tuis!

Dicta Pales nobis: idem Vinalia dicam.

Una tamen media est inter utramque dies.

Numina vulgares Veneris celebrate puellae! 865

Multa professorum quaestibus apta Venus.

Poscite, ture dato, formam, populique favorem;

Poscite blanditias, dignaque verba ioco.

Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto,

Textaque composita iuncea vincla rosa. 870

Templa frequentari Collinae proxima portae

Nunc decet; a Siculo nomina colle tenent.

Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis

Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx!

Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae, 875

Inque suae stirpis maluit urbe coli. —

Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant?

Quaeritis, et quare sit Iovis ista dies? —

Turnus, an Aeneas, Latiae gener esset Amatae,

Bellum erat: Hetruscas Turnus adoptat opes. 880

Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis,

Et vel equo magnus, vel pede maior erat.

Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant

Partibus; haec contra dux ita Tuscus ait:

Stat mihi non parvo virtus mea: vulnera testes, 885

Armaque, quae sparsi sanguine saepe meo.

Qui

Qui petis auxilium , non grandia divide mecum

Praemia , de lacubus proxima musta tuis.

Nulla mora est operae; vestrum dare, vincere nostrum est.

Quam velit Aeneas ista negata mihi! 890

Adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma ;

Induit Aeneas , adloquiturque Iovem :

Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi ,

Iuppiter! e Latio palmite musta feras. —

Vota valent meliora; cadit Mezentius ingens , 895

Atque indignanti pectore plangit humum.

Venerat autumnus , calcatis sordidus uvis ;

Redduntur merito debita vina Iovi.

Dicta dies hinc est Vinalia. Iuppiter illam

Vindicat, et festis gaudet inesse suis. 900

Sex ubi , quae restant, luces Aprilis habebit,

In medio cursu tempora veris erunt:

Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles ;

Signaque dant imbres ; exoriturque Canis. —

Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem, 905

Obstitit in media candida pompa via.

Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat ,

Extā canis flammis , exta daturus ovis.

Protinus accessi , ritūs ne nescius essem ;

Edidit haec flamen verba, Quirine! tuus : 910

Aspera Robigo! parcas Cerealibus herbis ;

Et tremat in summa leve cacumen humo.

Tu

Tu sata sideribus coeli nutrita secundis
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est: quae tu frumenta notasti, 915
Moestus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres,
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
Tum locus est irae, Diva timenda! tuae. 920
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer!
Neve noce cultis: posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum contere ferrum;
Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios et tela nocentia carpes: 925
Nil opus est illis; otia mundus agit.
Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
Ruris opes, niteant; inquinet arma situs:
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
Adstrictum longa sentiat esse mora. 930
At tu, ne viola Cererem! semperque colonus
Absentis possit solvere vota tibi! —
Dixerat: a dextra villis mantele solutis,
Cumque meri patera turis acerra fuit.
Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis, 935
Turpiaque obscaenae, vidimus, exta canis. —
Tum mihi: Cur detur sacris nova victima, quaeris?
(Quaesieram) caussam percipe! Flamen ait.
Est Canis, Icarium dicunt; quo sidere moto
Tosta sitit tellus, praecipiturque seges. 940

Pro cane sidereo canis hic imponitur arae ;
Et , quare pereat , nil , nisi nomen , habet.

Cum Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
Sustulit immenso ter iubar orbe suum ,
Mille venit variis florum Dea nexa coronis ; 945
Scena ioci morem liberioris habet.
Exit et Maias sacrum Florale kalendas :
Tunc repetam ; nunc me grandius urguet opus
Aufert Vesta diem ; cognato Vesta recepta est
Limine : sic iusti constituere patres. 950
Phoebus habet partem ; Vestae pars altera cessit :
Quod superest illis , tertius ipse tenet.
State , Palatinae laurus ! praetextaque quercu
Stet domus ! aeternos tres habet una Deos. 954

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
LIBER QUINTUS.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?—
Non satis est liquido cognita caussa mihi.
Ut stat, et incertus qua sit sibi nescit eundum,
Cum videt ex omni parte viator iter;
Sic, quia posse datur diversas reddere caussas, 5
Qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.
Dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes,
Grata Medusaei signa tenetis equi!—
Dissensere Deae. — Quarum Polyhymnia coepit
Prima: (silent aliae, dictaque mente notant) 10
„Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
Inque novas species omne recessit opus,
Pondere terra suo subsedit, et aequora traxit;
At coelum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus, 15
Et vos lunares exsiluistis equi!
Sed neque terra diu coelo, nec cetera Phoebos
Sidera cedebant: par erat omnis honos.

Saepe aliquis solio, quod tu, Saturne! tenebas,
Ausus de media plebe sedere Deus; 20
Et latus Oceano quisquam Deus advena iunxit;
Tethys et extremo saepe recepta loco est:
Donec Honos, placidoque decens Reverentia vultu,
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas; hos est Dea censa parentes; 25
Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora, consedit medio sublimis Olympo,
Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor et Metus: omne videres
Numen ad hanc cultus composuisse suos. 30
Protinus intravit mentes suspectus honorum:
Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in coelo multos permansit in annos,
Dum senior fatis excidit arce Deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas 35
Edidit, ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues;
Atque ait: In magnos arma movete Deos!—
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Iovem. 40
Fulmina de coeli iaculatus Iuppiter arce,
Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Maiestas armis defensa Deorum
Restat, et ex illo tempore firma manet.
Adsidet illa Iovi; Iovis est fidissima custos, 45
Et praestat sine vi sceptrum tremenda Iovi.

Venit

Venit et in terras: coluerunt Romulus illam
Et Numa; mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur;
Illa comes pueris virginibusque venit; 50
Illa datos fasces commendat, eburque curule;
Illa coronatis alta triumphat equis. —
Finierat voces Polyhymnia: dicta probarunt
Clioque, et curvae scita Thalia lyrae.
Excipit Uranie: (fecere silentia cunctae; 55
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest)
„Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes, animosaque bella, gerebant;
Et pro Dīs aderant in statione suis; 60
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio patriae saepe ferebat opem:
Nec nisi post annos patuit tunc curia seros;
Nomen et aetatis mite Senatus erat.
Iura dabat populo senior; finitaque certis 65
Legibus est aetas, unde petatur honos:
Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
Ibat; et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet, coram sene, digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat. 70
Romulus hoc vidit; selectaque pectora Patres
Dixit: ad hos Urbis summa relata novae.
Hinc sua maiores posuisse vocabula Maio
Tangor, et aetati consuluisse suae.

Et

Et Numitor dixisse potest: Da, Romule! mensem 75

Hunc senibus; nec avum sustinuisse nepos.

Nec leve praepositi pignus successor honoris

Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.“ —

Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,

Prima sui coepit Calliopea chori: 80

„Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,

Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.

Hinc sata Pleione cum coelifero Atlante

Iungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.

Quarum Maia suas forma superasse sorores 85

Traditur, et summo concubuisse Iovi.

Haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes

Aetherium volucris qui pede carpit iter.

Arcades hunc, Ladonque rapax, et Maenalos ingens

Rite colunt, luna credita terra prior. 90

Exsul ab Arcadiis Latios Evander in agros

Venerat, impositos attuleratque Deos.

Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor et herbae,

Et paucae pecudes, et casa rara fuit.

Quo postquam ventum: Consistite! praescia mater, 95

Nam locus imperii rus erit istud; ait.

Et matri et vati paret Nonacrius heros,

Inque peregrina constitit hospes humo.

Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis,

Has docuit gentes, alipedisque Dei. 100

Semicaper, coleris cinctutis, Faune! Lupercis,

Cum lustrant celebres vellera secta vias.

At

At tu materno donasti nomine mensem,
Inventor curvae, furibus apte, fidis!
Nec pietas haec prima tua est; septena putaris, 105
Pleïadum numerum, fila dedisse lyrae. —
Haec quoque desierat; laudataque voce sororum est. —
Quid faciam? turbae pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis aequaliter adsit,
Nullaque laudetur plusve minusve mihi. 110

Ab Iove surgat opus: prima mihi nocte videnda
Stella est in cunas officiosa Iovis.
Nascitur Oleniae signum pluviale Capellae:
Illa dati coelum praemia lactis habet.
Naïs Amalthea, Cretaea nobilis Ida, 115
Dicitur in silvis oculuisse Iovem.
Huic fuit haedorum mater formosa duorum,
Inter Dictaeos conspicienda greges,
Cornibus aëriis, atque in sua terga recurvis;
Ubere, quod nutrix posset habere Iovis. 120
Lac dabat illa Deo: sed fregit in arbore cornu,
Truncaque dimidia parte decoris erat.
Sustulit hoc nymphe, cinctumque recentibus herbis,
Et plenum pomis, ad Iovis ora tulit.
Ille, ubi res coeli tenuit, solioque paterno 125
Sedit, et invicto nil Iove maius erat;
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu,
Fecit: quod dominae nunc quoque nomen habet. —
Praesti-

Praestitibus Maiae laribus videre kalendae
Aram constitui, signaque parva Deum. 130
Voverat illa quidem Curius; sed multa vetustas
Destruit, et saxo longa senecta nocet.
Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quod praestant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus Urbis, 135
Et sunt praesentes, auxiliumque ferunt. —
At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
Stabat: quae standi cum lare causa fuit? —
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque:
Compita grata Deo, compita grata cani. 140
Exagitant et lar, et turba Diania, fures;
Pervigilantque lares, pervigilantque canes. —
Bina gemellorum quaerebam signa Deorum,
Viribus annosae facta caduca morae:
Mille lares, geniumque ducis, qui tradidit illos, 145
Urbs habet; et vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
Ius dabit: — interea Diva canenda Bona est.
Est moles nativa; loco res nomina fecit.
Adpellant saxum: pars bona montis ea est. 150
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
Prima Palatinae signa dedistis aves!
Templa Patres illic, oculos exosa viriles,
Leniter adclivi constituere iugo.
Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres, 155
Virgineo nullum corpore passa virum.

Livia

Livia restituit; ne non imitata maritum
Esset, et ex omni parte secuta virum.

Postera cum roseam, pulsus Hyperionis astris,
In matutinis lampada tollit equis: 160

Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.

At simul inducunt obscura crepuscula noctem,
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.

Ora micant Tauri, septem radiantia flammis, 165
Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.

Pars Bacchum nutrîsse putat; pars credidit, esse
Tethyos has neptes, Oceanique senis.

Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo,
Cum satus est forma conspiciendus Hyas. 170

Hunc stirps Oceani maturis nisibus Aethra
Edidit, et nymphas; sed prior ortus Hyas.

Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos
Terret; et est illi praeda benigna lepus: 175

At postquam virtus annis adolevit, in apros
Audet, et hirsutas cominus ire leas.

Dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
Ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.

Mater Hyan, et Hyan moestae flevire sorores,
Cervicemque polo suppositurus Atlas; 180

Victus uterque parens tamen est pietate sororum:
Illa dedit coelum; nomina fecit Hyas. —

Mater

Mater, ades, florum! ludis celebranda iocosis:
Distuleram partes, mense priore, tuas.
Incipis Aprili; transis in tempora Maii: 185
Alter te fugiens, cum venit alter, habet.
Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensum,
Convenit in laudes ille, vel ille, tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma theatri;
Hoc quoque cum circi munere carmen eat. 190
Ipsa doce, quae sis! hominum sententia fallax:
Optima tu proprii nominis auctor eris. —
Sic ego; sic nostris respondit Diva rogatis:
(Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas)
„Chloris eram, quae Flora vocor: corrupta latino 195
Nominis est nostri litera graeca sono.
Chloris eram, nymphe campi felicitis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae;
Sed generum matri repperit illa Deum. 200
Ver erat; errabam: Zephyrus conspexit; abibam:
Insequitur; fugio: — fortior ille fuit!
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
Ausus Erechthea praemia ferre domo.
Vim tamen emendat, dando mihi nomina nuptae; 205
Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper; per me nitidissimus annus;
Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris;
Aura fovet; liquidae fonte rigatur aquae; 210
Hunc

Hunc meus implevit generoso flore maritus;
Atque ait: Arbitrium tu, Dea! floris habe. —
Saepe ego digestos volui numerare colores,
Nec potui: numero copia maior erat.
Roscida cum primum foliis excussa pruina est, 215
Et variae radiis intepuere comae;
Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus arripiunt Charites, nectuntque coronas,
Sertaque, coelestes implicitura comas. 220
Prima per immensas sparsi nova semina gentes;
Unius Tellus ante coloris erat.
Prima Therapnaeo feci de sanguine florem;
Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse! per hortos; — 225
Infelix, quod non alter et alter eras! —
Quid Crocon, aut Attin, referam, Cinyraque creatum,
De quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes, —
Iuppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor. 230
Sancta Iovem Iuno, nata sine matre Minerva,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur furta mariti;
Restitit ad nostras, fessa labore, fores.
Quam simul adspexi: Quid te, Saturnia! dixi, 235
Adtulit? — Exponit, quem petat, illa locum.
Addidit et caussam. Verbis solabar amicis. —
Non, inquit, verbis cura levanda mea est.

Si pater est factus, neglecto coniugis usu,
Iuppiter, et nomen solus utrumque tenet; 240
Cur ego desperem fieri, sine coniuge, mater,
Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, Tartareos excutiamque sinus! —
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam: — 245
Nescio quid, nymphe! posse videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est;
Ira Iovis magni caussa timoris erat. —
Fer, precor, auxilium! dixit; celabitur auctor:
Et Stygiae numen testificatur aquae. — 250
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
Flos dabit: est hortis unicus ille meis.
Qui dabat: Hoc, dixit, sterilem quoque tange iuvencam;
Mater erit! tetigi: nec mora, mater erat. —
Protinus haerentem decerpsi pollice florem: 255
Tangitur; et tacto concipit illa sinu. —
Iamque gravis Thracen, et laeva Propontidos intrat:
Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
Qui, memor accepti per me natalis: Habeto
Tu quoque Romulea, dixit, in Urbe locum! — 260
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
Esse putes: tangunt numen et arva meum.
Si bene floruerint segetes; erit area dives:
Si bene floruerit vinea; Bacchus erit.
Si bene floruerint oleae; nitidissimus annus: 265
Pomaque proventum temporis huius habent.
Flore

Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
Et pereunt lentæ, advena Nile! tuæ.
Vina quoque, in magnis operose condita cellis,
Florent, et nebulae dolia summa tegunt. 270
Mella meum munus. Volucres ego mella daturas
Ad violam, et cytisos, et thyma cana, voco.
Nos quoque idem facimus, tunc, cum, iuvenilibus annis,
Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.“ —
Taliam dicentem tacitus mirabar; at illa: 275
„Ius tibi discendi, si qua requiris, ait.“ —
Dic, Dea! ludorum, respondi, quæ sit origo? —
Vix bene desieram, retulit illa mihi:
„Cetera luxuriæ nondum instrumenta vigeant;
Aut pecus, aut latam dives habebat humum: 280
(Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est)
Sed iam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem, populi depascere saltus;
Idque diu licuit, poenæque nulla fuit.
Vindice servabant nullo sua publica vulgus; 285
Iamque, in privato pascere, inertis erat.
Plebis ad aediles delata licentia talis
Publicios; animus defuit ante viris.
Rem populus recipit; mulctam subiere nocentes:
Vindicibus laudi publica cura fuit. 290
Mulcta data est ex parte mihi; magnoque favore
Victores ludos instituere novos.
Parte locant clivum, (qui tunc erat ardua rupes,
Utile nunc iter est) Publiciumque vocant.“ —

Annua credideram spectacula facta. — Negavit; 295
Addidit et dictis altera verba suis:
„Nos quoque tangit honor: festis gaudemus, et aris;
Turbaque coelestes ambitiosa sumus.
Saepe Deos aliquis peccando fecit iniquos;
Et pro delictis hostia blanda fuit. 300
Saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis iniuria poenis
Solvitur, et iustum praeterit ira modum.
Respice Thestiaden; flammis absentibus arsit: 305
Causa est, quod Phoebes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden; eadem Dea vela tenebat.
Virgo est, et spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix! velles coluisse Dionen,
Cum consternatis diripereris equis. 310
Longa referre mora est correcta obliviam damnis.
Me quoque Romani praeteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostrae qualia damna notae?
Excidit officium tristi mihi. Nulla tuebar 315
Rura; nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant; violas arere videres,
Filaque punicei languida facta croci.
Saepe mihi Zephyrus: Dotes corrumpere noli
Ipsa tuas! dixit; dos mihi vilis erat 320
Florebant oleae; venti nocuere protervi:
Florebant segetes; grandine laesa Ceres.

In

In spe vitis erat; coelum nigrescit ab austris,
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum, crudelis in ira: — 325
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres; et, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Adnuimus voto. Consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere mihi.“ — 330
Quaerere conabar, quare lascivia maior
His foret in ludis, liberiorque iocus?
Sed mihi succurrit, Numen non esse severum,
Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis, 335
Et latet iniecta splendida mensa rosa.
Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens utitur arte meri;
Ebrius ad durum formosae limen amicae
Cantat: habent unctae molliaserta comae. 340
Nulla coronata peraguntur seria fronte,
Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
Donec eras mixtus nullis, Acheloë! racemis,
Gratia sumendae non erat ulla rosae.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam, 345
Ex Ariadnaeo sidere nosse potes.
Scena levis decet hanc: non est, mihi credite! non est
Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebrent meretricia ludos,
Non ex difficili caussa petenda subest: 350
Non

Non est de tetricis, non est de magna professis ;
Vult sua plebeio sacra patere choro.
Et monet, aetatis specie, dum floreat, uti ;
Contemni spinam, cum cecidere rosae. —
Cur tamen, ut dantur vestes, Cerealibus, albae, 355
Sic est haec cultu versicolore decens ?
An quia maturis albescit messis aristis ,
Et color et species floribus omnis inest ? —
Adnuit ; et motis flores cecidere capillis :
Accidere in mensas ut rosa missa solet. — 360
Lumina restabant, quorum me caussa latebat ;
Cum sic errores abstulit illa meos :
„Vel, quia purpureis collucent floribus agri,
Lumina sunt nostros visa decere dies ;
Vel, quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore, 365
Atque oculos in se splendor uterque trahit ;
Vel, quia deliciis nocturna licentia nostris
Convenit : — a vero tertia caussa venit.“ —
Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
Si liceat, dixi ; — dixit et illa : „Licet.“ — 370
Cur tibi pro Libycis claudantur rete leaenis
Imbelles capreae, sollicitusque lepus ? —
„Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda ferae.“ —
Omnia finierat ; tenues secessit in auras. 375
Mansit odor : posses scire, fuisse Deam. —
Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis !

Nocte

Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
Semivir, et flavi corpore mixtus equi. 380
Pelion Haemoniae mons est, obversus in austros:
Summa virent pinu, cetera quercus habet;
Phillyrides tenuit. Saxo stant antra vetusto,
Quae iustum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto, 385
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides, exacta parte laborum,
Iussaue restabant ultima pene viro.
Stare simul casu Troiae duo fata videres:
Hinc puer Aeacides, hinc Iove natus, erat. 390
Excipit hospitio iuvenem Philyreus heros,
Et causam adventus hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis:
Virque, ait, his armis, armaque digna viro:
Nec se, quin horrens auderent tangere setis 395
Vellus, Achilleae continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
Excidit, et laevo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum;
Adgemit Alcides, Haemoniusque puer: 400
Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem; penitusque recepta
Ossibus, et toto corpore, pestis erat.
Sanguine Centauri Lernaee sanguis Echidnae 405
Mixtus ad auxilium tempora nulla dabant.

Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles;
 (Sic flendus Peleus, si moreretur, erat)
Saepe manus aegras manibus fingebat amicis;
 Morum, quos fecit, praemia doctor habet. 410
Oscula saepe dedit; dixit quoque saepe iacenti:
 Vive, precor, nec me, care, relinque, pater!
Nona dies aderat, cum tu, iustissime Chiron!
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Hunc lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum 415
 Est via: nox aptum tertia tempus erit.

Scorpios in coelo, cum cras lucescere nonas
 Dicimus, a media parte notandus erit.

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
 Ter dederint Phoebos sidera victa locum; 420
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
 Inferias tacitis manibus illa dabunt. —
Annus erat brevior: nec adhuc pia februa norant;
 Nec tu dux mensum, Iane biformis! eras.
Iam tamen extincto cineri sua dona ferebant, 425
 Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
 Qui partem prisci nunc quoque moris habet.

Nox

Nox ubi iam media est, somnoque silentia praebet,
Et canis, et variae, conticuistis, aves! 430
Ille, memor veteris ritus, timidusque Deorum,
Surgit; (habent gemini vincula nulla pedes)
Signaque dat, digitis medio cum pollice iunctis,
Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Terque manus puras fontana perluit unda; 435
Vertitur, et nigras accipit ante fabas,
Aversusque iacit; sed, dum iacit: Haec ego mitto,
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit: umbra putatur
Colligere et, nullo terga vidente sequi. 440
Rursus aqua tangit, Temesaeaque concrepat aera;
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies: Manes exite paterni!
Respicit, et pure sacra peracta putat. —
Dicta sit unde dies, quae nominis exstet origo, 445
Me fugit: ex aliquo est invenienda Deo.
Pleiade nate! mone, virga venerande potenti;
Saepe tibi Stygii regia visa Iovis. —
Venit adoratus caducifer. Accipe caussam
Nominis! (ex ipso cognita caussa Deo est) 450
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
Et male veloci iusta soluta Remo;
Faustulus infelix, et passis Acca capillis
Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula moesti; 455
Utque erat, in duro procubuerunt ioto.

Umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
Atque haec exiguo murmure verba loqui:
En! ego dimidium vestri, parsque altera voti,
Cernite, sim qualis! qui modo qualis eram! 460
Qui modo, si volucres habuissem regna iubentes,
In populo potui maximus esse meo;
Nunc elapsa rogi flammis, et inanis imago,
Haec est ex illo forma relictæ Remo!
Heu! ubi Mars pater es? — si vos modo vera locuti, 465
Uberaque expositis ille ferina dedit. —
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit: o quanto mitior illa fuit!
Saeve Celer! crudelem animam per vulnera reddas;
Utque ego, sub terras sanguinolentus eas. 470
Noluit hoc frater: pietas aequalis in illo est;
Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta, rogate,
Ut celebrem festo signet honore diem. —
Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt: 475
Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago,
Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
Illam, qua positis iusta feruntur avis. 480
Aspera mutata est in lenem tempore longo
Litera, quae toto nomine prima fuit;
Mox etiam Lemures animas dixere silentum:
Is verbi sensus, vis ea vocis erat.

Fana tamen veteres illis clausere diebus, 485
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduae taedis eadem, nec virginis apta
Tempora: quae nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de caussa, (si te proverbia tangunt)
Mense malas Maio nubere, vulgus ait. 490
Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa
Inter se nullo continuata die. —

Quorum si mediis Boeoton Oriona quaeres;
Falsus eris: signi caussa canenda mihi.
Iuppiter, et, lato qui regnat in aequore, frater, 495
Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,
Et pronum saturae lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
Hos videt, exiguum stabat ut ante casam; 500
Atque ita: Longa via est, nec tempora longa supersunt,
Dixit, et hospitibus ianua nostra patet.
Addidit et vultum verbis, iterumque rogavit.
Parent promissis, dissimulantque Deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo; 505
Ignis in hesterno stipite parvus erat.
Ipse, genu posito, flammam exsuscitat aura,
Et promit quassas, comminuitque, faces.
Stant calices: (minor inde fabas, olus alter, habebant)
Et fumant testu pressus uterque suo. 510
Dumque

Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra.
Accipit aequoreus pocula prima Deus.
Quae simul exhausit, Da! nunc bibat ordine, dixit,
Iuppiter! — audito palluit ille Iove. —
Ut rediit animus, cultorem pauperis agri 515
Immolat, et magno torret in igne bovem.
Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoso condita vina cado.
Nec mora; flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, incubuere toris. 520
Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo:
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Iovis: Si quid fert impetus, opta!
Omne feres. — Placidi verba fuere senis:
Cara fuit coniux, primae mihi cura iuventae 525
Cognita; nunc, ubi sit? quaeritis, — urna tegit.
Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis:
Coniugio, dixi, sola frueri meo!
Et dixi, et servo; sed enim diversa voluntas
Est mihi: nec coniux, et pater esse volo. — 530
Adnuerant omnes: omnes ad terga iuvencae
Constiterant — pudor est, ulteriora loqui. —
Tum superiniecta texere madentia terra.
Iamque decem menses; et puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona: 535
Perdedit antiquum litera prima sonum.
Creverat immensum; comitem sibi Delia sumsit:
Ille Deae custos, ille satelles, erat.

Verba

Verba movent iras non circumspecta Deorum:

Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est! — 540

Scorpion immisit Tellus: fuit impetus illi

Curva gemelliparae spicula ferre Deae.

Obstitit Orion. Latona nitentibus astris

Addidit, et: Meriti praemia, dixit, habe!

Sed quid et Orion, et cetera sidera, mundo 545

Cedere festinant, noxque coartat iter?

Quid, solito citius, liquido iubar aequore tollit

Candida, lucifero praeveniente, dies?

Fallor? an arma sonant? — Non fallimur! arma sonabant.

Mars venit, et, veniens, bellica signa dedit. 550

Ultor ad ipse suos coelo descendit honores,

Templaque in Augusto conspicienda foro.

Et Deus est, ingens, et opus: debebat in Urbe

Non aliter nati Mars habitare sui.

Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis; 555

Hinc fera Gradivum bella movere decet:

Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset,

Seu quis ab occiduo sole domandus erit.

Prospicit armipotens operis fastigia summi,

Et probat, invictos summa tenere Deos. 560

Prospicit in foribus diversae tela figurae;

Armaque terrarum milite victa suo.

Hinc videt Aenean oneratum pondere sacro,

Et tot Iuleae nobilitatis avos;

Hinc

Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem, 565

Claraque dispositis acta subesse viris.

Spectat et Augusto praetextum nomine templum,

Et visum, lecto Caesare, maius opus.

Voverat hoc iuvenis tunc, cum pia sustulit arma:

A tantis Princeps incipiendus erat! 570

Ille, manus tendens, hinc stanti milite iusto,

Hinc coniuratis, talia dicta dedit:

Si mihi bellandi pater est, Vestaeque sacerdos,

Auctor, et ulcisci numen utrumque paro;

Mars, ades! et satia scelerato sanguine ferrum, 575

Stetque favor caussa pro meliore tuus.

Templa feres, et, me victore, vocaberis Ultor! —

Voverat, et fuso laetus ab hoste redit.

Nec satis est, meruisse semel cognomina, Marti;

Persequitur Partha signa retenta manu. 580

Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis,

Et circumfusus invia fluminibus.

Addiderant animos Crassorum funera genti,

Cum periit miles, signaque, duxque simul.

Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat, 585

Romanaeque aquilae signifer hostis erat:

Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis

Caesaris Ausoniae protegerentur opes.

Ille notas veteres, et longi dedecus aevi

Sustulit; agnorunt signa recepta suos. 590

Quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,

Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?

Parthe!

Parthe! refers aquilas; victos quoque porrigis arcus:
Pignora iam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum, nomenque his ulto; 595
Et meritis votis debita solvit honos.
Sollemni ludos circo celebrate, Quirites!
Non visa est fortem scena decere Deum.

Pleiadas adspicies omnes, totumque sororum
Agmen, ubi ante idus nox erit una super: 600
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
Et tepidi finem tempora veris habent.

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat: huic signo fabula nota subest.
Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae 605
Iuppiter, et falsa cornua fronte tulit;
Illa jubam dextra, laeva retinebat amictus,
Et timor ipse novi caussa decoris erat.
Aura sinus implet; flavos movet aura capillos; —
Sidoni! sic fueras accipienda Iovi. — 610
Saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
Et metuit tactus adsilientis aquae:
Saepe Deus prudens tergum demittit in undas,
Haereat ut collo fortius illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis 615
Iuppiter; inque Deum de bove versus erat.

Taurus

Taurus init coelum: te, Sidoni! Iuppiter implet;
Parsque tuum terrae tertia nomen habet. —
Hoc alii signum Phariam dixere iuencam,
Quae bos ex homine est, ex bove facta Dea. 620
Tum quoque priscorum Virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet. —
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tum, cum Saturnia terra vocata est, 625
Talia fatidici dicta fuere Dei:
Falcifero libata seni duo corpora, gentes!
Mittite, quae Tuscis excipiantur aquis.
Donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
Tristia Leucadio sacra peracta modo: 630
Illum stramineos in aquam misisse Quirites;
Herculis exemplo corpora falsa iaci. —
Pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos praecipitasse senes. —
Tibri! doce verum: tua ripa vetustior Urbe; 635
Principium ritus tu bene nosse potes. —
Tibris arundiferum medio caput extulit alveo,
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
,Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas;
Pascebat sparsos utraque ripa boves: 640
Et, quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi saepe refertur;
Ille meas remis advena torsit aquas.

Venit

Venit et Alcides, turba comitatus Achiva: 645

Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.

Excipit hospitio iuvenem Pallantius heros;

Et tandem Caco debita poena venit.

Victor abit, secumque boves, Erytheïda praedam,

Abstrahit: at comites longius ire negant. 650

Magnaue pars horum desertis venerant Argis;

Montibus his ponunt spemque laremque suum.

Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,

Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:

Mittite me Tiberi, Tiberinis vectus ut undis 655

Litus ad Inachium, pulvis inanis, eam!

Displicet heredi mandati cura sepulcri;

Mortuus Ausonia conditur hospes humo.

Scirpea pro domino Tiberi iactatur imago,

Ut repetat Graias per freta longa domos." — 660

Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo

Antra, leves cursum sustinuistis, aquae!

Clare nepos Atlantis! ades; quem montibus olim

Edidit Arcadiis Pleïas una Iovi.

Pacis et armorum superis imisque Deorum 665

Arbiter, alato qui pede carpis iter;

Laete lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,

Quo didicit culte lingua favente loqui:

Templa tibi posuere Patres spectantia circum

Idibus: ex illo est haec tibi festa dies. 670

Te,

Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.
Est aqua Mercurii, portae vicina Capenae;
Si iuvat expertis credere, numen habet.
Huc venit, incinctus tunicas, mercator, et urna 675
Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
Uda sit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
Spargit et ipse suos lauro rorante capillos:
Et peragit, solita fallere voce, preces: 680
Ablue praeteriti periuria temporis! inquit,
Ablue praeterita perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
Non audituri numina magna Iovis;
Sive Deum prudens alium, Divamve, fefelli; 685
Abstulerint celeres improba dicta noti.
Et pereant veniente die periuria nobis:
Nec curent Superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
Et face, ut, emtori verba dedisse, iuvet. — 690
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
Se memor Ortygias surripuisse boves.

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
In Geminos ex quo tempore Phoebus eat! —
„Cum totidem de mense dies superesse videbis, 695
Quot sunt Herculei facta laboris“, ait. —

Die,

Dic, ego respondi, causam mihi sideris huius! —

Causam facundo prodidit ore Deus:

„Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem

Tyndaridae fratres; hic eques, ille pugil. 700

Bella parant, repetuntque suas, et frater et Idas,

Leucippo fieri pactus uterque gener.

His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,

Suadet; et ex causa pugnat uterque pari.

Effugere Oebalidae cursu potuere sequentes; 705

Sed visum celeri vincere turpe fuga.

Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae:

Constiterant illic; nomen Aphidna loco.

Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense

Non expectato vulnere pressit humum. 710

Ultor adest Pollux; et Lyncea perforat hasta,

Qua cervix humeros continuata premit.

Ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus:

Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.

Iamque tibi coelum, Pollux! sublime patebat, 715

Cum: Mea, dixisti, percipe verba, pater!

Quod mihi das uni coelum, partire duobus:

Dimidium toto munere maius erit. —

Dixit, et alterna fratrem statione redemit:

Utile sollicitae sidus uterque rati. “ — 720

Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint?

Quae tamen in Fastis hoc quoque tempus habent.

Nocte

Nocte sequente diem canis Erigoneius exit:
Est alio signi reddita caussa loco.

Proxima Vulcani lux es! Tubilustria dicunt. 725
Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

Quattuor inde notis locus est; quibus ordine lectis,
Vel mos sacrorum, vel fuga regis, inest.

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
Publica! cui templum luce sequente datum. 730
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite;
Grata Iovi fulvae rostra videbis avis.

Auferat ex oculis veniens Aurora Booten;
Continuaque die sidus Hyantis erit. 734

P. OVIDII NASONIS
F A S T O R U M
L I B E R S E X T U S.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas :

Quae placeant, positis omnibus, ipse leges.

Facta canam: sed erunt, qui me finxisse loquantur,

Nullaque mortali numina visa putent.

Est Deus in nobis; agitante calescimus illo: 5

Impetus hic sacrae semina mentis habet.

Fas mihi praecipue vultus vidisse Deorum;

Vel, quia sum vates, vel, quia sacra cano.

Est nemus arboribus densum, secretus ab omni

Voce locus, si non obstreperetur aquis. 10

Hic ego quaerebam: coepti quae mensis origo

Esset? et in cura nominis huius eram.

Ecce: Deas vidi: — non, quas praeceptor arandi

Viderat, Ascraeas cum sequeretur oves;

Nec, quas Priamides in aquosae vallibus Idae 15

Contulit: — ex illis sed tamen una fuit.

Ex illis fuit una, sui germana mariti:

Haec erat, (agnovi) quae stat in arce Iovis. —

Hor.

Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar;
Cum Dea, quos fecit, sustulit ipsa metus. 20
Namque, ait: „O vates! Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos,
Ius tibi fecisti numen coeleste videndi,
Cum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis, 25
Iunius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid, nupsisse Iovi, Iovis esse sororem!
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur; — Saturnum prima parentem
Feci: Saturni sors ego prima fui. 30
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Haec illi a coelo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est; — dicor matrona Tonantis,
Iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi.
An potuit Maio pellex dare nomina mensi? 35
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur Regina vocor, Princepsque Dearum?
Aurea cur dextrae sceptrae dedere meae?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar, et a nullo nomina mense traham? 40
Tunc me poeniteat, posuisse fideliter iras
In genus Electrae, Dardaniumque domum.
Causa duplex irae: rapto Ganymede dolebam:
Forma quoque, Idaeo iudice, victa mea est.
Poeniteat, quod non foveo Carthaginis arces, 45
Cum mea sint illo currus et arma loco.

Poeniteat, Sparten, Argosque, measque Mycenae,
Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Iunonicolasque Faliscos,
Quos ego Romanis succubuisse tuli. 50
Sed neque poeniteat; nec gens mihi carior ulla est:
Hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
Ipse mihi Mavors: Commendo moenia, dixit,
Haec tibi; tu pollens Urbe nepotis eris! —
Dicta fides sequitur: centum celebramur in aris; 55
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
Roma; suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum! 60
Est illic mensis Iunonius. Inspice Tibur,
Et Praenestinae moenia sacra Deae!
Iunonale leges tempus. Nec Romulus illas
Condedit; at nostri Roma nepotis erat.“ —
Finierat Iuno. Respeximus; Herculis uxor 65
Stabat, et in vultu signa dolentis erant:
„Non ego, si toto mater me cedere coelo
Iusserit, invita matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius;
Blandior, et partes pene rogantis ago, 70
Remque mei juris malim tenuisse precando:
Et faveas caussae forsitan ipse meae.
Aurea possedit socio Capitolia templo
Mater, et, ut debet, cum Iove summa tenet:

At decus omne mihi contingit origine mensis, 75
Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane! dedistis
Herculis uxori, posteritasque memor?
Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Conjugis: huc captas adpulit ille boves. 80
Hic, male defensus flammis et dote paterna,
Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor. Populum digessit ab annis
Romulus, in partes distribuitque duas:
Haec dare consilium, pugnare paratior illa est; 85
Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.
Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
Iunius est iuvenum; qui fuit ante, senum.“ —
Dixit; et in litem studio certaminis âssent,
Atque ira pietas dissimulata foret: 90
Venit Apollinea longas Concordia lauro
Nexa comas, placidi numen opusque ducis.
Haec ubi narravit: Tatium, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coîsse suis,
Et lare communi soceros generosquo receptos; 95
„His nomen iunctis Iunius, inquit, habet.“
Dicta triplex caussa est: at vos ignoscite, Divae!
Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me! perierunt iudice formae
Pergama; plus laedunt, quam iuvat una, duae. 100

Prima dies tibi, Carna! datur. Dea cardinis haec est:

Numine clausa aperit, claudit aperta, suo.

Unde datas habeat vires, obscurior aevō

Fama; sed e nostro carmine certus eris.

Adiacet antiqui Tiberino lucus Helerni: 105

(Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt)

Inde sata est nymphe, Granen dixere priores,

Nequidquam multis saepe petita procis.

Rura sequi, iaculisque feras agitare solebat,

Nodosasque cava tendere valle plagas. 110

Non habuit pharetram; Phoebi tamen esse sororem

Credebant: nec erat, Phoebe! pudenda tibi.

Huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba;

Reddebat tales protinus illa sonos:

Haec loca lucis habent nimis, et, cum luce, pudoris; 115

Si secreta magis ducis in antra, sequor. —

Credulus antra subit: frutices haec nacta resistit;

Et latet, et nullo est invenienda modo.

Viderat hanc Ianus, visaeque cupidine captus

Ad duram verbis mollibus usus erat. 120

Nympha iubet quaeri de more remotius antrum:

Utque comes sequitur, destituitque, ducem.

Stulta! videt Ianus quae post sua terga gerantur.

Nil agis, en! latebras respicit ille tuas.

Nil agis, en! dixi: nam te, sub rupe latentem, 125

Occupat amplexu; speque potitus, ait:

Ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto!

Hoc pretium positae virginitatis habe. —

Sic fatus, spinam, qua tristes pellere posset
A foribus noxas, (haec erat alba) dedit. 130
Sunt avidae volucres: (non, quae Phineia mensis
Guttura fraudabant; sed genus inde trahunt)
Grande caput; stantes oculi; rostra apta rapinae;
Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes, 135
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris;
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen; sed nominis huius
Causa, quod horrenda stridere nocte solent. 140
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
Naeniaque in volucres Marsa figurat anus;
In thalamos venere Procae, (Proca natus in illis,
Praeda recens avium, quinque diebus erat)
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis: 145
At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix adcurrit alumni,
Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
Esse solet seris, quas nova laesit hiems. 150
Pervenit ad Granen, et rem docet. Illa: Timorem
Pone! tuus sospes, dixit, alumnus erit. —
Venerat ad cunas; flebant materque paterque. —
Sistite vos lacrimas! ipsa medebor, ait. —
Protinus arbuta postes ter in ordine tangit 155
Fronde; ter arbuta limina fronde notat.

Spargit aquis aditus, sed, quae medicamen habebant;
Extaque de porca cruda bimestre tenet.

Atque ita: Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
Parcite! pro parvo victima parva cadit. 160

Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras!
Hanc animam vobis pro meliore damus. —

Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit;
Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.

Virgaque Ianalis de spina sumitur alba, 165
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.

Post illud nec aves cunas violasse feruntur,
Et rediit puero, qui fuit ante, color. —

Pinguia cur illis gustentur larda kalendis,
Mixtaque cum calido sit faba farre, rogas? — 170

Prisca Dea est, aliturque cibus, quibus ante solebat:
Nec petit adscitas luxuriosa dapes.

Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat;
Ostreaque in conchis tuta fuere suis;

Nec Latium norat, quam praebet Iönia dives, 175
Nec, quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem;

Et, praeter pennas, nihil in pavone placebat;
Nec tellus captas miserat ante feras.

Sus erat in pretio; caesa sue festa colebant;
Terra fabas tantum, duraque farra, dabat. 180

Quae duo mixta simul sextis quicunque kalendis
Ederit, huic laedi viscera posse negant. —

Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
Ex voto memorant facta, Camille! tuo.

Ante

Ante domus Manlî fuerant, qui Gallica quondam 185

A Capitolino repulit arma Iove.

Quam bene, Dî magni ! pugna cecidisset in illa

Defensor solii, Iuppiter alte ! tui.

Vixit, ut occideret damnatus crimine regni :

Hunc illi titulum longa senecta dabat. — 190

Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra

Adpositum Tectae porta Capena viae. —

Te quoque, Tempestas ! meritam delubra fatemur,

Cum pene est Corsis obruta classis aquis. —

Haec hominum monumenta patent : si quaeritis astra, 195

Tunc oritur magni praepes adunca Iovis.

Postera lux Hyadas, Taurinae cornua frontis,

Evocat; et multa terra madescit aqua.

Mane ubi bis fuerit; Phoebusque iteraverit ortus ;

Factaque erit posito rore bis uda seges: 200

Hac sacrata die Tusco Bellona duello

Dicitur; et Latio prospera semper adest.

Appius est auctor; Pyrrho qui pace negata

Multum animo vidit: — lumine captus erat.

Prospicit a templo summum brevis area circum; 205

Est ibi non parvae parva columna notae :

Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti;

In regem et gentes cum placet arma capi.

Alte-

Altera pars circi custode sub Hercule tuta est;
Quod Deus Euboïco carmine munus habet. 210
Muneris est tempus, qui nonas lucifer ante est.
Si titulos quaeris; Sylla probavit opus.

Quaerebam: Nonas Sanco Fidione referrem,
An tibi, Semo pater? cum mihi Sancus ait:
„Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo! 215
Nomina trina fero: sic voluere Cures.“ —
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini;
Inque Quirinali constituere iugo.

Est mihi (sitque, precor, nostris diuturnior annis!)
Filia, qua felix sospite semper ero: 220
Hanc ego cum vellem genero dare, tempora taedis
Apta requirebam, quaeque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Iunius idus
Utilis et nuptis, utilis esse viris,
Primaque pars huius thalamis aliena reperta est. 225
Nam mihi sic coniux sancta Dialis ait:
Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
Detulerit flavis in mare Tibris aquis:
Non mihi detonsos crines depectere buxo,
Non unguis ferro subsecuisse licet; 230
Non tetigisse virum, quamvis Iovis ille sacerdos,
Quamvis perpetua sit mihi lege datus.

Tu

Tu quoque ne propera! melius tua filia nubet,
Ignea cum pura Vesta nitebit humo.

Tertia post nonas remove Lycaona Phoebe 235

Fertur; et a tergo non habet Ursa metum.

Tunc ego me memini ludos in gramine Campi

Adspicere; et didici, lubrice Tibri! tuos.

Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,

Quique tegunt parvis aera recurva cibus. 240

Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus

Vota metu belli, perfide Poene! tui.

Poene! rebellaras; et leto Consulis omnes

Attoniti Mauras pertinuere manus.

Spem metus expulerat; cum Menti vota Senatus 245

Suscipit; et melior protinus illa venit.

Adspicit instantes mediis sex lucibus idus

Illa dies, qua sunt vota soluta Deae.

Vesta! fave; tibi nunc operata resolvimus ora,

Ad tua si nobis sacra venire licet. — 250

In prece totus eram: coelestia numina sensi,

Laetaque purpurea luce refulsit humus.

Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)

Te, Dea! nec fueras adspicienda viro.

Sed,

Sed, quae nescieram, quorumque errore tenebar, 255

Cognita sunt, nullo praecipiente, mihi.

Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,

Cum flammae custos aede recepta sua est.

Regis opus placidi, quo non metuentius ullum

Numinis ingenium terra Sabina tulit. 260

Quae nunc aere vides, stipula tunc tecta videres;

Et paries lento vimine textus erat.

Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestae,

Tunc erat intonsi regia magna Numae.

Forma tamen templi, quae nunc manet, ante fuisse 265

Dicitur; et formae caussa probanda subest.

Vesta eadem est, quae Terra; subest vigil ignis utrique;

Significant sedem, terra focusque, suam.

Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa;

Aëre subiecto tam grave pendet onus. 270

Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem;

Quique premat partes angulus omnis abest.

Cumque sit in media rerum regione locata,

Et tangat nullum, plusve minusve, latus;

Ni convexa foret, parti vicinior esset, 275

Nec medium terram mundus haberet onus.

Arce Syracosia, suspensus in aëre clauso,

Stat globus, immensi parva figura poli;

Et quantum a summis, tantum secessit ab imis

Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit. 280

Par facies templi; nullus procurrit in illo

Angulus: a pluvio vindicat imbre tholus. —

Cur

Cur sit virgineis , quaeris , Dea culta ministris ? —
Inveniam caussas hac quoque parte suas.
Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas 285
Semine Saturni ; tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt ; ambae peperisse feruntur :
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum , virgo si , virgine laeta ministra ,
Admittit castas in sua sacra manus ? 290
Nec tu aliud Vestam , quam vivam , intellige , flammam :
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est , quae semina nulla remittit ,
Nec capit , et comites virginitatis habet.
Esse diu , stultus , Vestae simulacra putavi ; 295
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo :
Effigiem nullam Vesta , nec ignis , habent.
Stat vi terra sua : vi stando Vesta vocatur ,
Caussaque par Graii nominis esse potest. 300
At focus a flammis , et , quod fovet omnia , dictus ;
Qui tamen in primis aedibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor : inde precando
Adfamur Vestam , quae loca prima tenes.
Ante focos olim longis considerare scamnis 305
Mos erat , et mensae credere adesse Deos ;
Nunc quoque , cum fiunt antiquae sacra Vacunae ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto :
Fert missos Vestae pura patella cibos. 310
Ecce !

Ecce ! coronatis panis dependet asellis,

Et velant scabras floridaserta molas.

Sola prius furnis torrebant farra coloni,

Et Fornacali sunt sua sacra Deae.

Suppositum cineri panem focus ipse parabat, 315

Strataque erat tepido tegula quassa solo.

Inde focum servat pistor, dominamque focorum,

Et, quae pumiceas versat asella molas. —

Praeteream, referamne tuum, rubicunde Priape!

Dedecus? — Est multi fabula plena ioci. — 320

Turrigera frontem Cybele redimita corona

Convocat aeternos ad sua festa Deos;

Convocat et Satyros, et, rustica numina, nymphas:

Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.

Nec licet, et longum est, epulas narrare Deorum: 325

In multo nox est pervigilata mero.

Hi temere errabant in opacae vallibus Idae;

Pars iacet, et molli gramine membra levat;

Hi ludunt; hos somnus habet; pars brachia nectit,

Et viridem celeri ter pede pulsat humum. 330

Vesta iacet, placidamque capit segura quietem,

Sicut erat positum, cespite fulta caput.

At ruber hortorum custos nymphasque Deasque

Captat, et errantes fertque refertque pedes.

Adspicit et Vestam. (dubium, nymphamne putarit, 335

An scierit Vestam; — scisse sed ipse negat)

Spem capit obscaenam; furtimque accedere tentat,

Et fert suspensos, corde micante, gradus.

Forte

Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquae. 340
Ibat, ut inciperet, longi Deus Hellesponti,
Intempestivo cum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit Dea: convolat omnis
Turba: per infestas effugit ille manus.
*Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo; 345
Apta asini flammis indicis exta damus.*
Quem tu, Diva memor! de pane monilibus ornas:
Cessat opus; vacuae conticuere molae. —
Nomine, quam pretio, celebratior, arce Tonantis,
Dicam, Pistoris quid velit ara Iovis. 350
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio iam diuturna famem.
Iuppiter ad solium Superis regale vocatis:
Incipe! ait Marti. — Protinus ille refert:
Scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum, 355
Et dolor hic animi voce querentis eget!
Si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori,
Exigis; Alpino Roma sub hoste iacet.
Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Iuppiter? hanc terris impositurus eras? 360
Iamque suburbanos, Hetruscaque contudit arma;
Spes erat in cursu: — nunc lare pulsa suo est.
Vidimus, ornatos, aerata per atria, picta
Veste, triumphales occubuisse senes:
Vidimus, Iliacae transferri pignora Vestae 365
Sede! — putant aliquos, scilicet, esse Deos!

At

At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestras obsidione premi;
Nil opis in cura scirent superesse Deorum,
Et data sollicita tura perire manu. 370
Atque utinam pugnae pateat locus! arma capessant,
Et, si non poterunt exsuperare, cadant!
Nunc inopes victus ignavaque fata timentes
Monte suo clausos barbara turba premit. —
Tum Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus, 375
Vestaque pro Latio multa locuta suo:
Publica, respondit, cura est pro moenibus istis
Iuppiter, et poenas Gallia victa dabit.
Tu modo, quae desunt fruges, superesse putentur,
Effice! nec sedes desere, Vesta! tuas. 380
Quodcunque est Cereris solidae, cava machina frangat,
Mollitamqua manu duret in igne focus. —
Iusserat; et fratris virgo Saturnia iussis
Adnuit: et mediae tempora noctis erant.
Iam ducibus somnum dederat labor: increpat illos 385
Iuppiter, et sacro, quid velit, ore docet:
Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minime perdere vultis, opem! —
Somnus abit, quaeruntque, novis ambagibus acti,
Perdere quam nolint, et iubeantur, opem? 390
Ecce! Ceres visa est: — iaciunt Cerealia dona;
Iacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit: hoste repulso,
Candida Pistori ponitur ara Iovi. —

Forte revertebar sacris Vestalibus illac, 395
Qua Nova Romano nunc via iuncta foro est:
Huc pede matronam vidi descendere nudo:
Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci: iussumque sedere
Adloquitur, quatiens, voce tremente, caput: 400
„Hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenere paludes;
Amne redundatis fossa mædebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras;
(Nunc solida est tellus; sed lacus ante fuit.)
Qua Velabra solent in circum ducere pompas, 405
Nil, praeter salices, cassaque canna, fuit.
Saepe suburbanas rediens conviva per undas
Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
Nomen ab averso ceperat amne Deus. 410
Hic quoque lucus erat, iuncis et arundine densus,
Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coërcet,
Siccaque nunc tellus: mos tamen inde manet.“—
Reddiderat caussam. Valeas, anus optima! dixi; 415
Quod superest aevi, molle sit omne, tui. —
Cetera iam pridem didici puerilibus annis;
Non tamen idcirco praetereunda mihi.
Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus;
(Ilus adhuc Asiae dives habebat opes) 420
Creditur armiferae signum coeleste Minervae
Urbis in Iliacae desiluisse iuga.

(Cura

(Cura videre fuit: vidi templumque locumque.

Hoc superest illi; Pallada Roma tenet.)

Consultitur Smintheus; lucoque obscurus opaco 425

Hos non mentito reddidit ore sonos:

Aetheriam servate Deam! servabitis Urbem:

Imperium secum transferet illa loci. —

Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce;

Curaque ad heredem Laomedonta venit. 430

Sub Priamo servata parum: sic ipsa volebat,

Ex quo iudicio forma revicta suo est.

Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,

Seu pius Aeneas, — eripuisse datur.

Auctor in incerto: res est Romana; tuetur 435

Vesta, quod adsiduo lumine cuncta videt.

Heu! quantum timuere Patres, quo tempore Vesta

Arsit, et est adytis obruta pene suis!

Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,

Mixtaque erat flammae flamma profana pia. 440

Attonitae flebant, demisso crine, ministrae;

Abstulerat vires corporis ipse timor.

Provolat in medium, et magna: Succurrite! voce,

Non est auxilium flere, Metellus ait.

Pignora virgineis fatalia tollite palmis! 445

Non ea sunt voto, sed rapienda manu.

Me miserum! dubitatis? ait. — (dubitare videbat,

Et pavidas posito procubuisse genu)

Haurit aquas; tollensque manus: Ignoscite, dixit,

Sacra! vir intrabo non adeunda viro. 450

Si

Si scelus est, in me commissi poena redundet:

Sic capitis damno Roma soluta mei! —

Dixit, et irrupit: factum Dea rapta probavit,

Pontificisque sui munere tuta fuit.

Nunc bene lucetis, sacrae, sub Caesare, flammae! 455

Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focis.

Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos

Hoc duce; nec viva defodietur humo.

Sic incesta perit; quia, quam violavit, in illam

Conditur, et Tellus Vestaque numen idem est. — 460

Tum sibi Callaïco Brutus cognomen in hoste

Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum. —

Scilicet, interdum miscentur tristia laetis,

Ne populum toto pectore festa iuvent.

Crassus ad Euphraten aquilas, natumque, suosque 465

Perdidit, et leto est ultimus ipse datus! —

Parthe! quid exsultas? dixit Dea: signa remittes;

Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.

At simul auritis violae demuntur asellis,

Et Cereris fruges aspera saxa terunt; 470

Navita, puppe sedens: Delphina videbimus, inquit,

Humida cum pulso nox erit orta die!

Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone! relinqui,

Et vigil Eois lucifer exit aquis.

Ite,

Ite, bonae matres! (vestrum Matralia festum) 475
Flavaque Thebanae reddite liba Deae.
Pontibus et magno iuncta est celeberrima circo
Area, quae posito de bove nomen habet:
Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
Sceptraferas Servî templa dedisse manus. 480
Quae Dea sit; quare famulas a limine templi
Arceat, (arcet enim) libaque tosta petat;
Bacche! racemiferos hedera redimite capillos,
Si domus illa tua est, dirige navis iter! —
Arserat obsequio Semele Iovis: accipit Ino 485
Te, puer! et summa sedula nutrit ope.
Intumuit Iuno, rapta quod pellice natum
Educat: at sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas et imagine falsa;
Tuque cadis patria, parve Learchē! manu. 490
Moesta Learchēas mater tumulaverat umbras,
Et dederat miseris omnia iusta rogis.
Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
Prosilit, et cunis te, Melicerta! rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit, 495
Unaque pulsatur terra duabus aquis:
Huc venit, insanis natum complexa lacertis,
Et secum e celso mittit in alta iugo.
Excipit illaesos Panope centumque sorores,
Et placido lapsu per sua regna ferunt. 500
Nondum Leucotheë, nondum puer ille Palaemon
Vorticibus densi Tibridis ora tenent:

Lucus erat; dubium, Semelae Stimulaene vocetur;
Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.
Quaerit ab his Ino, quae gens foret? Arcadas esse 505
Audit, et Evandrum sceptrum tenere loci.
Dissimulata Deam, Latias Saturnia Bacchas
Instimulat fictis insidiosa sonis:
O nimium faciles, o toto pectore captae!
Non venit haec nostris hospes amica choris. 510
Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum:
Quo possit poenas pendere, pignus habet. —
Vix bene desierat; complent ululatibus auras
Thyades, effusis per sua colla comis;
Iniiciuntque manus, puerumque revellere pugnant. 515
Quos ignorat adhuc, invocant illa Deos:
Dique Deaque loci! miserae succurrite matri! —
Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
Adpulerat ripae vaccas Oetaeus Iberas:
Audit, et ad vocem concitus urget iter. 520
Herculis adventu, quae vim modo ferre parabant,
Turpia femineae terga dedere fugae.
Quid petis hinc, (cognorat enim) matertera Bacchi?
An numen, quod me, te quoque vexat? ait. —
Illa docet partim, partim praesentia nati 525
Continet; et furiis in scelus isse pudet.
Rumor (ut est velox) agitat per volat alis;
Estque frequens, Ino! nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
Diceris, et longam deposuisse famem. 530
Liba

Liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco :
Nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illam;
Rustica sedulitas gratior arte fuit. —
Nunc, ait, o vates! venientia fata resigna, 535
Qua licet: hospitibus hoc, precor, adde meis. —
Parva mora est: coelum vates ac numina sumit,
Fitque sui toto pectore plena Dei:
(Vix illam subito posses cognoscere; tanto
Sanctior, et tanto, quam modo, maior erat) 540
Laeta canam! gaude, defuncta laboribus, Ino!
Dixit; et huic populo dextera semper ades!
Numen eris pelagi; natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite nomen aquis.
Leucotheë Graiis, Matuta vocabere nostris: 545
In portus nato ius erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
Ite, precor, nostris aequus uterque locis! —
Adnuerant: promissa fides; posuere labores;
Nomina mutarunt; hic Deus, illa Dea est. — 550
Cur vetet ancillas accedere, quaeritis? — Odit:
Principiumque odii, si sinat ipsa, canam. —
Una ministrorum solita est, Cadmei! tuarum
Saepe sub amplexus coniugis ire tui.
Improbis hanc Athamas furtim dilexit; ab illa 555
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
Hoc est, cur odio sit tibi serva manus. —

Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret!

Ipsa parum felix visa fuisse parens: 560

Alterius prolem melius mandabitis illi;

Utilior Baccho quam fuit ipsa suis. —

Hanc tibi: Quo properas? memorant dixisse, Rutili!

Luce mea Marso consul ab hoste cades!

Exitus accessit verbis; flumenque Tolenum 565

Purpureo mixtis sanguine fluxit aquis.

Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem

Didius hostiles ingeminavit opes. —

Lux eadem, Fortuna! tua est, auctorque, locusque.

Sed — superiniectis quis latet aede togis? 570

Servius est; hoc constat enim: sed caussa latendi

Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.

Dum Dea furtivos timide profitetur amores,

Coelestemque homini concubuisse pudet:

(Arsit enim magna correpta cupidine regis, 575

Caecaque in hoc uno non fuit illa viro)

Nocte domum parva solita est intrare fenestra,

Unde Fenestellae nomina porta tenet:

Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos,

Oraque sunt multa regia tecta toga. — 580

An magis est verum, post Tullî funera plebem

Confusam placidi morte fuisse ducis?

Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus,

Donec eam positis occuluere togis. —

Tertia caussa mihi spatio maiore canenda est; 585

Nos tamen adductos intus agemus equos.

Tullia

Tullia, coniugio, sceleris mercede, peracto,

His solita est dictis exstimulare virum:

Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,

Meque tui fratris, si pia vita placet? 590

Vivere debuerant et vir meus, et tua coniux,

Si nullum ausuri maius eramus opus.

Et caput et regnum facio dotale parentis.

Si vir es, i, dictas exige dotis opes!

Regia res scelus est: socero cape regna necato, 595

Et nostras patrio sanguine tingue manus! —

Talibus instinctus solio privatus in alto

Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.

Hinc cruor, hinc caedes; infirmaque vincitur aetas:

Sceptra gener socero rapta Superbus habet. 600

Ipsa, sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus,

Concidit in dura sanguinolentus humo.

Filia carpento, patrios initura penates,

Ibat per medias, alta feroxque, vias.

Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis 605

Restitit; hunc tali corripit illa sono:

Vadis? an exspectas pretium pietatis amarum?

Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas!

Certa fides facti; dictus Sceleratus ab illa

Vicus, et aeterna res ea pressa nota. 610

Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis

Tangere: (mira quidem, sed tamen acta, loquar)

Signum erat in solio residens sub imagine Tullâ;

Dicitur hoc oculis opposuisse manum;

Et

Et vox audita est: Vultus abscondite nostros, 615

Ne natae videant ora nefanda meae!

Veste data tegitur; vetat hanc Fortuna moveri,

Et sic e templo est ipsa locuta suo:

Ore revelato qua primum luce patebit

Servius, haec positi prima pudoris erit! 620

Parcite, matronae! vetitas attingere vestes;

Sollemni satis est voce movere preces:

Sitque caput semper Romano tectus amictu,

Qui rex in nostra septimus Urbe fuit. —

Arserat hoc templum; signo tamen ille pepercit 625

Ignis opem nato Mulciber ipse tulit.

Namque pater Tullî Vulcanus, Oeresia mater,

Praesignis facie, Corniculana fuit.

Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,

Iussit in ornatum fundere vina focum. 630

Hic inter cineres obscaeni forma virilis

Aut fuit, aut visa est; sed fuit illa magis.

Iussa loco captiva fovet: conceptus ab illa

Servius a coelo semina gentis habet.

Signa dedit genitorum, cum caput igne corusco 635

Contigit, inque coma flammeus arsit apex. —

Te quoque magnifica, Concordia! dedicat aede

Livia, quam caro praestitit illa viro. —

Disce tamen, veniens aetas! ubi Livia nunc est

Porticus, immensae tecta fuisse domus. 640

Urbis opus domus una fuit; spatiumque tenebat,

Quo brevius muris oppida multa tenent.

Haec

Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,

Sed quia luxuria visa nocere sua.

Sustinuit tantas operum subvertere moles, 645

Totque suas heres perdere Caesar opes.

Sic agitur censura, et sic exempla parantur,

Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.

Nulla nota est, veniente die, quam ducere possis:

Idibus invicto sunt data templa Iovi. 650

Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.

Nunc ades, o, coeptis, flava Minerva! meis.

Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?

Quid sibi personae, quid stola longa, volunt? —

Sic ego; sic posita Tritonia cuspide dixit: 655

(Pace velim doctae verba referre Deae)

„Temporibus veterum tibicinis usus avorum

Magnus, et in magno semper honore fuit.

Cantabat fanis, cantabat tibia ludis;

Cantabat moestis tibia funeribus. 660

Dulcis erat mercede labor; tempusque secutum,

Quod subito Graiae frangeret artis opus.

Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,

Artifices solos iusserat esse decem.

Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt: 665

(Exsilium quodam tempore Tibur erat!)

Quaeritur in scena cava tibia; quaeritur aris;

Ducit supremos naenia nulla toros.

Ser-

Servierat quidam quantolibet ordine dignus
Tibure; sed longo tempore liber erat. 670
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Convocat: ad festas convenit illa dapes.
Nox erat, et vinis oculique animique natabant,
Cum praeomposito nuntius ore venit.
Atque ita: Quid cessas convivium solvere? dixit; 675
Auctor vindictae iam venit, ecce! tuae.
Nec mora: conviviae valido titubantia vino
Membra movent; dubii stantque labantque pedes.
At dominus: Discedite, ait; plaustroque morantes
Sustulit: — in plaustro sirpea lata fuit. 680
Adliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
Potaque se Tibur turba redire putat.
Iamque per Esquilias Romanam intraverat Urbem,
Et mane in medio plaustra fuere foro.
Plautius, ut possent specie numeroque senatum 685
Fallere, personis imperat ora tegi;
Admissetque alios: et, ut hunc tibicina coetum
Augeat, in longis vestibibus ire iubet.
Sic reduces bene posse tegi; ne forte notentur,
Contra collegae iussa redisse sui. 690
Res placuit: cultuque novo libet idibus uti,
Et canere ad veteres verba iocosa modos. “ —
Haec ubi perdocuit: Superest mihi discere, dixi,
Cur sit Quinquatrus illa vocata dies?
„Martius, inquit, agit tali mea nomine festa: 695
Estque sub inventis haec quoque turba meis.

Prima

Prima, terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
Vox placuit; — liquidis faciem referentibus undis,
Vidi virgineas intumuisse genas. 700
Ars mihi non tanti est! valeas, mea tibia! dixi.
Excipit abiectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur; at usum
Nescit, et inflatam sentit habere sonum.
Et modo dimittit digitis, modo concipit auras; 705
Iamque inter nymphas arte superbus erat.
Provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit;
Caesa recesserunt a cute membra sua.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius:
Hoc est, cur nostros ars colat ista dies.“ — 710

Tertia lux veniat, qua tu, Dodoni Thyene!
Stabis Agenorei fronte videnda bovis. —
Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
Tibri! per Hetruscas in mare mittis aquas.

Si quæ fides ventis, Zephyro date carbasa, nautae! 715
Cras veniet vestris ille secundus aquis.

At pater Heliadum, radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;

Tollet

Tollet humo validos proles Hyriea lacertos :

Continua Delphin nocte videndus erit. 720

Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos

Viderat in campis , Algida terra ! tuis.

Unde suburbano clarus , Tuberte , triumpho

Vectus es in niveis , Postume ! victor equis.

Iam sex , et totidem , luces de mense supersunt ; 725

Huic unum numero tu tamen adde diem.

Sol abit e Geminis , et Cancri signa rubescunt :

Coepit Aventina Pallas in arce coli.

Iam tua , Laomedon ! oritur nurus ; ortaue noctem

Pellit , et e pratis uda pruina fugit. 730

Reddita , quisquis is est , Summano templa feruntur ,

Tum , cum Romanis , Pyrrhe ! timendus eras.

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis ,

Plenaque securae terra quietis erit ;

Surgit humo iuvenis , telis adflatus avitis , 735

Et gemino nexas porrigit angue manus.

Notus amor Phaedrae , nota est iniuria Thesei ;

Devovit natum credulus ille suum.

*Non impune pius iuvenis Troezena petebat ;

Dividit obstantes pectore taurus aquas. * 740

Sol-

Solliciti terrentur equi; frustraue retenti,
Per scopulos dominum duraue saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat;
Reddideratque animam, multum indignante Diana: 745
Nulla, Coronides, caussa doloris! ait;
Namque pio iuveni vitam sine vulnere reddam,
Et cedent arti tristia fata meae. —
Gramina continuo loculis depromit eburnis;
(Profuerant Glauci manibus illa prius, 750
*Tunc, cum observatas augur descendit in herbas,
Usus et auxilio est anguis ab angue dato.) *
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna! recessus 755
Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Clymenus Clothoque dolent; haec, fila teneri,
Hic, fieri regni iura minora sui.
Iuppiter, exemplum veritus, direxit in illum
Fulmina, qui nimiae moverat artis opem. 760
Phoebe! querebaris. Deus est! placare parenti:
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar!
Si vetet auspiciu, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius Trasymenaue litora testes, 765
Per volucres aequos multa monere Deos.

Tem-

Tempora si veteris quaeris temeraria damni;
Quartus ab extremo mense bis ille dies.

Postera lux melior: superat Masinissa Syphacem;
Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis. 770

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,
Et fugiunt, freno non remorante, dies! —
Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
Post septem luces Iunius actus erit.

Ite, Deam laeti Fortem celebrate, Quirites! 775
In Tiberis ripa munera regis habet.

Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba!
Nec pudeat potos inde redire domum.

Ferte coronatae iuvenum convivia, lintres!
Multaque per medias vina bibantur aquas. 780

Plebs colit hanc: quia, qui posuit, de plebe fuisse
Fertur, et ex humili sceptrum tulisse loco.

Convenit et servis, serva quia Tullius ortus
Constituit dubiae templa propinqua Deae.

Ecce! suburbana rediens male sobrius aede, 785
Ad stellas aliquis talia verba iacit:

Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit;

Dehinc erit, Orion! adspicienda mihi. —

At si non esset potus, dixisset, eadem

Venturum tempus solstitiale die. 790

Lucifero subeunte lares delubra tulerunt,

Hic, ubi fit docta multa corona manu.

Tempus idem Stator aedis habet, quam Romulus olim

Ante Palatini condidit ora iugi.

Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis, 795

Cum data sunt trabeae templa, Quirine! tuae.

Tempus Iuileis cras est natale kalendis. —

Pierides! coeptis addite summa meis.

Dicite, Pierides! quis vos adiunxerit isti?

Cui dedit invitas victa noverca manus? — 800

Sic ego; sic Clio: „Clari monumenta Philippi

Adspicis, unde trahit Marcia casta genus,

Marcia, sacrificio deductum nomen ab Anco;

In qua par facies nobilitate sua.

Par animo quoque forma suo respondet in illa, 805

Et genus, et facies, ingeniumque simul.

Nec, quod laudamus formam, tam turpe putaris:

Laudamus magnas hac quoque parte Deas.

Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi.

O decus, o sacra femina digna domo! “ — 810

Sic cecinit Clio; doctae adsensere sorores:

Adnuit Alcides, increpuitque lyram. 812

VARIAE LECTIONES

CODICIS FRANCOFURTENSIS.

LIB. I.

Versu 5. *officioque* l. n. *adversatus*. (fuit prius *auversatus*) 6. *Huic* tibi devoto *numine* d. a. 7. (*recognoscas* pro V. L.) 17. *dederisque* (*que* tamen add. a m. sec.) 20. *clarior* (puncto tamen posito sub *r*) *missa*; (sed *musa* pro V. L.) 26. *Auspice* te *letus* t. u. a. eat. (*Auspicio* *felix*, pro V. L. v. Benth. ad Horat. l. Carm. VII. 27.) 37. *Hec* igitur vidit. 44. *praeposuitque*. 46. *officium*. 49. *Nec* toto. 90. *averso*. (*d* adpictum supra lin.) 68. *otia* p. *habet*. 71. *linguis* *animisque*. 72. *Nunc* d. *bona*. 74. *livida* *turba*. 76. *spica* *falisca*. 78. *sparsit* in a. i. (sed *spargit* pro V. L.) 79. *ad* *arces*. 81. *fascēs* *praeēunt*. - 85. *con* *totum* *spectat*. 87. *festā* *dies*. (*laeta* pro V. L.) 96. *repente* *oculis*. 97. *Extimui* *sensique*. - 99. *baculum* *dextra*.

103. *nam* *sum* *res* *prisca*. - 106. *aqua* (sed corr. a m. 2.) 109. *Altum* *flamma* *petit*. 112. *membraque*
digna

digna deo. 117. *mare sidera terras.* 128. *sale.*
 130. *claudius ore vocor.* 131. *eterno (alterno pro*
V. L.) 137. *sedens primi vester p. l. templi (tecti*
pro V. L.) 140. (Versus in serie omissus additus
 ad marginem.) 141. *vertentia.* 146. *Difficilem*
mihi se. (pactus erat, pro V. L.) 153. *operitur*
vitibus arbor. 158. *figit.* 170. *Ne plus.* 172.
primum. 173. *Ut possis aditum per me.* 174.
Ad quoscunque voles inquit habere deos. 175. *Aut.*
 177. *tenebat* 180. *Et iussam primum.* (quod
 sup. l. correctum in *visam.*) 183. *Desierat Ianus.*
 186. *condita mella.* (fuisse videtur antea *candida*,
 quod correctum a m. 2.)

204. (*Senatus pro V. L.)* 207. *pretor aratro.* (sed
consul pro V. L.) 212. *plura petunt.* 222. *con-*
cessit. 224. *convenit ipsa deo.* 252. *extenuasset.*
 236. *a love.* 243. *tunc ardua silva virebat.* 245.
Ars m. c. e. q. vulgus n. n. 255. *tunc sic ego*
nostra resolvi. 259. *prolixam.* 260. *taci.* 261.
sabinos. 262. *Ad tacitos summe duxerat a. i.* 264.
per fora. 265. *contigerant.* 266. *Dempserat op-*
positas invidiosa s. 271. *Ante t. madidis.* 274.
Quae fuerat tuto. 282. *numine.* 283. *diversa*
videntes. 287. *fac eternos.* 288. *actor.* 289.
dicere. (sed corr. sup. l.) 295. *Quis vetat.*
 296. *pars fuit ista mei.* 297. *anime.* 299.
iocisque.

302. *Officiumque*. (fuisse quoque videtur a m. 1. milicieque.) 304. *Magnarumque*. 309. (metibimur pro V. L.) 310. ad *vaga* signa. 314. *subibit*. 315. *Institerint inbres missi tibi*. (in marg. pro V. L. *visi si*, addita nota : *quia per tempus obscurum non possunt videri*.) 316. *Signa dabunt none* (in marg., signis appositis, notatum est, legendum esse : *none signa dabunt*.) 319. *potest*. 322. *Semper agatne rogat n. n. i. agat*. (in marg. pro V. L. *agit*) 325. a m. 1. fuit : *Agonalia*. 328. *est ipsa* notata. 329. *Fas est et fieri* (in marg. *pars s. putat*.) 330. *greca* 331. *Et prius*. 332. (a m. 1. fuerat : *Verbaque*.) 333. *Utque ea non certa est i. r. p. deorum* (in marg. pro V. L. *sacrorum*.) 335. *cecidit dextra victrice*. 336. *Hostibus a domitis*. 351. *sulcis*. 359. *mox est tibi* (in marg. pro V. L. *noxe*.) 363. *cum prole necatas*. 373. *Ille suam faciem transformat et alterat arte*. 381. *Pavit ovis pratum*. 386. *victima pigra*. (sup. l. pro V. L. *tarda*.) 389. *Sabeos*. 390. *herme*. 392. *Causa p. quidem sed tamen a. d.* 395. *in idem venere*. 396. *loci* 400. *Quique rubens avidas*. (*n in rubens est a m. 2.*)

404. *Miscendas large*. 405. *Naiades*. 406. *aderat*. 409. *vestes* 415. *decor*. (or in *decor* est corr. a m. 2. priore lectione erasa. supra lin. pro V. L. *deus*.) 421. *somnum vino faciente*. 422. *diversis semisepulta locis*. (s. l. pro V. L. *victa sopore*.)

427. Et reteggit. 435. consurgit. 444. ore sonos. 445. Sed nil. 447. Nec tamen hoc falsum n. diis ut p. quaeque est. 454. Inache laute. 455. noctis. 461. (aurora, pro V. L.) 467. move (sed corr. sup. l.) quae nomen h. a. c. dictum (quod corr. s. l. in ductum). 468. honor. 473. (ethereos concepit mente furores, pro V. L.) 474. O. d. pleno carmina vera dei. 475. D. h. vates. (nato pro V. L.) Fuit autem prius aliud voc. pro vates; nam s additum est sup. l. et supra voc. motus scriptum est, quod non satis assequor, disbes- cens, aut simile quid. 477. nimium vera. 478. archa- diam parrasiumque nemus. (larem pro V. L.) 480. Siste precor lacrimas. 489. Passus idem est T. 495. Et fera toto non errat i. a. 497. Evander et firma mente.

501. Tarenti. 504. manus. (e corr.) 512. Et nemo- rum nimphe. 526. Nunc minor hic toto. 537. Talibus ut dictis nostros d. in annos. 538. S. i. medio p. l. sono. 548. sensit. 549. querens taciti. 553. Dura. 559. abibat. 561. vocesque. 564. illud honus. 567. Quod s. eversum est. 576. aversi (a m. 1.) s. i. ora. 577. mixtos vomit. 579. taurorum Iupiter unum. (tauris tibi I. u. pro V. L.) 591. (cinerosa pro V. L., additis verbis: propter antiquitatem, vel propter sacrificia. Videtur et a m. 1. fuisse cinerosa, quod secunda ma- nus in generosa mutavit.) 592. contingant. 593. Isaura (a m. 1.) 594. Aut regum domitas. 595. Mesena. 599. sumet.

601. *adempti*. 603. *rerum est mensura tuarum*. 605. *supra Fabios*. 609. *Sancta patres augusta vocant*. 610. *sacerdotis*. 611. *originis urbi*. 614. *nostras*. 615. *dis*. 616. *urbis*. 626. *admissum*. (*amissum* voluit corrector, quod explicavit per *ereptum*.) 627. *tina nunc*. (*a m. 1.*) 630. *examinata*. (*contaminata* pro V. L.) 631. *veteres ritus*. 633. *paccatur*. 634. *Menali diva*. 636. *venturum*. 639. *Hinc bene*. 640. *constituere*. 641. *Furius antiquus*. 642. *ille fidem*. 645. (*sparsos* pro V. L.) 646. (*Corrigit* pro V. L.) 648. *que colis ipse die*. (*adscriptum : concordie*.) 652. *regentis* 654. (*Fulgebit nullo* pro V. L.) 659. *inciditur*. (*ci est e corr. ; sed in marg. indicitur*.) 661. *sacri sic tempore certo*. 665. *suspendit*. 671. *frugum matres*. 681. *serenum*. 683. *Cerealia rura*. 685. *formice subiectis*. 687. *crescat messis*. (*scabre* pro V. L.) 688. *usta seges*. (*ulla* pro V. L.) 696. *Efficiatque*.

795. *precedit*. 709. *vos*. 711. *redimite*. 720. *perfu-
sa*. 721. *praestet*.

LIB. II.

Vers. 2. *hic mensis*. 5. *Ipse ego vos*. 8. *Sed quis ad h.* 9. *gerimus*. 18. *paccato s. q. a. h. vacat*. (*pacando* pro V. L.) 19. *piacula*. 21. *a rege*. 22. *veteri in l.* 27. *flamineam*. 29. *corpora nostra piantur*. 31. *sesta* (*secta* pro V. L.) 33. *paccatis*. 39. *Auctor inest peleus*. (*auctor idem, pro V. L.*) 42. *Fovit ope*.
(*iuvit*)

(iuvit pro V. L.) 43. *Amphiariades nam pactolo ache-*
loo. 45. *Ha nimium.* 46. *putatis.* 56. *acta.* (*aucta pro*
V. L.) 57. *sunt illis quae sunt.* 62. *ipse deos.* 63.
reptor. 65. *quos das celestibus.* 67. *Nunc quoque*
v. l. c. averni. 74. *demet.* 85. *a voce.* 87. *iacuere*
sub una. 97. *undasque.*

101. *puppem.* 102. *Non hec sunt.* 103. *metu pavi-*
lus. 106. *posset.* 107. *Induit et tirio.* 109. *numeris*
veluti. 111. *oneratus.* 115. *tenens.* 119. *moderatus.*
(memoratus pro V. L.) 121. *alterno pectore.* (*eterno*
p. pro V. L.) 122. *M. hinc f. accumulatur honor.*
130. *urbis.* 133. *concedes.* (*s puncto supposito dam-*
natum, ut sit concede. concedas pro V. L.) 134. *que*
dederas. 135. *tatii p. c. cecinaque.* 139. *is castas.*
140. *repulit ille nefas.* 148. *mitior aura.* 150. *erunt.*
152. *reliquit.* 153. *veniet.* 171. *Extulerat.* (*exuerat*
pro V. L.) 182. *amata.* 195. (*vergentibus, ex corr.,*
ve gentibus pro V. L.)

201. *via dextera proxima iano.* 203. 204. (*Hi duo*
vv. a recentiore manu sunt inserti.) 209. *de gente*
leones (*rupe pro V. L.*) 214. *armaque tecta.* 216.
occulit apta. (*pro V. L. alta.*) 223. *vallem latis.* 229.
facient. 230. *restet adest.* 231. *longe silvis latratibus.*
236. *abstulit una dies.* 244. *utrumque latet.* 245.
orientur. 246. *Que tibi c. t. sunt tam sociata c.* 247.
phebus festum sollempne. 249. *morentur.* (*moretur pro*

V. L.) 257. *longum nigris*. 263. *lactans*, a m. 1. 266. *crater avis*. 270. *contigerint*. 273. *erit omis-*
sum a m. prima, add. s. l.; *temphalides*. (*stymphali-*
des corr.) 276. *trozene*. 277. p. e. *armenti pan illic*
numen aquarum. 280. *tunc*. 286. *concipit i. f.* (*ipse*
 pro V. L.) 288. *cursus*. 289. *habitasse*. 290. *gens*
fuit illa prior. 291. *feris similis*. 292. *vulgus erat*.
 293 — 296. desunt hic sine lacunae indicio, sed
 scripti leguntur ab eadem manu post v. 308.

306. *utrumque loco*. 308. *hic m. a. e.* 311. *tepidos*.
 313. *Iam bachi nemus et moli vineta tenebant*. 315.
Laqueata et pumice v. 321. *vincula laxat*. 322. *mag-*
nas exeruisse m. 324. *Scindebant magnis*. (*stringebant*
 pro V. L.) 329. *quia sacra parabant*. 333. *comites*
sompno. 338. *felix prima*. 340. *continuitque manus*.
 346. *Et tumidum cornu*. 351. *inclamant*. 359. *Adde*
peregrinis causas m. M. latinas. 367. *pondere ferri*.
 (*saxi* pro V. L.) 370. *praedones et reme dixit agunt*.
 372. *occursu pr. retenta remi*. (*recepta* pro V. L.) 373.
spumantia. (*stridentia* pro V. L. Ceterum s in spu-
mantia additum est s. l. a correctore; hinc f. fu-
mantia.) 380. *qui bene gessit*. 383. *Silvia vestalis*.
 (quod explicatum est s. l. per *Ilia*.) 385. *auferri*
parvos. 386. *erat*. 389. *quem Tyberim Tyberinus*
mersus in undis. 394. *unus et alter*. 395. *Ah q. s.*
s. ah q. f. u. 396. *ex istis ille*. 398. *quem e vobis*.

403. *moritura simul.* 405. *Vagierant ambo pariter
sensisse putares.* 407. *summa tamen alveus.* 408. *ta-
bella tulit.* 412. *Romula nunc ficus.* 421. *Ipsa l. n.
f. l. ille lupercis.* 423. *Quis vetat.* 425. *pellentibus
a m. 1.* 428. *optatum.* 429. (omissus in contextu,
sed adscriptus in summa pagina ab eadem manu.)
433. (primum omissus, postea insertus.) 439. *a m.
1. fuit tenuere.* 441. *sacer hircus.* 445. *terga puellae.*
450. (*An quia, pro V. L.*) 451. *facilis gravidis.*
452. *aufer onus.* 456. *ianua lata.* (*laxa pro V. L.*)
457. *subsedit.* 458. *ethereos accipe.* 461. *dionae.* (antea
fuisse videtur *diana.*) 467. *insonuit.* 469. *tenuit na-
tum.* 472. *P. q. n. cernis sidera nomen h.* 473. *dicunt.*
(ex corr.; antea fuisse videtur *ducunt.*) 474. *Ne violent.*
477. *quiris.* 479. *suo regi.* 487. *in sidera celi.* 490.
movit athlas. 491. *capree.* 495. *obrumpitur.* (*abrum-
pitur pro V. L.*) 496. *aquis.* (quod corr. in *aequis.*)
497. *crimina.* (quod corr. in *criminae.*) 499. *Sed pro-
cul a longa.* 500. *surgebat.*

501. *sepes crepuere.* 506. *Ne violent.* 515. *'doctos
tellus.* 521. *dederunt.* 524. *ignes.* 531. *Multaque.* (*stul-
taque pro V. L.*) 532. *Sacra relictæ.* 533. *placare.*
534. *extractas.* 537. *porrectis.* 538. *parvaque.* 547.
(*pugnantibus pro V. L.*) 553. *latos ululasse p. a.*
556. *Prodigiis fuerat funeribusque m.* 559. *Non tibi.*
565. *tenuēs nunc corpora.* 567. *quam quot de m.*
supersunt. 575. *I. c. tenet con fusco l. plumbo.* 578.

O. menta (in marg : *herba est quae habet vim amoris.*) 581. *veximus* (*vinximus* pro V. L.) 583. *Protinus* a nobis q. s. d. M. *requires*. 585. I. *inmodico* I. *victus* amore. 589. *latium* *quecunque* *tenebant*. 592. *concubuisse* deo. 593. *namque* est m. m. *voluntas*. (*voluntas* a m. 2 ; *voluptas* fuerat a m. 1 , quod correctum). 597. *annuerant* o. t. *unde*. 599. *lar* nomine.

605. *nuptas*. 606. *Naiada*. 608. *Eripit huic* l. 612. *tunc*. 618. *socios* t. p. *deos*. 627. *Tantalides*. 631. *boni*. 633. *in grati* p. h. 634. *inmissos* m. p. *cibos*. 635. *nox humida* *sonnos*. 636. *Larga precaturi* *sumite thura manu*. 637. *bene nos bene tu patrie pater* o. C. 638. *in sacra verba*. (hoc ex corr., priore scriptura erasa. per pro V. L.) 642. *nomen*. 643. *Te diversa* *duo d. de parte c.* 644. *binaque dona*. 645. *huic i. curva f. r. testa*. 647. *construit arte*. (*apte* pro V. L.) 648. *temptat humo* (*pugnat* pro V. L.) 649. *Tunc sicco*. 650. (*alta* pro V. L.) 655. *ceso c. t. agno*. 656. (*lactens* a m. 1. *lactans* corr. m. 2.). 657. *supplex*. 659. (inter verba : *urbesque . . . et*, fuit aliquid, quod erasum est.) 663. *triaterida*. 665. *otyades*. (*otriades* pro V. L.) 667. 668. (omissi in serie, additi sunt in summa pagina.) 669. *inventus*. 674. *manes*. (a m. 2.) 678. *Clamato tuus* est h. a. i. t. 680. *terra petita duci*. 681. *Illa*. 685. *mihî dicenda*. 686. *externo*. (a m. 2. ; fuerat *eterno* a m. 1.)

702. (*qui sibi pro V. L.*) 714. *primus*. 719. *iacens*.
 720. *Creditur*. 722. *longas obsidione m.* 726. *Accipit*
ex illis. 727. *D. n: sollicitos*. 731. *laudat*. 733. *cui*
dedat clarum. 739. *per colla capillis*. 741. *Lucretia*
cuius. 742. *erat*. 744. *sic ait illa s.* 747. *auditis*
n. p. a. potestis. 751. *timeo temerarius*. 752.
qualibet. 755. *lacrimis inceptaque f. remisit*. 756.
suo. 757. *decuere pudicam*. 759. *veni*. 761. *furi-*
ales. 764. *ab arte color*. 766. *ipse*. 769. (*attonitus pro*
V. L.) 772. *Inieete collo*. 773. *fuerunt*. 774. *H. color*
h. f. h. decor o. e. 779. *agitatur*. 780. *vimque me-*
tumque. 782. *forsque metusque iuvat*. (*Venusque iuvat*
pro V. L.) 784. *cinxit*. 787. *adit p. Collatini*. 793.
aurata. 796. *Tarquiniusque vocor*. 800. (*cum tremit,*
pro V. L.)

801. *pugnans*. 802. *qui vetet ensis adest*. 803. *ur-*
gentur. 807. *per crimina*. 808. *ero*. 813. (*sparsis pro V.*
L.) 818. *quoque s. i. modo*. 820. *more fluentis a.*
 824. *ideo*. (*pro V. L. adeo.*) 831. *fixit*. 838. *semiani-*
mo. (*a m. i. fuit semianimi.*) 845. *tacens*. 864. *mea*.

LIB. III.

Vers. 6. *Non minus*. 8. *Cuspis i. e. quid i. a.* (*pro*
V. L.) *Cassidis*. 9. *Tunc*. 10. *semina magna*. 11.
Silvia Vestalis. 13. (*mollem declivi pro V. L.*) 15.
humo v. recepit. 18. *somnum leneque*. 19. *furtim victis*
obrepsit

obrepsit. 21. *cupita.* 29. *collapsa.* 30. *linea.* 34. *Contigeratque sua s. s. c.* 36. *Torreor ammonitis.* 37. *pugnat.* 38. (*has pro V. L.*) 40. *Hoc.* 55. *laurentia.* 57. *laurentalia.* 64. *iura.* 65. *audierant.* 66. *in parvis.* 70. *transilienda.* (*pro V. L. transsiluisse.*) 74. *pignora multa.* 75. *dicimus.* 76. *mensis erit.* 87. *vacat.* 91. *constat.* 93. *acer.* 94. *turba forensis.* (*adiecta glossa : ab oppido foro.* 96. *huic genti.*

101. *tradiderat.* 105. *hiades.* 109. *persenserat.* (*supra l. scriptum est : perageret.*) 111. *currebant non observata.* 113. *signa tenebant.* 114. *perdere.* 115. *Illa quidem feno.* 121. *receperat.* (*pro V. L. repleverat.*) 130. *quisque.* 131. *ticientibus ille.* 139. *Ianua tunc.* 140. *A. t. itidem* (*pro V. L. fit.*) 144. *flamma resecta.* 145. *esse priores.* 146. *repente coli.* 149. *quintilius.* 155. *etiamnunc.* 164. *quinta.* (*pro V. L. quarta.*) 170. *romane c. t. festa.* (*pro V. L. matrone.*) 171. *cuspile.* 173. *pacis studiis.* 176. (*solum pro V. L.*) 178. *dicta tene.* 180. (*spes supra l. add. a m. 2.*) 189. *Spernebat.* 190. *actor* (*auctor corr. a m. 2.*) 191. *et oves pavisse.* 200. *illo festa die.*

202. *Tunc.* 206. *ausa loqui.* 210. *tenet.* 211. *Querendum est v. f. malitis.* 213. *crinesque.* 215. *steterant acies morti feroque p.* 218. *pignora cara tenent.* 219. *scissis t. capillis.* 221. *magno clamore.* (*pro V. L. blando sermone.*) 225. *animisque.* (*pro V. L. animique.*) 229. *I. d. primasque meas c. k.* 230. *Oebalide m.* (*pro V. L.*

V. L. *numen* habent.) 235. *Aut* q. h. a. g. *tum* d. c. (pro V. L. *Quid*.) 236. Et pereunt *lapse*. (*victe* pro V. L.) 238. *Humidaque* in tenero. 245. *excubias ubi rex romanus*. 246. *Qui*. 248. (Versus omissus, sed adscriptus a m. 1.) 251. *matrum* m. t. *frequentat*. 255. *tu nobis lucem*. 256. *votis*. 265. (*furiis distractus*, pro V. L.) 266. *aditur*. 271. *sortes manibus*. 274. *bibit*. 284. *farraque salsa*. 291. *ritus*. 292. *Tradere* r. n. *utrumque*. 293. *adhibe* tu v. c. 294. *tradidit arte* c. 299. *picus faunusque*.

301. *disponit*. 307. *pugnando* v. *temptant*. 309. *Tunc*. 313. *dicere*. 315. *dominantur*. (pro V. L. *dominamur*.) 316. in sua *tecta*. 321. *veniet summa productus ab arce*. 323. *laqueis quid agant*. 324. *Qua trahat a superis*. 325. *canentur*. 326. *dici*. 331. *totoque e corpore*. 333. *Ut rediitque animus* d. c. *piacula* d. 341. *sumes*. 344. non abigende *deum*. (pro V. L. *meo*.) 347. (pro V. L. *notum*). 349. *Ille venit* l. 351. *credeamus* a. s. v. *sequetur*. 356. *adveniente*. 357. *rorataque*. m. p. 360. *stantque sedentque* 367. *emoverat orbem* 369. *fulmina*. 371. *rubescere cepit*. 372. *suos*. 377. *Atque ancile*. 378. *Quemque*. 380. (pro V. L. *calliditatis habet*.) 384. *ulli dicere*. 385. *fati*. 387. *nomina dicta*. 389. *Tunc*. (397 — 402. abfuerant a Cod.; sed in marg. leguntur a manu recentiore.) 397. *coniunx capitis discincta dialis*. 399. *nox dimissa duos u. m. ortus*.

401. *hic est austris*. 408. *dicere parva*. 411. *penden-*
tem

tem e frondibus. 414. *in astra tulit.* 415. *Sextus ubi e terra c. scandet.* 416. *carpet.* 417. *Es quis a. casteque.* 418. *Gratare iliacis.* 419. *quos.* 420. *honor.* 422. *vident.* 423. *Dii veteres troie d. p. ferenti.* 427. *Quos sacra.* 432. *Quilibet.* 438. *manu.* 439. *gigantes.* 441. *altius.* 442. *Solida est fixus.* 445. *coloni.* 447. (*ve in veiovis add. a m. 2.*) 449. *variabunt.* 452. *S. r. p. comis.* 462. *regenda.* 463. (*quid flebam, pro V. L.*) 465. *depexos.* 466. *vicit.* 477. *quo.* 479. *in desertis morituram.* 483. *deducta.* 485. *Heus ubi est pacta f. ubi qui. i. s.* 486. *loquar.* 489. *Nesciat.* *495. *vitio tibi gratior.* 498. *adsuevi.* 500. *Me iuvat et ledit i. p. a. (pro V. L. me tua me laedit.)*

507. *audierat.* 511. *Tu modo i. t. m. i. v. sumes.* 512. *Nam.* 514. *illa tibi.* 517. *totidem con demserit orbes. (pro V. L. quot deserit ignes)* 522. *accipiet.* 524. *Non procul.* 528. *ex ramis.* 529. *Pars sibi. (a m. 1. fuit ubi.)* 535. *captant.* 538. *Cultaque.* 539. *vulgi.* 540. *vocat.* 541. *Occurrit.* 543. *errat.* 544. *nulla est tegenda meo. (545. 546. transpositi, errore tamen notato.)* *Compositusque ignis.* 549. 550. (*in marg. est notatum : hii versus sunt in epistolis ovidii. nempe VII. 195. 196*). 557. *nudatas.* 559. *liquit.* 560. *busta. (sed a m. 1. fuit iusta.)* 564. *illi.* 565. *comitesque. (569. a m. 1. fuit confusa, quod corr.)* 575. *recensebat.* 576 *exilio t. paranda nova est (pro V. L. novo.)* 579. (*pro V. L. Iussa facit.* 581. *cradicis.* 582. *Parvus*
ager

ager *cramerem* i. t. *vocat.* 587. (*carbasa malo*, pro V. L.)
 589. *Terque patens.* (*Inque* pro V. L.) 594. *a ventis*
his quoque. (pro V. L. *at votis.*)

607. *Hec secum.* 609. *Heu fugiat.* (pro V. L. *Quo.*)
 612. *admonitu motus elissa tui.* 617. *affuit.* 619. *illo*
corpore. 623. *multum debemus.* (pro V. L. *nil non.*)
 625. *nec enim.* 631. *Tyro est libica regnum p. i. o.*
 634. *dissimulatque metus* 636. *Multa tamen m. c. q.*
m. timet. 637. *Non habet exactum.* 641. *Effuge n.*
d. m. soror effuge tectum 643. *velox illi super ausa*
fenestra. 645. *Cumque metu.* 647. *tumidis rapuisse.*
 659. *dicat.* 662. *veri.* 663. *etiam tunc.* 664. *montis*
erat. 665. *illis.* 668. *multe sedulitatis.* 669. *incincta*
capillos. 674. *ferebat opem.* 676. (*non coeunt*, a m.
 1.) 677. *ad annem.* (i. e., ex scriptura cod., *annem.*)
 688. *Evicta est precibus.* 689. *Credit amans.* 691.
 (*annem*, quod corr. in *annem.*) 693. *Ludis amato-*
rem quare nova d. m. (pro V. L. *care*; et pro *diva*
antea fuerat dira.) 695. *obscenaque verba.*

703. *atria vidit.* 712. *Scorpius.* 716. (a m. 1.
erat.) 717. *Nam puer.* (*antea fuisse videtur nec.*) 718.
opus. 719. *longum est narrare triumphos.* 722. *genus.*
 725. *exponere.* 726. *vocat.* (quod. corr. in *vocet.* 732.
tota. (quod corr.) 734. *quod sanctis p. d. illa f.* 735.
dulcibus idem. 739. *rodopem gangeia flumina.* 740.
cum crepuere. 742. *Quosque.* 745. *lenisque.* 747. (*ex-*
celsa

celsa, pro V. L.) 748. *Accipit.* (sed *aspicit* pro V. L.)
 754. *oraeque prima.* 762. *splendida mella.* 766. *Hec*
erat et g. m. v. *amat.* 767. *hedera gratissima.* 769.
nimphas. 770. *opposuere ferunt.* 772. *Luce feris pueris*
c. b. tua. (pro V. L. *lucifero*; et *luce geri.*) 779. *con*
colerent prisci. 780. *faceret patrio.* 787. *tyronum.* 788.
dies longe. (pro V. L. *dande.*) 789. *caput pater.* 792.
Hac sunt. (sed pro V. L. *si.*) 793. *declivis.* 794. *Mil-*
vius hec. (pro V. L. *hac.*) 796. *a Iove.* 797. *iratos.*
 798. *temptat opem.*

802. *monitis.* 808. *Milvius.* 810. *Numinaque a. i.*
q. d. habet. 813. *rasa c. harena.* 814. *expertis.* 817.
mollire. 818. *discant et plenas.* 820. *densat.* 823.
faciet. 824. *sit pico doctior.* 829. *tuba f. sensu.* 834. *absit.*
 (pro V. L. *assit*) 836. *plana via* (omisso est.) 841.
Aut quia. 843. *Aut quia.* 844. *et hoc signo l. prima*
docet. 846. *Exilio iubeat f. recepta l.* 849. *tuba l.*
canora. 855. *certa qui sede reportet.* 858. *sorte.* 861.
tempora vittis. 862. *fata.* 865. *draconigeram.* (co add.
a m. corr.) 867. *capiant.* 875. *ad huius.* 877. *oriens*
p. eos. 881. *cum quo concordia m.*

LIB. IV.

Vers. 1. *fave dixi g. m. a.* 3. *mecum est certe mo-*
do festa canebas. 4. *Non vetus.* (pro V. L. *num.*)
 5. *et aer.* 7. *nunquam t. s. r.* 8. *onus.* 15. *Cytherea.*
 17. *causae subito.* 20. *quod tuearis.* 21. (pro V. L.

a te m. d. origine mensis. 24. ille tuos. (pro V. L. praetulit.) 27. receptam. 31. athlantide natum (pro V. L. electra quis nescit athl. natum.) 32. electram. 34. assaracum c. h. a. capim. 35. anchises. 44. ephitus. 45. capte repetita v. t. 46. capete. 47. accipiens regnum post hunc tiberinus ab illo, (pro V. L. Cumque patris regnum tiberinus haberet.) 49. Agripam natum r. nepotes. 51. lacus inde. 52. phoce. 53. duri. 54. sata. 55. patru. 61. greco. 63. greco. 69. naricius. 71. tiberis. (pro V. L. tyburis.) 72. que posuere. (fuisse videtur antea quod.) 73. atride f. a. alessus. (ita ex corr.; prius scriptum fuit atrides f. a. elissus. 76. genus eoniden apule. 79. solemus frigia c. unus a. i. 81. (antea omissus add. est postea, sed ab eadem m.) 83. Ergo age. 85. Que n. l. adit (pro V. L. quo.) 91. temperat annum. 94. suos coitus. 95 — 98. (positi sunt hoc ordine: 95. 98. 97. 96.) 95. longum est enumerare. 97. coniunxit. 98. suo.

103. sequitur taurus. 104. tremat. (quod def. Benti. au Horat. IV. carm. 11, 9.) 108 multaque cura solo. 113. arces note. 117. acta. (pro. V. L. aucta.) 122. Ha nolunt. 130. suo est. 131. (Vere iubet pro V. L.) 133. colitis latie. 135. demite collo. 136. 137. (absunt a Cod.) 138. rosa nova danda est. 139. ipsa lavari. 141. sudantes rore capillos. 143. opposita. 146. gelida. 147. Aspicit. (pro V. L. accipit.) 148. (pro V. L. omne patet.) 151. tritum niveo. 155. suppliciter. 156. manet.

manet. (defendente Benti ad Horat. IV. Carm. 11, 9.)
 159. *fieri veneri.* 160. *nomine corda t.* (videt pro V. L.) 164. *Scorpius.* 166. *tacite r. q a.* (pro V. L. *tacte.* Ceterum h. versus insertus est postea ab eadem m.) 171. *anplexu.* 173. *altionem.* 174. *electram taygetemque.* (fuerat quoque *Maiam* a m. 1. quod corr.) 175. *merops sibi.* 177. *ruinam.* 191. *quam scite.* 192. *Vidit.* 196. *qui.* 199. *est edita.*

203. *magno.* 205. *celesti gutture.* 207. *ida.* 209. *clipeos manibus.* 211. *imitantia facti.* 215. *leonum.* 216. *curva comas.* 219. *honerata corona.* 220. *An primis.* 223. *altis.* (corr. *athis.*) 229. *sagaratide.* 232. *naiados.* 239. *meritas do sanguine.* 240. *Ha.* (Versus omissus insertus ab ead. m.) 241. *Ha p. d. a. o.* *inguini aufert.* 243. *hic* 249. *idam.* 251. *portavit.* 255. *tam s. q.* (pro V. L. *Postquam Roma.*) 261. *sortes* (pro V. L. *sortis.*) 265. *tunc.* 276. (*Celestem* pro V. L.) 279. *capax.* 280. *tenedum et veteres etionis.* 285. *Tunc l. c. destra Pelopeidas u.* 287. *trinacium.* 288. *Brontes et st. memonidesque s.* 290. *Respicit.* 295. *natique virique.* 297. *lapsant.* (pro V. L. *lassant.*) 298. *aversas* a m. 1. quod corr. 299. *fuerat tellus.* 300. *limosa.*

308. (a m. 1. videtur fuisse *aucta*, u eraso.) 309. (pro V. L. *ornatos v. p. capillos.*) 310. *sonos.* 326. *in scena.* 328. *ad astra.* 335. *coronarunt puppem.* 337. *tiberim quo.* 338. *in amne.* 347. *templi non perstitit.*

stitit. 349. sic cetera quero. 353. convivia quedam.
 354. Tunc m. i. concelebrantque. 357. magalesia.
 (quod corr.) 362. Con tamen a phr. 363. cilenas.
 369. usi narrantur. 371. elixe. 372. agnoscat. 374.
 lavarit a m. i. 377. ludis erit hac mihi q. 378.
 continuusque. 385. subducimur. 393. Hinc. (pro V. L.
 cause.) 394. patet. 395. Panis erant virides primis.
 397. vivax e cespite. 398. erat.

401. homine. 405. calibis iam massa placebat. 406.
 Heheu perpetuo d. i. t. 407. et vos orate c. 408.
 pacificumque ducem. 409. (salis salientis pro V. L.)
 416. et induret. (pro V. L. in dura.) 417. ille lo-
 cus. 418. recognoscens p. d. erit. 421. multas ea p. u.
 422. ethna loco. (pro V. L. solo.) 423. celestes. 428.
 Humidus. 432. referte. 433. oblectat. 435. e vimine
 nexos. 438. papaveras. 440. pars rorem et meleonton
 amant. 441. sunt et s. n. f. 447. clamat io io c. m.
 449. namque. 451. cumulate f. ministre. 452. Persi-
 phonem. 453. ululantibus inplent. 454. manu. 455.
 hernam. (antea fuerat hetnam, quod corr.) 457. rapi-
 tur solemus ut quas audire. 458. Treicia f. menades
 i. c. 461. gemitum sed concita currit. 462. ethna.
 465. erroris. 467. menenaeque moenia cursu. 468. acce.
 469. cianem et fontes l. anaphi. 470. verticibus. 471.
 ortigiam m. pantagiaeque. 475. didimum agrigentaque
 tauromenumque. 476. Sacrarumque melam. 477. came-
 rina adiit zaxonque. 478. Quaque iacet. 479. peloria-
 dem.

dem. 480. *cornua prima.* 482. *ithim* 484. (pro *Clamat* fuerat aliud quid a m. 1., ut videtur.) 485. *nec.* 486. *alterius.* 491. *vastis s. o. t. ethna.* 496. *homini facilis.* 499. *ad sirtes et t. z. caribdis.*

501. *corintum.* 507. *qui n. c. eleusis.* 508. *hic c. rura fuere.* 511. *monte capellas.* 513. *de nomine matris, a m. 1.* 514. *incomitata locis.* 515. *Perstitit.* 520. *mea est.* 521. *deorum.* (omisso *est.*) 522. *trepidus.* 523. *animis.* 525. *queris.* 527. *sic inquit.* 536. *habent mixtum s. v. sibi* (pro V. L. m̄se) 539. *amelina.* (supra lin. *menalina.*) 541. *subitasque vident.* 543. *leta hec est.* (pro V. L. *hoc.*) 545. *lactis.* 546. *et in ceris a m. suis.* 562. *alifero.* 563. *pirreaque.* 564. *a m. 1. qua iacet, quod corr.* (et pro V. L. *ossa latus.*) 566. *capax icareumque.* 568. *Divisumque.* 570. *H. libis meroe.* (omisso altero *hinc.*) 575. *liquidi quoque numina ponti.* 577. *posse.* (pro V. L. *nosse.*) 579. *Persiphonem natam misere m. p.* 586. *vultus.* 594. *alieno loco positus legitur post v.* 597. 595. *feret n. h. patiemur.* 599. (pro V. L. *non ita nobilior.* add. gl. *illo sum.*)

601. *Quod si forte.* 603. *Hec quoque.* 604. *Si minus.* 606. *certaque iussa refert.* 609. *Non secus.* 612. *Tartarea recipi.* (pro V. L. *trenaria.*) 614. *Bis tribus in celo.* 619. *Alba decet c. vestis.* 621. *aprilis.*
627.

627. *et fuerit.* 633. *ravidum* p. e. g. *quoque* s. t. 637.
 (fuit a m. 1., ut videtur, *Et ubi v.*) 640. *pales.*
 645. *primus.* 647. *fetus* edebat a. 656. *fronde tegit.*
 657. 658. (Versus transpositi, quod notatum in marg.)
 659. *Vesper ubi est tectus.* 660. *odorato* a m. 1., quod
 corr. a m. 2. 664. *talía verba* 666. *Detque sacris a.*
u. iuvenca d. 667. *numa iussa* revolvit. 668 (pro V. L.
visa refert.) 671. *gravide dantur* fecondior annus. 674.
et ammissos. (i. e. *admissos.* glossa: *veloces.*) 677. *ubi*
lucifer. 678. *nocte tenent.* 679. *iades.* 680. *habebat.*
 (sed pro V. L. *habebit.*) 682. *mihi est.* 683. *carseolis.*
 686. *obvia* semper. 689. *sed hec n. s.* 694 *seu curvae*
falcis. 695. *verrebat raro cum pectine pratum.* 700.
Adversusque.

703. *vulpem convalle salicti.* 709. *nam dicere cetera.*
 (quod potest etiam valere *certam*, favente glossa:
certo nomine.) 711. (pro V. L. *genus hoc.* 713. *conve-*
niet. 715. *De duce l. p. q. perdidit hellem.* 719. *sive*
hoc est. 720. *munus honoris h.* 724. *facta pio.* 725.
stipulamque fabalem. 726. *februa tosta.* 727. *trassivi.*
 (quod corr. *trassilii.*) 728. *Udaque rorales.* 729. *exit.*
 830. *mea vela.* 731. *populo.* 736. *Unda.* 739. *puro*
de sulphure. 740. *Tectaque.* 744. *pr. est hoc d. leta*
cibo. (omisso *est.*) 745. *dapes in utramque suas d.*
relictis. 746. *palem.* 750. *carpit.* (e corr.) *antea capit.*
 (pro V. L. *carpsit.*) 751. *Si nemus* (pro V. L. *seu.*)
i. t. n. fugare. (quod. videtur corr. in *fugate.*) 752.

semicaperque. 754. *fascina.* 756. *fauno.* 760. *Numina*
tot sparsos. 763. *valeantque hominesque.* 765. *multos.*
 772. *in stabulis m. s. a. meis.* 778. *Dic quater et vi-*
vo perlue r. m. 779. *a posita, a m. 1.* 785. (pro V.
 L. metalli.) 795. *saxa feribant.* 797. *accepta.* 798.
argumentum.

801. *Nunc tamen e. verum.* 807. *locum casus.* 808.
ades factis. 812. *ponet.* (pro V. L. ponat.) 813. *ro-*
mulus isto. 816. *cacumen init.* 817. *hi volucres b.*
s. v. o. frater. 819. *arator.* (ceterum versus hic in-
 sertus est a recentiore manu.) 820. *pales.* 822. *peti-*
ta loco est. (pro V. L. solo.) 824. *finditur.* 833.
omnia leta. 843. *transivit retro c. o. a.* 855. *Tunc.*
 856. *rogo est.* 859. *sis et magno.* 868. *loco.* 870.
tectaue. (pro V. L. texta.) 877. *festum veneris v.*
dicent. (sup. l. dicant.) 880. *adorat.* 883. *accissere.*
 (a m. 2., priore scriptura erasa, quae videtur fuisse
accersere.) 884. *Partibus e contra d. i. truscus.* 885.
testor. 886. (pro V. L. sepe suo.) 889. (pro V. L.
operi.) ceterum: *vestrum est dare.* 890. *neganda.*
 (pro V. L. negata.) 891. *Et nuerant, a m. 2., Anu-*
erant scripserat m. 1. 894. *feres.* 897. *horridas.*

904. *exoriente lira.* 905. *momento.* 906. *turba via.*
 907. *rubiginis.* 909. *ne ritus.* 911. *rubigo.* (pro V.
 L. cerealibus arvis.) 912. *Et premat i. s. lene c. h.*
 (pro V. L. tremat.) 919. *udus a m. 1.* 920. *Tunc.*
 923.

923. durum amplectere ferrum. 924. prius. 926. agat.
(quae correctura est a m. 1.) 933. mantile. 937.
Tunc. 942. quare fiat nil nisi n. h. 943. Titonia.
647. festum florale. 949. cognati.) 950. constituere
senes. 952. ille tenet. 953. quercus.

LIB. V.

Vers. 17. neque cetera. 18. honor. 22. (pro V. L.
relicta loco est.) 23. honor. 25. maiestas que mundum
temperat omnem. 30. vultus. 35. gigantes. 42. actores.
44. culta manet. 45. inde Iovi. 46. sceptrum tenenda I.
49. honore suo. 64. senatus habet. 66. honor. 68.
sic. (pro V. L. anterior.) 71. selectaque corpora. 73.
tribuisse vocabula. 77. praepositum p. successit h.
(pro V. L. praeposito p. successit honori.) 78. dictus
adest. 79. Tunc. 81. tethim. 83. Hinc sata tunc
pleione. 86. (pro V. L. subcubuisse.) 89. ladoque.
95. ventum est consistite.

101. coloris succinctis faune. 102. verbera. 103. Et
tu. 104. furibus apta fides. 106. (voc. numerum su-
prascriptum est mio.) 107. laudata est voce sororum.
111. A Iove. 120. (pro V. L. debet habere.) 123.
cinxitque decoribus herbis. (pro V. L. virentibus her-
bis.) 130. parvaque signa deum. 131. Ara erat illa
q. populis sed longa vetustas. (pro V. L. laribus,
pro populis.) 141. dianeia. 145. geminumque ducis.

155. *crassorum*. 158. *et est omni*. 160. *tollet*. 161. *agrestis*. 162. *a campis*. (pro V. L. *a capreis*.) 163. *inducunt*. 171. 172. (Versus in serie omissi scripti leguntur in summa pagina.) 171. *nexibus*. 175. *animis*. 176. (pro V. L. *in hirsutas*.) 178. *cruenta lee*. 183. *celebrata*. 192. *actor*. 194. *afflat*. (pro V. L. *efflat*.) 195. *latini*.

207. *semper nitidissimus a*. 210. *sponte rignantur*. 214. (pro V. L. *copia magna nocet*.) 219. *accedunt carites*. 227. *Qui cr. a. acim r. cinaraque c*. 230. *hec*. 233. *facta mariti*. 235. *qui te saturnia*. 240. *solus nomen*. 250. *testificabor*. 251. (pro V. L. *ab oris*.) 253. *Qui dedit h. dixi*. (sed pro V. L. *dixit*.) 254. (pro V. L. *tetigit*.) 257. *tracem*. 258. (pro V. L. *potens uteri*.) 259. *Tum memor*. 262. *tangit*. 266. *Poma quoque eventum*. 272. *thima summa voco*. 276. *dicendi*. a m. 1. 277. *respondi ludorum*. 283. *deposcere*. (quod corr. s. l.) 285. *servabat*. 286. (pro V. L. *inermis*.) 287. *perducta l. t*.

305. *testiadem*. 307. *tantalidem e. d. tela vehebat*. 309. *dionem*. 310. *diripereris*. 311. *collecta o. d.* (pro V. L. *collata*.) 320. *dixi*. 322. *lesa seges*. 328. *Nominibus*. (pro V. L. *Numinibus*.) 335. *subtilibus*. 336. *invecta* (pro V. L. *in icta*.) 337. *silira*. 339 — 342. (hoc ordine leguntur : 341. 342. 339. 340., errore tamen notato.) 349. *celebret*. 350. *difficili cognita causa fuit*.

fuit. 354. Contempnunt. 355. dentur. 356. Sic hec est.
365. quia sic flos e. h. vel f. c. 367. nocturna delitiis.
(errore notato.) 371. clauduntur. 372. capre. 381.
(pro V. L. eversos.) 386. detenuisse. 387. exhausta
parte. 391. phillirius. 399. a corpore.

401. pegaseis. 402. et vana. 403. (pro V. L. supe-
rabit, scriptura prope evanida.) 406. dabat. 414. cor-
pore. (pro V. L. corpora.) 417. Scorpius. 418. (vi-
dendus erit, pro V. L.) 420. dederint soli (s. l. scrip-
tum: phebo.) 421. veteres celebrare lemurria. (pro V.
L. veteris nocturna.) 435. Cumque manu pure. (m. 2.
sup. lin. correxit manus puras.) 436. ore fabas. (pro
V. L. ante f.) 441. aquam. 447. (Pleione, pro V. L.)
448. tibi est stigii. 449. adornatus. (pro V. L. adora-
tus.) 450. ex ipso est cognita causa deo. 453. sparsis.
455. suprema. 457. cruentata. 465. Heus u. M. p.
e. s. v. mihi v. l. 471. pietasque. 472. manibus ille
dedit. 474. celebrem nostro signet. 477. Visaque
confugiens s. adduxit. 479. lemurria. 481. levem. 484.
Hi sensus verbi. 486. aperta. 490. malum. 492. nulla.
493. Quarum s. m. boetm. 498. pronus. 499. hyreus.

507. genu nixus flammam excussit ab aura. 509. ha-
bebat. 518. Promit fumoso candida v. c. 520. procu-
buere. (pro V. L. incubuere.) 522. erat. 523. inpetus
ede. 525. Clara f. c. cara mihi prima iuventa. 530.
sed pater. 531. iuvenci. 535. Hinc hyreus q. sit g. v.
oriona

oriona. (pro V. L. *hunc.*) 547. *Qui.* 559. *Perspicit.*
 560. *invictas s. l. deas.* (pro V. L. *invictos s. t. deos.*)
 563. *eneam honeratum p. caro.* 564. *yulee.* 565. *ylia-*
dem. 566. *depositis.* (pro V. L. *dispositis arma.*)
 571. (pro V. L. *instanti.*) 573. *pater es.* 574. *Actor.*
 579. *meruisse satis cognomina martis.* 580. *parti.* 583.
Crassorum nomina genti. 596. *voti d. s. honor.*

601. *Tunc.* 610. *aspicienda.* 613. *dimittit.* 619. *Hoc*
celi signum p. d. iuventam. 622. *reboreo.* 625. *tunc.*
 626. *fuere senis.* 628. *a m. 1. qui.* 630. *peracta deo.*
 635. *urbe est.* 636. *putes. a m. 1.* 637. *arundineum.*
 638. (pro V. L. *demovit.*) 640. *sparsas.* 641. *tiberim*
gentes. 642. *erat.* 648. *pena fuit.* 649. *erictida.* 650.
et comites. 651. *mansit in argis.* 655. *me in tiberim*
t. v. in undis. 658. *Hic tuus ausonia.* 661. (pro V.
 L. *et vivo.*) 667. *nuda quoque.* (pro V. L. *nitida.*)
 668. *lingua docente coli.* 670. *sacra dies.* (pro V. L.
sancta.) 671. *profitentur.* 672. *rogant.* 675. *tunica.*
 576. *suffusa.* 683. *testem feci.* 684. *vana iovis.* 686.
inproba verba. 691. *poscentes.* 698. *reddidit.*

703. *repetam,* sed corr. 706. *fuga est.* 708. *illo no-*
mina fida loco. 712. *continuata tegit.* 717. *Quod*
mihi dixisti celum. 723. *canis hinc erigonius.* 725.
lux est quam lustria dicunt. 730. *datum est.* 731 —
 734. (hoc ordine sunt scripti: 733. 734. 731. 732.)
 731. *amphytrites.* 733. *Auferat e. o. v. a. boetem.*

L I B. V I.

Vers. 20. *Tum.* 28. *glorior.* 33. *in precio dicor.*
 (omisso *est.*) 39. *facient.* 52. *color hic teneo.* 59.
habeat aritia. 60. *laviniumque.* 61. *aspice tibur.* 62.
sacra mee. (pro V. L. *dee.*) 72. *ipsa.* (pro V. L. *ipse.*)
 77. *dedisti.* 80. *hic.* (pro V. L. *huc.*) 86. *suadeat*
illa gerat. 100. *iuvat.*

103. *habet.* 107. *gramen.* 117. *Credulus ante init.*
 108. *invenienda loco.* 124. *agis et latebras.* 126. *teque*
potitus. 129. *Sic fatus virgam.* (ita corr., vocabulo,
 quod prius scriptum fuerat, eraso.) 135. *Nocte va-*
lent puerosque. (pro V. L. *volant.*) 157. *latentia cor-*
pore rostris. (pro V. L. *viscera.*) 142. *falsa figurat.*
 (pro V. L. *Nominaque in volucres.*) 146. *Et puer.*
 151. *gramen.* 157. *et que medicamen.* 164. *Queque*
assunt sacris. 167. *Post illam.* 173. *illo.* 176. *avis.*
 183. *junonis.* 185. *malli fuerat.* 195. *querimus astra.*

205. *a tergo summum.* 213. *sancto.* 214. *semipater*
c. m. scanctus. 216. *terna.* 218. *Inde.* 225. *Plurima*
pars. 229. *detonso crinem depexere.* 230. *Non crinem.*
 (pro V. L. *unguem.*) 235. *humus.* 238. *dici.* 240.
pravis, a m. 1. (quod corr.) 257. *palilia nomen.* 258.
recepta dea est. 261. *virent st. t. t. virebant.* 265. *que*
nunc est a. fuisse. 266. *Crèditur et forme.* 267. *V.*
e. e. et terra. 271 — 276. (absunt a Cod.) 277. *sira-*
cusia.

cusia. 280. *terra rotunda.* (pro V. L. *forma.*) 289. *ministra est.* 289. *Admittat.* (pro V. L. *ad sua sacra.*) 294. (pro V. L. *virginitatis amat.*)

303. *unde precamur.* 304. *Que famur vesta est q. l. p. tenet.* (Post *famur* aliquid erasum est. Ceterum pro V. L. *vestam.*) 305. *scamnis considerare longis.* 309. *aliquo de more vetustas.* 314. *fornicali a m. 1.* 316. *quassa foco.* 322. *Advocat.* 329. (pro V. L. *brachia iactat.*) 335. *dubium est n. p.* 350. *Discant pistor.* 355. *fortuna locorum.* (pro V. L. *quo sit romana loco res?*) 356. (pro V. L. *hic dolor.*) 365. *italice.* 372. *cadent.* 376. *suo est.* 381. *solide cereris.* 386. *qui velit.* (quod corr. a m. 2.) 388. *tradere.* 390. *Tradere.* 397. *nudo descendere vidi.* 399. *loco.*

401. *Hic.* 402. *Mane redundanti f. m. aqua.* 403. *Crutius.* 406. *crassaque.* 408. (pro V. L. *talia verba i.*) 414. *ille manet.* 422. *ingo.* 431. *volebas.* 432. *tua est.* 433. *gener adraſti.* 434. *eripuisse ferunt.* 435. *incerto est.* 438. *est tectis obruta.* 443. *Pervolat.* 444. *Non est officium flere.* 445. *tollite flammis.* (pro V. L. *pal-mis.*) 453. *Dixit et eripuit.* (pro V. L. *irrupit.*) 457. *emerare.* 461. *calliaco b. c. ab hoste.* (ex corr. *galliaco.*) 464. *Nec p. t. p. f. iuvant.* 465. *Euphratem.* 470. *te-rent.* 474. *equis.* 476. (pro V. L. *Tostaque.*) 479. *ubi luce f. mutate s. p.* 484. *dirige vatis opus.* 489. *sed imagine.* (pro V. L. *sub imagine.* 490. *laerte.* 491. *lasrceas*

laerceas m. timulaverat. (pro V. L. leerceas.) 500. lapso.
(corr. *laptos. pro V. L. lapsu.*)

503. *dubium est semeles st.* 505. *archades.* 510. *vestris.*
(sed prius fuisse videtur: *nostris.*) 512. *penas solvere.*
514. *in sua colla.* 515. *avellere.* 517. *virique loci.* 520.
certius urget i. 523. *petit. a m. 1.* 525. *dolet.* 528.
frequens nomen semper in o. t. 531. *tegea.* 532. *et*
subito. 536. *Quam licet.* 537. *numina sumit.* 542. *po-*
pulo prospera semper adest. (pro V. L. ades.) 544. *no-*
men. 545. *leucotoe.* 549. *Annuerat.* 551. *vetat.* 552. *si*
sinit illa. 553. *cadmea.* 558. *sibi.* 562. *illa suis.* 563.
H. tibi praeposito m. d. ruelli. 565. *toleni.* 566. *Pur-*
pureum m. s. fulsit aquis. 569. *actorque.* 570. (*quid.*
pro V. L.) *iste togis.* 575. *magno.* 576. *hoc solo non*
erat illa viro. 578. *fenestrale.* 579. (*pro V. L. Ne pu-*
deat.) 584. *eum.* 585. *canenda. (omisso est.)* 587. *parato.*
593. *factum dotale.* 594. *in dictas.* 596. *tingue.* 599.
cruor et cedes.

610. *nota est.* 611. *hec.* 616. *videant nate. (sed corr.)*
627. *eressia mater.* 629. *peractis.* 633. *Iussa foco c. sedet.*
(*pro V. L. Fessa.*) 635. *tunc.* 636. *comis.* 640. *fuere*
domus. 644. *sua est.* 648. *Cum iudex.* 649. *dicere.*
651. *quinquatres.* 654. *toga longa.* 655. *titonida.* 656.
Possem utinam docte. 661. *secutum est.* 662. *grate.* 663.
pompa. 665. *urbe.* 669. *Servus erat quidam.* 675. *convivas*
solvere. 676. *nam venit e. sue. (pro V. L. iam.)* 682.

Totaque. 685. *Callidus ut posset.* 688. *esse iubet.* 691. *licet.* 694. *quinq̄uattris i. vocanda d.* 695. *habet tali.* 699. *faciem liquidis.*

703. *Iniectam s. p. m. et usum.* 704. *efflatam.* 705. *auram.* 710. *colit.* 711. *Tercia nox veniet q. t. d. dione.* 715. *zephyris.* 716. *nostris.* 717. *traxerit undis.* 718. *cingit, a m. 1.* 719. *hirea.* 721. *vulcos.* 722. *algida turba tuis.* 723. *tiburte.* 724. *postmodo victor.* 727. *cancrī regna.* (pro V. L. *signa.*) 730. *verna pruina.* 731. *summato.* 732. *Tunc.* 734. *erat.* 735. *stellis afflatus.* 739. 740. (absunt a Cod.) 745. *Perdideratque.* (pro V. L. *reddiderat.*) 746. *doloris erit.* (pro V. L. *ait.*) 755. *nemorisque sui d. recessu.*) 757. *At limen clotoque.* (a m. 1., quod mutatum in *limenus.*) 760. *novarat.* 766. *movere.* 771. *tacitis senescimus.* 773. *Et cito.* 780. *labantur aquas.* (pro V. L. *bibantur.*) 782. *fuisse loco.* 789. *si non esset pulsus.* (pro V. L. *stultus.*) 793. *idem statoris erit quod romulus.* 795. *partis.* (quod in marg. corr. in *parchis.*) 796. *Condita sunt.* 799. *qui vos adduxerit isti.* (pro V. L. *quis.*)

804. *pars facies nobilitate.* (pro V. L. *par facie nobilitata.*) 805. *Pars,* a m. 1. 812. *increpuitque lira.*

7/100 / 12

Ovidius Naso, Publius,

Fasti P. Ovidii Nasonis fastorum libri VI

Francofurti ad Moenum 1813

Bamberg, Staatsbibliothek -- AGB C 265

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11417659-3